AELII DONATI COMMENTARII GRAMMATICI TRES.

Ars prima.
Ars ſecunda.
De Barbariſmo, Solœciſmo, Metaplaſmo, Tropis.

SERGII in vtranque Donati artem commentarii.

SERVII item Honorati in ſecundam artem interpretatio.

PARISIIS.
Ex officina Rob. Stephani typographi regii.
M. D. XLIII.

AELII DONATI NOBILISSIMI GRAMMATICI ARS PRIMA.

VOX, est aer ictus, sensibilis auditu quantum in ipso est. Omnis vox, aut articulata est, aut confusa. Articulata est, quæ literis cõprehendi potest: confusa est, quæ scribi non potest.

LITERA est, pars minima vocis articulatæ. Literæ aliæ sunt vocales, aliæ consonantes. Cõsonantium aliæ sunt semiuocales, aliæ mutæ. Vocales sunt, quæ per se proferuntur, & per se syllabã faciunt. Sunt autem numero quinque, a, e, i, o, u. Harum duæ, i & u, transeunt plerunque in consonantium potestatem, quum aut ipsæ inter se geminantur, aut cum aliis vocalibus iungũtur, vt Iuno, vates. Hæ etiam mediæ dicuntur, quia in quibusdam dictionibus expressum suum sonum non habent. i, vt vir: u, vt optimus. Extra quam formam, u litera interdum nec vocalis nec cõsonans habetur, cum inter q literam cõsonantem & aliquam vocalem cõstituitur, vt quoniam, quidem. Huic item digammon ascribi solet, cũ sibi ipsa præponitur, vt serFus, Ful-

gus. Nam i literam geminari in vna syllaba posse plurimi negant.

LATINAE omnes vocales & produci, & corripi possunt: atque eis solis aspirari quidam existimant.

SERGII INTERPRETATIO.

LITERA dicta est quasi legitera, eò quòd quasi legentibus iter ad legendum ostendit: uel quòd scripta deleri possit. Ideo dixit literam partem minimam esse uocis articulatæ, quòd cũ omnis oratio soluitur in uerba, uerba denuo soluãtur in syllabas, rursum syllabæ soluantur in literas: litera sola non habet à quo soluatur. ideo à Philosophis ἄτομος dicitur.

Omnes igitur literæ sunt uiginti & tres: quarum ista prima diuisio est, in uocales, & cõsonantes: ex consonãtibus autẽ subdiuisio ista procedit, id est semiuocales & mutæ.

Vocales uerò quinque hæ sunt, a, e, i, o, u. Dictæ autẽ uocales, quòd per se prolatæ sonant, & solæ syllabam positæ faciunt, ut amor, ego, igitur, omen, unus.

Sanè hæ duæ, i & u, tunc uocales esse desinunt, quando uel sibi, uel cæteris uocalibus præponũtur, ita ut supra se nullã aliam literã habeãt in eadem syllaba, ubi ipsæ præponũtur. i, ut Ianus, iecur, iocus, Iuno. Item u, ut uanus, Venus, uita, uolat, uultus. Hæ etiam duæ i & u, interdum (ut diximus) in consonantium potestatem transeunt.

I & u, interdũ expressum suum sonum non habent: i, ut uir: u, ut optumus. non enim possumus dicere, uir producta i, nec optumus producta u: unde etiam mediæ dicuntur. hoc in communi patiuntur inter se. Ideo bene dixit Donatus, has literas in quibusdam dictionibus expressum

suum sonum non habere: nam inuenimus ubi sonum expli cant suum, ut uirus, rumor.

V *uerò hoc accidit proprium, ut interdum nec consonans sit, nec uocalis habeatur, hoc est ut non sit litera, cum inter q consonantem, & aliquam uocalem ponitur. nam consonans non potest esse, quia ante se alteram consonantem habeat, id est q, uocalis esse non potest, quia sequitur illam uocalis: ut quare, quia, quomodo.*

Prætere a *& hoc proprium u habet, ut digãmon sonet, id est pingue quiddam, cum sibi ipsa præponitur, ut seruus, uulgus.* E*st autem digamma dictio* Græcorũ, *eo quòd character eius ex duabus gãmis fit.* AEolẽses *enim* Græci *quibusdam dictionibus ut impinguescant, istam digammam apponũt, ut pro* Helena, *dicant* Felena. Sed Donatus *hîc arguitur, quòd apud* Græcos, *digamma hanc legem habeat, ut detracta, nihil absit nomini: ut si de* Felena *tollamus digamma, remanet integrum nomen, ut* Elena. H*is autem nominibus si detrahatur, integrum deperit nomen: ut si tollamus de uulgus, u unum, remanet ulgus, quod non dicitur.*

I *uerò literã ideo dicit plurimos negasse in una syllaba posse geminari, quòd inueniatur, istius literæ geminatio in hoc uerbo eo, is, it: facit enim præteritum perfectum ij.*

Latini *omnes uocales dichronas habent, quemadmodũ* Græci *tres, α, ι, υ. nam & producuntur & corripiuntur omnes uocales, sicut ater, amor, erigit, erit, itur, item, omen, opus, unus, utique.*

H*is etiã adspirari solis quosdam existimare dixit, quòd non solum tunc h præponitur quoties uocalis sequitur, sed etiam aliqua consonans præcedens: ut* Thraso. Vocalibus *uerò præponitur, ut hasta, heros, hircus, homo, humus.*

SEMIVOCALES ſunt, quæ per ſe proferuntur, & per ſe ſyllabam non faciunt. ſunt autem numero ſeptẽ, f, l, m, n, r, ſ, x. Ex his vna duplex eſt, x. Et liquidæ quatuor, l, m, n, r. Ex quibus l & r, faciunt communẽ ſylbam: & ſ litera, cuiuſdam ſuæ poteſtatis eſt, quæ in metro plerunque vim conſonantiũ amittit. Item ex illis ſ litera ſupponitur liquidis l vel r, quemadmodum muta quælibet præponitur, & communẽ ſyllabã facit.

Semiuocales dictæ, quòd ſemis quiddam uocis habeant, & hanc legem habent, ut à uocalibus inchoent, & in naturalem deſinant ſonum: ut ef, el, em, en, eu, er, es, ix. his ſi detrahamus uocales, habent tantum uelut quendam ſui leuem ſonum.

Ante liquidas de ſemiuocalibus f ſola præponitur, & de mutis ſex præponuntur, b, c, d, g, p, t. Et neceſſario ſublatis quinque uocalibus, quæ ante liquidas ita præponũtur, ut liquidæ poſtpoſitæ non liqueſcant: ſublatis etiam ipſis liquidis, quæ ſibi aut nunquam præponuntur, aut ſi præpoſitæ fuerint, liquidarum iura deperdunt, ut Mneſtheus: ſublato etiam s, quod nunquam liquidis præponitur: remotis etiã x, lz, q, h, y, ζ, remanẽt etiam hæ ſeptem quæ neceſſario liquidis præponuntur, f ſemiuocalis, & mutæ ſex b, c, d, g, p, t. ut flos, blandus, clarus, gloria, plenus, frigus, pruna, crimen, Druſus, gradus, primus, tritus. Nam ante l, nunquam inuenimus d, t, niſi in paucis, ut exantlauit, quod in Plauto lectum eſt, hoc eſt exhauriuit: & Tleptolemus ſiquis uocetur.

MVTAE ſunt,quæ nec per ſe proferũtur, nec per ſe ſyllabã faciunt.Sunt autem numero nouem:b,c,d,g,h,lz,p,q,t.Ex his ſuperuacuæ quibuſdam videntur lz & q,qui neſciũt quoties a ſequitur,lz literã præponẽdam eſſe: quoties u ſequitur, per q,non per c ſcribendum eſſe.V enim inter q & alteram conſonantem ſine altera vocali poni non poteſt.H, interdum conſonans,interdũ aſpirationis nota creditur.Y & Z remanent,quas literas propter Græca nomina aſſumpſimus.altera nanq; vocalis,altera conſonans eſt duplex. Vnde fit (vt quidam putant) Latinas literas nõ plures eſſe quàm decem & ſeptem.ſiquidem ex viginti & tribus,vna aſpirationis nota eſt,h: duplex eſt, x:duæ ſuperuacuæ,lz & q:duæ Græcæ,y & z.Accidunt vnicuique literæ tria, nomen, figura,poteſtas.quæritur enim quid vocetur litera,quæ figura ſit,& quid poſſit.

MVTAE *ſunt,quæ à ſe incipiũt, & deſinunt in uocales. Mutæ autẽ dictæ ſunt, quòd ſublatis uocalibus nullũ ſonum habent.* K *uerò & q,quæ nonnullis ſuperfluæ uidentur,hanc habent rationẽ, ut* K *tunc præponatur quãdo eam a ſequitur:ſed hoc in paucis nominibus obſeruátur : ut* Kalendæ,Karthago Q *uerò,quam antiqui quoties u ſequeretur præponebant, præſtãtius eſt, ut tunc cũ poſt u aliqua ex uocalibus fuerit ſecuta,præponi debeat:ut*

quando,quendam,quia,quomodo:& iuxta antiquos cuius. alias enim per c,non q scribendum est,ut cur,& cum.

H *uerò nonnulli excludendum esse putant,quòd magis pro signo aspirationis, quàm pro litera poneretur.*Nam *quemadmodum Græci aspirationis notam hanc habent, quam dasiam uocant,ad huius similitudinẽ & psilen,nos his sociatis aspirationis fecimus notã* H, *cuius si medium separes,inuenies notas esse* Græcorum, *quæ contra se positæ,ut diximus,notam nobis aspirationis efficiunt.*

X *quoque exclusione ideo digna uisa est,quòd quasi una consonans contra literarum legem, duarum consonantiũ uim tenere desiderat.*

Y *autem &* Z *ideo non numerantur in* Latinarum *numero literarum,quòd* Græcorũ *nominum causa repertæ sunt,quarum unam uocalem y, alteram duplicem consonantem z* Græci *esse uoluerunt.* Illud *præterea astutè datur nobis intelligi, quòd cum omnium consonãtium ista natura sit,ut quædam earum ab e incipiant,& in se desinant,quædam à se inchoent,& in e desinant: istæ solæ repertæ sunt,x, lz,h,q,y,z, quæ nec ab e inchoant, nec in se desinunt.*

Postremum *illud animaduertendum est,quòd unicuique literæ accidit nomen quo uocetur, & character quo signetur, & potestas qua intelligatur an sit uocalis, an consonans,an semiuocalis,an muta,an liquida.*

SYLLABA.

SYLLABA est comprehensio literarũ, vel vnius vocalis enũtiatio, tẽporum capax.Syllabarum aliæ sũt breues,aliæ longæ,aliæ cõmunes.breues sunt quæ &

correptam vocalem habent,& non desinũt in duas consonantes, aut vnam duplicem, aut in aliquid quod sit pro duabus consonantibus. Longæ,aut natura, aut positione fiunt.Natura,cum aut vocalis producitur,vt a,e,o.aut duæ vocales iunguntur, & diphthõgum faciunt,vt au & eu,& ei. Positione, cũ correpta vocalis aut in duas desinit consonãtes,vt arma, arcus:aut in vnã duplicem, vt axis:aut in alteram consonantem, & alteram vocalem loco consonantis positam,vt At Iuno,AtVenus:aut in i literam solam loco consonãtis positam,quam nõnulli geminam, vt Aio te AEacida Romanos vincere posse. Sũt etiã syllabæ quæ cõmunes dicũtur, cum aut correptam vocalem duæ consonantes sequuntur, quarũ prior muta quæpiam est:aut f semiuocalis, & sequens liquida: aut correpta vocalis in vnam desinit consonantẽ sequente H,quæ plerisque aspirationis videtur nota: aut cũ correptam vocalem duæ consonantes sequuntur, quarũ prior s litera est: aut cum partem orationis terminat breuis syllaba, quæ in vnam desinit cõsonantem: aut pars orationis desinit in lõgam, quæ diphthongus appellatur, sequente statim vocali:aut

cum producta vocalis est, vocali altera sequente: aut cum pronomen c litera terminatũ, vocalis statim subsequitur: aut cum correptã vocalem suscipit z Græca duplex. Longa syllaba duo tempora habet, breuis vnum. Syllaba apud metricos, semipes nominatur.

SYLLABA dicta est interpretatione Græca ἀπὸ τοῦ συλλαμβάνειν τὰ γράμματα, eo quòd complectitur & glutinat literas. Vnde in quæstionem illud uenit, quare una uocalis, syllaba dicitur. Intelligendum est tamen quòd hoc sibi non ratione, sed abusiue deposcit. Est etiam syllaba téporum capax, quia aut breuis est, & unum tempus suscipit: aut longa est, & duo.

Omnes igitur syllabæ aut longæ sunt, aut breues, aut communes. Sed longæ duobus modis fiunt, natura & positione. Natura, aut singularum uocalium productione, ut a, o, e. Aut diphthongo, ut æ, œ, au, eu, ei. Positione, modis quatuor fiunt, cum aut correpta uocalis in duas desinit consonantes, ut amnis: aut in unã duplicem, ut axis: aut in alteram consonantem, & alteram uocalem loco consonantis positã, ut At Vates, At Venus: aut in i positam inter duas uocales, ut Pompeius.

Breues sunt syllabæ quæ nihil horum habuerint.

Communes uerò modis nouem fiunt: Primus modus est, cum correptam uocalem duæ consonantes sequuntur, quarum prior debet esse muta, quam liquida sequitur. Est enim longa in hoc,

Vasto Cyclopes in antro.

Breuis in hoc, Vastósque ab rupe Cyclopes.

Secundus modus est, cum correptam uocalem duae consonantes sequuntur, quarum prior sit f semiuocalis, & sequens liquida.

Est enim longa in hoc,

Toto proflabat pectore somnum.

Breuis in hoc,

Néue flagello.

Tertius modus est, cum correptam uocalem duae consonãtes sequuntur, quarum prior est consonans, & sequens h, quae aspirationis à plerisque creditur nota.

Est enim longa in hoc,

Terga fatigamus hasta.

Breuis in hoc,

Quisquis honos tumuli.

Quartus modus est, cum correptam uocalem duae consonantes sequuntur, ita ut prior sit s litera.

Est enim longa in hoc,

Vnde scissa coma. Vel, ualde spissa corona.

Breuis in hoc,

Ponite spes sibi quisque suas.

Quintus modus est, cum correpta uocalis in unam cõsonantem desinit, quae partem terminat orationis. Est enim longa in hoc,

Omnia uincit amor, & nos cedamus amori.

Breuis in hoc,

Hic amor, hoc studium.

Sciendum est, quòd si & haec uocalis nõ desinat in unã consonantem, sed nuda sit, saepe communem syllabã facit.

Est enim longa in hoc,

Dona dehinc auro grauia, sectóque elephanto.

Breuis in hoc,

Talia dicta uolant.

Sextus modus est, cum diphthongon uocalis sequitur. Est enim longa in hoc,

Musæ Aonides.

Breuis in hoc,

Insulæ Ionio in magno.

Septimus modus est, cum uocalem solam naturaliter lõgam uocalis sequitur. Est enim longa in hoc,

O utinam in thalamos inuisi Cæsaris issem.

Breuis in hoc, Sub Ilio alto.

Octauus modus est, cum pronomen c litera terminatũ, uocalis sequitur. Est enim longa in hoc,

Hoc erat alma parens.

Breuis in hoc,

Solus hic inflexit sensus.

Nonus modus est, cum correptam uocalem sequitur Z. Est enim longa in hoc,

Mezenti ducis exuuias.

Breuis in hoc,

Nemorosa Zacynthos.

Sciẽdum est etiam, quòd & x cõmunem syllabam facit, sicut & Z Græcum. Est enim longa in hoc,

Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis.

Breuis in hoc,

Pontibus instratis, conduxit littora Xerxes.

Sed hoc in nominibus Græcis.

Sciendum est quòd metrici syllabam semipedem uocant, ut in cæsuris, pentemimere, & heptemimere, quas etiam in primo uersu AEneidorum esse reperimus, ita, Arma uirúmque cano. Item, Arma, uirũmque cano Troiæ.

DE PEDIBVS.

PES est syllabarum & tẽporum certa dinumeratio. Accidunt vnicuique pedi, Arsis, & Thesis, Numerus syllabarum, Tempus, Resolutio, Figura, Metrum.

Pedes disyllabi sunt quatuor, trisyllabi octo, duplices sedecim. Ergo disyllabi quatuor hi sunt,

Pyrrhichius, ex duabus breuibus, temporum duûm, vt fuga. ⏑⏑

Huic contrarius est Spondeus, ex duabus lõgis, temporum quatuor, vt æstas. – –

Iambus ex breui & longa, temporum trium, vt parens. ⏑–

Huic contrarius est Trochæus, ex longa & breui, temporum trium, vt meta. –⏑

Trisyllabi octo hi sunt.

Tribrachus, ex tribus breuibus, temporum trium, vt macula. ⏑⏑⏑

Huic contrarius est Molossus, ex tribus longis, temporum sex, vt AEneas. – – –

Anapæstus, ex duabus breuibus & longa, temporum quatuor, vt Erato. ⏑⏑–

Huic contrarius est Dactylus, ex longa & duabus breuibus, temporum quatuor, vt Mœnalus. –⏑⏑

Amphibrachus, ex breui & longa & bre-

ui,temporum quatuor,vt carina. ∪ – ∪

Huic cõtrarius eſt Amphimacrus,ex lõga & breui & longa,temporum quinque, vt inſulæ. – ∪ –

Bacchius,ex breui & duabus longis, tem porum quinque,vt Achates. ∪ – –

Huic cõtrarius eſt Antibacchius,vel Palimbacchius, ex duabus lõgis & breui,temporum quinque,vt natura. – – ∪

Duplices ſedecim hi ſunt.

Proceleuſmaticus,ex quatuor breuibus, temporum quatuor,vt auicula. ∪ ∪ ∪ ∪

Huic contrarius eſt Diſpondeus,ex quatuor lõgis,tẽporũ octo,vt oratores. – – – –

Diiambus, ex duobus iãbis, temporum ſex,vt propinquitas. ∪ – ∪ –

Huic contrarius eſt Ditrocheus,ex duobus trocheis,tẽporũ ſex,vt cãtilena. – ∪ – ∪

Antiſpaſtus, ex breui & duabus longis & breui,tẽporum ſex,vt Saloninus. ∪ – – ∪

Huic cõtrarius eſt Choriambus, ex longa & duabus breuibus & lõga, temporum ſex,vt armipotens. – ∪ ∪ –

Ionicus minor , ex duab' breuib' & duabus lõgis,tẽporũ ſex,vt Diomedes. ∪ ∪ – –

Huic contrarius eſt Ionicus maior , ex duabus longis & duabus breuibus, tempo-

rum ſex, vt Iunonius. – – ∪∪

Pæon primus, ex prima longa & tribus breuibus, temporum quinque, vt legitimus. – ∪∪∪

Pæon ſecũdus, ex ſecunda longa, & tribus breuibus, temporum quinque, vt colonia. ∪ – ∪∪

Pæon tertius, ex tertia longa & tribus breuibus, temporum quinque, vt Menedemus. ∪∪ – ∪

Pæon quartus, ex quarta longa & tribus breuib⁹, tẽporũ quinque, vt celeritas. ∪∪∪ –

His contrarii ſunt quatuor epitriti.

Epitritus primus, ex prima breui & tribus longis, temporum ſeptem, vt ſacerdotes. ∪ – – –

Epitritus ſecundus, ex ſecunda breui & tribus longis, temporum ſeptem, vt conditores. – ∪ – –

Epitritus tertius, ex tertia breui & tribus longis, temporum ſeptem, vt Demoſthenes. – – ∪ –

Epitritus quartus, ex quarta breui & tribus longis, temporum ſeptem, vt Feſcenninus. – – – ∪

Exhinc deinceps alii pedes ſyzygiæ naſcũtur. Nam quẽadmodum pedes quatuor

geminati ſedecim duplices faciunt, ita iidẽ cum triſyllabis iuncti triginta & duo de ſe reddunt. Triſyllabi verò cum triſyllabis geminati, ſexaginta & quatuor colliguntur. Atq; excepto amphibracho & epitrito (quẽ metrici informem & incognitum iudicãt: quorum alterum tripla, alterum epitrita diuiſione partimur) vniuerſorum pedum trina conditio reperitur. in aliis enim æqua diuiſio eſt, in aliis dupla, in aliis ſexcupla: & prima dactylica, ſecunda iambica, & tertia pæonica nominatur. Sũt in vnoquoq; metro pedes legitimi, ſunt nothi: ſimplices pedes non amplius quàm ternas ſyllabas: duplices non amplius quàm ſenas habent.

PES *dictus eſt, quòd quaſi metrorum greſſibus incedat.* Aliter *dictus eſt pes, quòd quaſi pedali regula ad uerſum utimur menſurandum.* Metimur *enim uerſum heroicum, & dicimus ſex pedum eſſe: metimur ſapphicum, & dicimus quinque pedum eſſe: & cæteros.* Igitur *neceſſe eſt pedem unumquenque in ſe habere certum cum temporibus numerum ſyllabarum, ut eſt ſpondeus: habet enim duas ſyllabas, & tempora quatuor. itẽ dactylus tres ſyllabas habet, & tẽpora quatuor. item & proceleuſmaticus quatuor ſyllabas, & quatuor tempora, & cæteri qui cum his ſuprà ſcripti ſunt.*

Scire etiam debemus quòd unicuique pedi accidit arſis et theſis, hoc eſt eleuatio & poſitio: ſed arſis in prima parte, theſis autem in ſecunda ponenda eſt. Numerus *etiam ſyl-*

labarum & tempus, ut suprà dictum est. Resolutio, *ut si pro spondeo proceleumaticus ponatur, ut est apud* Virgiliũ, *Genua labant. soluuntur enim duæ longæ in quatuor breues, quæ spondeum solis facere solent temporibus.*

Figura etiã accidit pedi, ut si uelimus spondeũ figurare his notis – –, & pyrrhichium his notis ∪ ∪: sicut etiã apud Græcos sunt. Metrum *quod ex spondeo spõdaicum, ex trochæo trochaicum, ex iambo iambicum nuncupatur.*

Pedes disyllabi hi sunt,

Pyrrhichius.	∪ ∪
Spondeus.	– –
Iambus.	∪ –
Trochæus.	– ∪

Trisyllabi sunt hi,

Tribrachus.	∪ ∪ ∪
Molossus.	– – –
Anapæstus.	∪ ∪ –
Dactylus.	– ∪ ∪
Amphibrachus.	∪ – ∪
Amphimacrus.	– ∪ –
Bacchius.	∪ – –
Antibacchius.	– – ∪

Duplices autem hi sunt,

Proceleumaticus.	∪ ∪ ∪ ∪
Dispondeus.	– – – –
Dijambus.	∪ – ∪ –
Ditrochæus.	– ∪ – ∪
Antispastus,	∪ – – ∪
Choriambus.	– ∪ ∪ –
Ionicus minor.	∪ ∪ – –
Ionicus maior.	– – ∪ ∪

Pæon primus.	– ∪ ∪ ∪
Pæon secundus.	∪ – ∪ ∪
Pæon tertius.	∪ ∪ – ∪
Pæon quartus.	∪ ∪ ∪ –
Epitritus primus.	∪ – – –
Epitritus secundus.	– ∪ – –
Epitritus tertius.	– – ∪ –
Epitritus quartus.	– – – ∪

Ex *quibus alij pedes uel syzygiæ iudicantur*. Syzygia *autem est, ex uarijs pedibus uelut in unum pedem collecta cõclusio.* Nam *inuenta est propter hæc uerba, quæ nec disyllabarum, nec trisyllabarum, nec quadrisyllabarum esse potuerunt: utputa si dicamus ædificium, ædificatio, orationibus, ratiocinationibus.* Hæc *quia sunt integra posita, nulli conueniunt pedi, quia excedunt quatuor numerum syllabarum.* Syzygiæ *uocantur, quòd diuisæ diuidentis arbitrio pedibus signentur. ut si uelimus diuidere hoc nomen in duos dactylos, ædifi– ∪ ∪ catio – ∪ ∪, & cætera huiusmodi.* Verum *si nouem syllabarum nomen incurrerit, ita diuidimus, ratioci ∪ ∪ – ∪ nationi– ∪ – ∪ bus, in pæonem tertium, & ditrochæum, & semipedem.* Aut *ita in ratiocinationibus in anapæstum ∪ ∪ –, & in amphibrachum ∪ – ∪, & in dactylum – ∪ ∪: & alia huiusmodi.*

Pedes *disyllabi secum iuncti hos de se duplices sedecim creant, tali schemate.*

Omnes *pedes, tres diuisionum tenēt formas, sed has quæ ad grammaticos pertinent. nam amphibrachus, qui excipitur à* Donato, *habet diuisionem quæ dicitur tripla. epitriti qui ab eodem excipiuntur, habent diuisionem quæ epitrita dicitur.*

Ergo his quinque pedibus exceptis, sciendum est quòd

in reliquis pedibus istæ sunt diuisiones tres, quarum prima æqua, secunda dupla, tertia sescupla. Et est æqua diuisio in his pedibus, qui soluti tot tempora habent in arsi, quot & in thesi, ut est dactylica. Dupla est, quoties altera pars alteram partem duplo uincit, ut in his pedibus est, trochæo & iambo. nam prima syllaba duo tēpora habet, sequens unum, uel contra. Sescupla est, quoties altera pars alteram partem de medietate dupli uincit. quæ idcirco dicta est sescupla, quia plus ab æqua significat, minus à dupla. aliud est enim cum duo sunt cōtra unum: plus enim laborat illa pars quæ unum habet contra duo. aliud est cum tria ueniunt contra duo.

Scire etiam debemus, quòd æquam diuisionem possumus uocare dactylicam, duplam iambicam, sescuplā pæonicam.

Inueniuntur in unoquoque metro pedes ignobiles, qui nothi uocantur: idcirco, quòd uelut adpositi, à dignitate metri degenerant: ut est in uersu heroico trochæus, anapæstus, proceleumaticus. Nam legitimi hi sunt in heroico metro, spondeus, & dactylus: qui tamen & ipse non fuit ante legitimus, sed factus est ex resolutione spondei secundæ syllabæ.

Pedes simplices ideo dicti sunt, quòd non sunt ex alijs pedibus compositi, sed natura usque ad ternas syllabas tendunt. si autem usque ad quatuor dixerimus, iam non sunt simplices, sed ex disyllabis facti sunt duplices: qui duplices non amplius quàm numero senarum syllabarum esse monstrantur: & re uera si quidem constet simplices pedes usque ad ternas syllabas posse conscendere: qui utique geminati iure duplices usque ad sex syllabas mittunt.

TONI.

TONOS alii accentus, alii tenores nominant. Toni igitur tres sunt: acutus, grauis, circunflexus. Acutus cum in Græcis dictionibus tria loca teneat, vltimum, penultimum, & antepenultimum, tenet apud Latinos penultimum & antepenultimum, vltimum nunquam.

Circunflexus autem quotlibet syllabarum sit dictio, non tenebit nisi penultimũ locum.

Grauis poni in eadem dictione vel cum acuto vel cum circunflexo poteſt: hoc illi non eſt commune cum cæteris. Ergo monoſyllabas, quæ correptam vocalem habebunt, acuto accentu pronuntiabimus, vt píx, níx, núx.

Quæ productam vocalem habebunt, circunflexo accentu pronuntiabimus, vt rês, dôs, ſpês. In diſyllabis, quæ priorem productam habuerint, & poſteriorem correptam, priorem ſyllabam circunflectimus, vt mêta, crêta. Vbi vel ambæ productæ, vel poſterior ſyllaba producta fuerit, vel ambæ correptæ, acuemus priorem ſyllabã, ſiue correpta fuerit, ſiue producta: vt léges, réges, népos, hónos. In triſyllabis & tetraſyllabis,

& deinceps, si penultima correpta fuerit, acuemus antepenultimam, vt núllius, Hostílius. Si penultima positione longa fuerit, in ipsa acuetur, & antepenultima graui accẽtu pronũtiabitur, vt Catéllus, Metéllus: ita tamen si positione longa, nõ ex muta, & liquida fuerit: nam mutabit accentũ, vt látebræ, ténebræ. Si vltima breuis fuerit, penultima verò natura lõga, penultima circũflectetur, vt Cethêgus, perôsus. Si vltima quoque natura fuerit longa, penultima acuetur, vt Athénæ, Mycénæ. In compositis dictionibus, vnus accẽtus est, nõ minus quàm in vna parte dictionis, vt benésanus, intereá loci. Accẽtus in integris dictionibus obseruatur. In interiectionibus & in peregrinis verbis, & in barbaris nominibus nulli certi sũt accẽtus. Accẽtũ, legẽdi vel distinguẽdi, vel pronũtiãdi ratio, vel discernẽdæ ãbigui tatis necessitas, sæpe conturbat. Sanè Græca verba Græcis accẽtibus melius efferimus. In Latinis nũquã acutus accẽtus in vltima syllaba poni potest, nisi discretionis causa, vt in aduerbio Poné, ideó ne verbum putetur imperatiui modi. Neque circunflexus nisi in ea particula quæ est ergô.

Acutus accentus est, nota per obliquum

aſcendens in dexteram partem ´

Grauis, nota à ſummo in dextram partem deſcendens ` Circunflexus, nota de acuto & graui facta, ita ^

Longus, eſt linea à ſiniſtra in dexteram partem æqualiter ducta, ita –

Breuis, virgula ſimiliter iacens, ſed panda & contractior, ita ᵕ

Hyphen, eſt virgula ſubiecta verſui, ita ‿ hac nota ſubter poſita, duo verba, cũ ita res exigit, copulamus, vt Ante‿tulit greſſum. Et, Turnus vt ante‿uolans tardum præceſſerat agmen.

Huic contraria eſt Diaſtole, dextera pars quædam circuli ad imam literam adpoſita, ita , hac nota male cohærentia diſcernuntur, vt eſt,

Tum Danai gemitu atque ereptæ virginis, ira,

Procubuit, viridíque in littore conſpicitur, ſus.

Apoſtrophus, circuli itẽ pars dextera, ſed ad ſummam literã adpoſita, ' hac nota deeſſe oſtendimus parti orationis vltimam vocalem, cuius conſonans remanet, vt eſt,

Omnipotens genitor tantón' me crimine dignum

Duxisti,& tales voluisti expēdere pœnas?
Cæterum Dasian ⊢ & psilen ⊣ apud Latinos H litera vocali addita vel detracta significat, nec plus nec minus.

TENORES, *siue accentus dicti sunt, quòd naturalem uniuscuiusq; sermonis in uocem nostræ elationis tenorem seruant.* Dictus *autē accentus est, quasi adcātus, iuxta* Græci *nominis interpretationē quod prosodia dicitur,* Latine *adcātus.* Sūt *omnes accentus* Latini *octo,* Acutus *qui ita fit* ´ Grauis *ita* ` Circūflex⁹ ^ *factus scilicet de utroq;.* Lōga *ita* – Breuis *ita* ∪ Hyphē *ita* ‿ Diastole *ita* , Apostrophus *ita* ʼ.

Verum *hoc interest inter* Diastolen *&* Apostrophum, *quòd* Apostrophos *ad caput literæ ponitur,* Diastole *uerò ad imam partem literæ.* Hoc *ideo diximus, necui notarū harum similitudo aliquid erroris adferat.*

His *ita se habentibus, sciendum est quòd acutus & grauis & circūflexus soli sunt, qui(ut superius diximus) naturalē uniuscuiusque sermonis in uocē nostræ elationis seruāt tenorē: nam ipsi* Arsin, Thesinque *moderātur. quāquā sciēdum est quòd in usu nō est hodierno grauis accentus.*

Verū *lex accentuum ita est, quòd syllabæ in quibus isti poni debent, à fine numerantur: nam quantarumuis sermo sit syllabarum, circunflexus non tenebit ultrà nisi penultimum locum.*

Acutus *accentus in* Latinis *non tenebit nisi penultimum locum & antepenultimum.* Penultimum *tunc in disyllabis, cum prior fuerit uel correpta, uel positione lōga: uel cum ambæ naturaliter longæ fuerint, uel cum ambæ breues: ita fit ut in disyllabis cum acuto accentu in pedes cōiuncti sint,* Trochæus *positione factus,* Iambus, Pyrrhi-

chius, Spondeus. In trisyllabis uerò, uel in quătouis numero syllabarum, tunc est acutus accentus, cum tres ipsæ syllabæ à fine breues naturaliter fuerint, ut ánima mácula: uel quicquid horum muentũ fuerit, quæ in disyllabis ante docuimus. Ita fit ut in trisyllabis hunc eundem accentum cognoscamus, in Tribracho, Molosso, cuius ambæ à fine syllabæ aut naturaliter longæ fuerint, aut positione longæ: Dactylo, Anapæsto, Amphimacro, Amphibracho, cuius tamen media positione longa sit: Bacchio naturali, & Antibacchio, cuius item media positione est longa.

Hucusque dictum est in disyllabis eiusdem modi qui esse possunt accentus: nunc dicendum est in qua parte in trisyllabis acutus sit ponendus. In trisyllabis antepenultima accipit accentũ, etiãsi penultima sit longa positione, & muta & liquida, ut látebræ, cólubri. In tribus lõgis penultima acuitur, ut Mecœnas. Vbi antepenultima fuerit breuis, penultima uerò sit lõga, in penultima ponẽdus est, ut amíci.

Sanè sciendũ est quòd monosyllaba pars orationis quæ uel naturaliter breuis est, ut &, que: uel positione fit lõga, accentum habebit acutum, ut páx, dúx, núx, crúx, fáx.

Circunflexus autem accentus in trisyllabis, uel in quătouis numero syllabarum, penultimum sibi uendicat locũ, & hac lege, ut ubi fuerit hic accentus, penultima sit naturaliter longa: ita fit ut huic accentui Trochæus naturaliter longus conuenire uideatur. Item monosyllaba pars orationis tunc istum habebit accentum, cum natura longa fuerit tantum, ut sôl, dôs.

Grauis uerò accentus cum acuto & circunflexo accentu poni poterit. possumus enim in eo quod est Càtúllus grauẽ ponere in antepenultima: itẽ cum circunflexo ita ponitur, ut Cèthêgus. uerum quia necesse nõ est ut cum reliquis

accentibus ponatur, fit scriptoris arbitrio. Sed hic grauis accentus non habet eandem communionem cum cæteris accentibus, quam cum circunflexo & acuto: quam si tamen cum cæteris habuerit, nõ habet nisi per istos, ut male_sanus, interea_loci. Sed ne quis putet & in huiusmodi dictionibus quatuor esse accentus, hyphen, aut acutum, aut circunflexum, aut grauem (siquidem dicit in compositis dictionibus unum accẽtum esse debere, non minus quàm in una parte orationis) sciendum est quòd modo hyphen pro distinctione ponatur, grauis autẽ superfluo scriptoris arbitrio, ut suprà dictũ est. Restat igitur ut ex illis legitimis duobus in dictione positis iure dicatur accentus. Sciẽdum autem quòd nullum barbarum nomen, uel uerbum aliquod peregrinũ, neque interiectio certum poterunt accentum tenere. nam in barbaricis nominibus, nulla sunt sui ratione, sed quali uolumus, sanè non aspero proferamus accentu, Græca autem suis accentibus pronuntianda esse cognoscimus.

Sæpe accẽtuum dissipat legem uel distinctio, uelut cum debet dici sub hyphen male_sanus, male quis distinguẽdo dicat separans, male sanus. uel pronuntiando, ut cum dicere debeamus, látebras, legendo uersum quis dicat, Impulerat ferro Argolicas fœdare latèbras. acute producens. uel necessitas separandi uerba similia: ut cum dicere debeamus, pône: ut penultima syllaba habeat accentum, quia nullum Latinum uerbum est in quo ultima syllaba habeat accentum, necessitate ducti, ne putaretur modus imperatiuus ab eo quod est pono, dicamus ponè, ut aduerbiũ significet loci. Similiter ergô, ut intelligatur pro eo quod est (causa) ut in Virg. -illius ergô Venimus. id est, illius causa uenimus.

Hyphen, est nota quæ duo uerba subiungit, ac nectit supposita, quæ ducitur à præcedentis fine uerbi usque ad initiū cōsequentis, ut interea‿loci, cū tamen usus exegerit.

Diastole, est nota contraria hyphen: hac enim nota uitiose iuncta separantur, & ponitur ad imam partem literæ, quasi retinens, ut, Ereptæ uirginis, ira. Et, Viridíque in littore conspicitur, sus.

Apostrophus, est nota similiter facta ut diastole, sed ad summam partem posita est, scilicet consonantis, quæ quasi sub uocali motu uelata suspenditur.

Scire autē debemus Græcorū Dasian & Psilen, H notam aspirationis modo positam, modo sublatā simulare.

POSITVRAE.

TRES sūt positurę, vel distinctiones, quas θέσεις Græci vocant, Distinctio, subdistinctio, media distinctio. Distinctio est, vbi finitur plena sententia: huius punctum ad summam literam ponimus. Subdistinctio est, vbi non multum superest de sentētia, quod tunc necessario separatum, mox inferendum sit: huius punctum ad imam literam ponimus. Media est, vbi fere tātum de sententia superest quantū iam diximus, cum tamen respirādum sit: huius pūctum ad mediam literam ponimus.

In lectione tota sententia periodus dicitur: cuius partes sunt, cola, & commata.

DICTA *distinctio est uel positura, quòd positum pūctum distinguit nostram orationem: & cum distinctio spe-*

cies sit positurae, tamen abusiue pro ipsa positura, hoc est pro ipso genere distinctionum habemus. Nam *cum sit codex emendatus distinctione, media distinctione, & subdistinctione, dicitur tamen codex esse distinctus.* Igitur *distinctio est, punctum appositũ ad caput literae plenae sententiae.* Subdistinctio, *punctum appositum ad imam partem semiplenae orationis.* Media *distinctio, punctum appositum mediae sententiae suspẽsae propter respirationem.* Sciendum *est autem quòd in lectione, textus unius sensus, periodos nominatur, ut est,* Nihilne *te nocturnũ praesidium palatij, nihil urbis uigiliae, nihil timor populi, nihil concursus omnium bonorum, &c.*

Cola *autem & cõmata eiusdem orationis singulae partes esse noscuntur.* Verum *meminerimus in prosa oratione cola & commata idem esse, & unum significare.* In *uersu uerò aliud & diuersum. nam ubi duo liberi sunt pedes, colon dicitur, ut apud* Horatium, Terruit *urbes:* Comma *uerò, quando post duos pedes, uel post tres pedes sequitur syllaba, quae partem terminat orationis: ut in primo uersu* AEneidorum, *Arma uirúmque cano.* Item, *Arma uirúmque cano* Troiae.

AELII DONATI ARS SECVNDA.

PARTES orationis sunt octo. Nomen, Pronomē, Verbum, Aduerbium, Participium, Coniunctio, Præpositio, Interiectio.

Ex his duæ sunt principales partes orationis: Nomen, & verbum. Latini articulū non adnumerant: Græci interiectionem. Multi plures, multi pauciores partes orationis putant. Verùm ex his tres sunt quæ sex casibus inflectuntur: Nomen, Pronomen, & Participium.

SERVII INTERPRETATIO.

ARS dicta est, uel ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, id est à uirtute, quam Græci uniuscuiusque scientiam uocant. uel certè ideo ars dicitur, quòd artis præceptis cuncta concludat, id est angustis & breuibus.

PARTES *orationis) Plerique artē scribentes, à literarum tractatu inchoauerunt, plerique à uoce, plerique à definitione artis grammaticæ, sed omnes uidentur errasse. non enim propriā rem officij sui tractauerunt, sed communem & cum oratoribus, & cum philosophis. Nam de literis tractare, etiam orator potest. de uoce nemo magis, quàm philosophi tractant. definitio etiam Aristotelicorum est. Vnde propriè Donatus & doctè, qui ab octo partibus inchoauit, quæ specialiter ad grammaticos pertinent.*

NOMEN *dictum est, eo quòd res nobis efficit notas.*

PRONOMEN, *quia fungitur officio nominis: ut siquis dicat,* Virgilius *fecit* Bucolica, *ipse scripsit* Georgica.

VERBVM *dictum est, eo quòd uerberato aere motu linguæ promatur oratio. Et licet omnes orationes hac appellatione misceantur: intantum ut dicamus, uerba fecit* Tullius *apud populum in* Senatu, *tamen speciale sibi hæc pars hoc nomen effecit, eo quòd hac frequenter utuntur in elocutione.*

ADVERBIVM *dictum est, quia nunquam recedit à uerbo. siue enim dicas,* Cras facio: *inuenies aduerbia uerbis cohærentia.*

PARTICIPIVM *uocatur, quoniã partem tenet nominis, partémque uerbi: quasi participiũ.* Nam *à nomine habet genera & casus: à uerbo, tempora & significationes: ab utroque, numerum & figuram.*

PRÆPOSITIO *dicitur, quoniam in loquendo præponitur.* Dicimus *enim,* Ante templum *est: non* Templum ante *est.*

CONIVNCTIO *dicta est, quia coniungat elocutiones: ut,* Ego *& tu eamus.*

INTERIECTIO *dicta est, quòd interponitur ad exprimendos animi affectus: utputa,* Heu *mortuus est.*

In his autem octo partibus naturalis est ordo. Rite *enim* Nomen *primum ponitur, quòd ex ipso omnium rerum notitia procreatur.* Post *hoc debet sequi* Pronomen, *quia nominis officio fungitur: nec debet ab eius significatione diuelli.* Inde *sequitur* Verbum, *quo diximus nos frequenter uti.* Inde Aduerbium, *quòd à uerbo nunquam recedit.* Participium *autem rite post* Nomen *&* Verbum *ponitur, quòd ex partibus utriusque natum est.* Præposi-

tio cum uel Verbo, uel Nomini præponatur, & ipsa iustè hoc loco præposita est illis iam antè dictis quibus præponitur. Similiter Coniunctio, quia coniungit omnia, non debet primum locum tenere: primo enim debemus scire quæ res coniunguntur. Interiectio ideò ultima posita est, quia nihil exprimit nisi affectus animi, qui raro interponuntur.

SERGII INTERPRETATIO.

D VAE *sunt principales partes orationis, Nomen & Verbum: eo quòd ipsæ solæ faciunt elocutionem: ut, Cicero scripsit, Virgilius fecit: & sine ipsis, nulla pars implet elocutionem. Nam quando dicimus, Ipse legens dixit, pro nomine ponimus.*

MVLTI PLVRES) *Aristotelici dicunt duas esse partes orationis, Nomē & Verbū: Stoici quinque: Grāmatici octo: plerique nouem, plerique decē, plerique undecim.*

LATINI) *Interiectionem Græci penitus non habent: sed inter partes orationis, id est in octo non computant. Nos articulo non penitus caremus, sed eum in pronomine computamus.*

TRES SVNT) *Tres partes orationis sunt, quæ casibus declinantur, Nomen, Pronomen, Participium: & una quæ temporibus, id est Verbum. Cæteræ omnes quatuor non declinantur.*

Quæsitū est, quādo pars orationis officio alterius fungitur, utrum ius suū retineat, an eius cuius accipit significationē. nā frequēter inuenimus & nomina pro aduerbijs posita: ut Toruum clamat: & aduerbia pro nominibus, ut Mane nouum. Quare sciēdum est, quòd si nomen sit pro aduerbio institutū, incipit iā non posse declinari.

Etenim cum desinat esse quod est, & trãseat in aduerbiũ, incipit iam non posse declinari: quemadmodũ nec ullum aduerbiũ naturaliter declinatur. Item Aduerbium si transeat in significationẽ nominis, nonnunquam declinatur: quoniam significat eam partem orationis, quæ recipit declinationem. Vnde est illud apud Plautum, A primo mani usque ad uesperum. modo mane nomen est: hoc mane, huius manis, huic mani, hoc mane, ab hoc mani. Nam si aduerbium esset, nec genus reciperet, nec præpositioni adiungeretur, nec posset terminari.

NOMEN.

NOMEN est pars orationis, cum casu, corpus aut rem, propriè cõmuniterve significans. Propriè, vt Roma, Tyberis: communiter, vt vrbs, flumen.

SERVIVS.

NOMEN *est pars orationis, &c.) In omnibus partibus orationis definitiones esse debent, quæ segrẽgẽt singula ab alijs partibus: & suæ partis, quam definiunt, aliquam proprietatem dicant. Igitur quòd dixit. Nomẽ esse partem orationis: segregauit à syllabis, & plausibus, & quicquid confusæ uocis editur. Quòd autem dixit, cum casu: segregauit à uerbis, aduerbijs, præpositionibus, ac coniunctionibus. Quòd autem dixit, corpus aut rem significare: hoc ipsius proprium est.*

Corporale autem uel incorporale, grammatici ita definierunt: ut corporale sit, quicquid uidetur & tangitur: ut lapis. Incorporale, quod non uidetur nec tangitur: ut

pietas. Item dicit aliam proprietatem: quod aut proprium aliquid significat, aut appellatiuum. Nam proprium est, quod unius est: ut Hector. Appellatiuum, quod multorum est: ut homo.

Scire debemus inueniri frequenter nomina appellatiua, quæ sunt propria: ut Fœlix. quæ communi sensu facile dignoscuntur.

Illud etiam scire debemus, quòd si proprium est, quod unius est, numerum tantummodo recipit singularem. neque enim potest res unius in pluralē cadere. Nam quòd propria nomina pluraliter declinantur: sciēdum est, non ab unius nomine procreatum numerum pluralem, sed multitudinem hominum hoc facere. Recte enim Virgilius dixit Marios & Camillos: quoniam plures fuerunt.

Appellatiuum autem nomen est, quod cum sit multorum, recipit tamen & numerum singularem. In multis enim etiam unus tenetur.

NOMINI accidūt sex: Qualitas, comparatio, genus, numerus, figura, casus. Nomen, vnius: Appellatio, multarum vocabulum rerum est. Sed modo nomina generaliter dicimus.

Qualitas nominū bipertita est: aut enim propria sunt nomina, aut appellatiua.

Propriorum nominum, secūdum Latinos, quatuor sunt species: prænomen, nomen, cognomen, & agnomē: vt P. Cornelius Scipio Africanus. Omnia prænomina aut singulis literis notantur, vt C. Cæsar,

L.Catilina: aut binis, vt Cn.Pompeius: aut ternis, vt Sex.Roſcius.

Appellatiuorum nominum multæ ſunt ſpecies.

Alia enim ſunt corporalia: vt homo, terra, mare.

Alia incorporalia: vt pietas, iuſtitia, dignitas.

Alia ſunt primæ poſitionis: vt mons, ſchola.

Alia deriuatiua: vt montanus, ſcholaſticus.

Alia diminutiua: vt monticulus, ſcholaſticulus. Diminutiuorum nominum tres ſunt gradus: quorũ forma quo magis minuitur, creſcit ſæpe numerus ſyllabarum. Sũt etiam quaſi diminutiua, quorum origo non cernitur, vt fabula, macula, tabula, vinculum.

Et ſunt nomina tota Græcæ declinationis: vt Themiſto, Calypſo, Pan.

Sunt tota conuerſa in Latinã regulam: vt Polydeuces, Pollux: Odiſſeus, Vlyſſes.

Sunt inter Græcam Latinámque formam, quæ notha appellantur: vt Achilles, Agamemno.

Sunt alia homonyma, quæ vna appella-

nelius Scipio Africanus. Sanè sciendum est, quòd quoties unum inuenitur, cognomen est: nemo enim potest esse sine uocabulo.

Quoties duo: plerunque prænomen & cognomen, si libertus. nam non potest libertus habere nomen, quod familiam significet, cum ipse sine familia sit.

Appellatiuorũ species sunt uiginti septem. Sunt nomina corporalia, quæ uidemus & tangimus: ut terra, lapis. Sunt incorporalia, quæ nec uidemus nec tangimus: ut pietas, iustitia.

Sunt primæ positionis, quæ à natura formata sunt: ut mons, schola.

Sunt deriuatiua, quæ à primæ eiusdem positionis nomine deducuntur: ut montanus, scholasticus. Hæc autem deriuatiua non regulis, sed authoritate firmantur. nam plerunque inuenimus uaria ab uno sermone: ut à Tuder, est Tudertinus & Tuders.

Sunt etiam diminutiua, quæ sententiam minuunt: & non semper, seu frequenter syllabis crescunt: ut agnus, agnellus.

Sunt etiam alia sono diminutiua: ut tabula, fabula. In his significatio principalis est, sed enuntiatio diminutiua. tunc enim uera essent diminutiua, si haberent alia principalia. ut monticulus, monticellus.

Sunt quæ dicuntur tota Græca: ut Dido, Manto. Græcè hæc & Latinè possunt declinari. Græcè, ut Dido Didus: Latinè Dido Didonis: Manto Mãtus, & Manto Mãtonis.

Sunt quæ tota Latina appellantur: quæ longè aliter à Latinis proferuntur, quàm à Græcis. Namquum Græci dicant πολυδεύκης, Latini appellant Pollux. Hæc autem quæ tantum Latina sunt, Latinè declinamus.

Sunt quæ appellantur notha, quæ non primis syllabis, sed ultimis, à Græco *sermone dissentiunt: ut* Achilleus Achilles, Agamemnon Agamemno: *& ferè omnia* Græca *quæ in* ON *exeũt. detracta enim* ON *syllaba, per breuem* O *proferuntur: ut* Apollon Apollo, Platon Plato.

Sunt synonyma, quæ uarias habent elocutiones, sed unam significationem: ut terra, humus, tellus.

Sunt homonyma superioribus contraria: ut aries. nam & machinamentum quo muri expugnantur, & sydus in cælo, & animal in terris Aries *uocantur.*

Sunt patronymica, quæ trahuntur non tantùm à patribus, sed etiam à parentibus: nam inueniuntur & à matribus dicta: ut Latoides, Iliades. *& ab auo: ut* AEacides. *& à maioribus: ut* Dardanides, AEneades. *& à uitrico: ut* Amphitryonides. Sic *ergo patronymica, nõ à patre tantum, sed à parentibus tracta: ut dicimus parricidam, non qui patrem tantum, sed qui quenque parentum necauerit.* Hæc *autem patronymica, si* Græca *fuerint, in* DES *exeunt: ut* Atrides. *aut in* IVS: *ut* Atreius. *aut in* ON: *ut* Atrion. Sed *quæ in* DES *exeunt, tantum patronymica sunt: ut* Atrides, Agamemnon.

Quæ in IVS *exeũt, & patronymica & possessiua: ut* Atreius Agamẽnon, *&* Atreius *gladius,* Euãdrius *ensis.*

Quæ autem in ON *exeunt, in* Latinũ *sermonem non trãseunt.* Fœminina *autem, aut in* IS *exeunt, ut* Atreis: *aut in* AS, *ut* Atreias: *aut in* E, *ut* Nerine.

Sunt etiam nomina adiectiua, quæ utrunque sensum habent, sed coniunctione arctantur: ut magnus, fortis. dicimus enim, magnus uir, fortis exercitus.

Sunt etiam qualitatis, quæ trahuntur ab animo, à corpore extrinsecus: ut doctus, niger, fœlix.

nelius Scipio Africanus. Sanè sciendum est, quòd quoties unum inuenitur, cognomen est: nemo enim potest esse sine uocabulo.

Quoties duo: plerunque prænomen & cognomen, si libertus. nam non potest libertus habere nomen, quod familiam significet, cum ipse sine familia sit.

Appellatiuorũ species sunt uiginti septem. Sunt nomina corporalia, quæ uidemus & tangimus: ut terra, lapis.

Sunt incorporalia, quæ nec uidemus nec tangimus: ut pietas, iustitia.

Sunt primæ positionis, quæ à natura formata sunt: ut mons, schola.

Sunt deriuatiua, quæ à primæ eiusdem positionis nomine deducuntur: ut montanus, scholasticus. Hæc autem deriuatiua non regulis, sed authoritate firmantur. nam plerunque inuenimus uaria ab uno sermone: ut à Tuder, est Tudertinus & Tuders.

Sunt etiam diminutiua, quæ sententiam minuunt: & non semper, seu frequenter syllabis crescunt: ut agnus, agnellus.

Sunt etiam alia sono diminutiua: ut tabula, fabula. In his significatio principalis est, sed enuntiatio diminutiua. tunc enim uera essent diminutiua, si haberent alia principalia. ut monticulus, monticellus.

Sunt quæ dicuntur tota Græca: ut Dido, Manto. Græcè hæc & Latinè possunt declinari. Græcè, ut Dido Didus: Latinè Dido Didonis: Manto Mãtus, & Manto Mãtonis.

Sunt quæ tota Latina appellantur: quæ longè aliter à Latinis proferuntur, quàm à Græcis. Nam quum Græci dicant πολυδεύκης, Latini appellant Pollux. Hæc autem quæ tantum Latina sunt, Latinè declinamus.

Sunt quæ appellantur notha, quæ non primis syllabis, sed ultimis, à Græco sermone dissentiunt: ut Achilleus Achilles, Agamemnon Agamemno: & ferè omnia Græca quæ in ON *exeūt. detracta enim* ON *syllaba, per breuem* O *proferuntur: ut Apollon Apollo, Platon Plato.*

Sunt synonyma, quæ uarias habent elocutiones, sed unam significationem: ut terra, humus, tellus.

Sunt homonyma superioribus contraria: ut aries. nam & machinamentum quo muri expugnantur, & sydus in cælo, & animal in terris Aries uocantur.

Sunt patronymica, quæ trahuntur non tantum à patribus, sed etiam à parentibus: nam inueniuntur & à matribus dicta: ut Latoides, Iliades. & ab auo: ut AEacides. & à maioribus: ut Dardanides, AEneades. & à uitrico: ut Amphitryonides. Sic ergo patronymica, nō à patre tantum, sed à parentibus tracta: ut dicimus parricidam, non qui patrem tantum, sed qui quenque parentum necauerit. Hæc autem patronymica, si Græca fuerint, in DES *exeunt: ut Atrides. aut in* IVS*: ut Atreius. aut in* ON*: ut Atrion. Sed quæ in* DES *exeunt, tantum patronymica sunt: ut Atrides, Agamemnon.*

Quæ in IVS *exeūt, & patronymica & possessiua: ut Atreius Agamēnon, & Atreius gladius, Euādrius ensis.*

Quæ autem in ON *exeunt, in Latinū sermonem non trāseunt. Fœminina autem, aut in* IS *exeunt, ut Atreis: aut in* AS*, ut Atreias: aut in* E*, ut Nerine.*

Sunt etiam nomina adiectiua, quæ utrunque sensum habent, sed coniunctione arctantur: ut magnus, fortis. dicimus enim, magnus uir, fortis exercitus.

Sunt etiam qualitatis, quæ trahuntur ab animo, à corpore extrinsecus: ut doctus, niger, fœlix.

Sunt quantitatis, quae trahuntur à mensura: ut longus, latus.

Sunt gentis, quae gentem significant: ut Graecus, Hispanus.

Sunt quae patriam significant: ut Romanus.

Sunt quae numerum: ut unus, duo, tres, quatuor, quinq;.

Sunt quae ordinem: ut quintus, sextus.

Sunt quae ad aliquid dicuntur, quae penitus non possunt sine alterius coniunctione intelligi: ut pater: non enim potest dici, nisi filium habeat.

Sunt ad aliquid aliter se habentia, quae è contrario significationem sumunt: ut dexter, sinister, niger, candidus.

Sũt generalia, in quibus species continentur: ut animal. nam animal dicitur & homo, & canis, & equus.

Sunt specialia: ut sunt ea quae diximus, canis, homo, & equus. nam illa sunt specialia, quae genere continentur.

Sunt facta de uerbo: ut doctor, lector. Haec *autem semper in* TOR *exeunt: & oriuntur à gerundi modo, ultimo tempore, & ultima syllaba in* TOR *uersa, per omnes coniugationes: ut amatu amator, doctu doctor, auditu auditor, lectu lector.*

Sunt etiam participijs similia: ut demens. nam sic est demens quasi legens: sed demens nomen est, quia recipit comparationem, id est dementior. legens uerò, participium: quia non recipit similiter comparationem.

Sunt etiam uerbo similia: ut contemplator. Sed *haec cum casum acceperint, nomina sunt: ut cõtemplator, huius contemplatoris facit. cum autem tempus habuerint, uerba: ut* Maro *dixit,* Contemplator *aquas dulces.*

COMPARATIONIS gradus ſunt tres: Poſitiuus, Comparatiuus, Superlatiuus. Poſitiuus, vt fortis: comparatiuus, vt fortior: ſuperlatiuus, vt fortiſſimus. Sed comparatiuus gradus, generis eſt ſemper communis.

Comparantur autem nomina,quæ aut qualitatem,aut quantitatem ſignificant.

Sed non omnia nomina per omnes gradus exeunt. Aliquando enim poſitiuus tantũ inuenitur:vt mediocris.Aliquando póſitiuus & cõparatiuus: vt ſenex, ſenior, iuuenis,iunior,per ſyncopen.Aliquando poſitiuus & ſuperlatiuus: vt pius, piiſſimus. nam pro ſecũdo gradu,(magis)aduerbium ponitur:vt magis pius. Aliquando comparatiuus & ſuperlatiuus: vt vlterior vltimus. Aliquando ſuperlatiuus tantum: vt nouiſſimus.Extra hanc formam ſunt & bonus & malus, & magnus. dicimus enim, bonus melior optimus,malus peior peſſimus,magnus maior maximus.

Cõparatio nominum propriè in comparatiuo & ſuperlatiuo gradu eſt conſtituta. nã poſitiuus perfectus & abſolutus eſt. Sæpe autẽ cõparatiuus gradus præponitur ſuperlatiuo: vt ſtultior ſtultiſſimo, & maior

maximo. Sæpe minus positiuo significat, quañuis recipiat comparationem:vt,Mare Ponticum est dulcius quàm cætera. Sæpe idem pro positiuo positus, minus à positiuo significat, quãuis recipiat comparationem: & nulli comparatur. vt Iam senior, sed cruda deo,viridísque senectus.

Sunt nomina,sono diminutiua, intellectu comparatiua:vt grandiusculus,minusculus,maiusculus.

Cõparatiuo & superlatiuo,tam,aut minus, aut minime, aut magis, aut maxime adiici non oportet. adiiciuntur autem positiuo tãtum.Dicimus,Tam bonus,tã malus:minus bonus,minus malus:minime bonus,minime malus: magis bonus, magis malus:maxime bonus,maxime malus.

Cõparatiuus gradus ablatiuo casui adiũgitur vtriusq; numeri. Sed tũ hoc vtimur, cum aliquẽ vel alieno vel suo generi cõparamus:vt Hector fortior Diomede,vel audacior Troianis fuit.Dicimus etiã,Fortior hic quàm ille. Superlatiuus autem genitiuo tantum plurali adiungitur . Sed tunc hoc vtimur,cum aliquem suo generi comparamus: vt, Hector fortissimus Troianorum fuit. Plerũque superlatiuus pro posi-

tiuo ponitur,& nulli comparatur: vt, Iupiter optimus maximus. Interdum comparatiuus nominatiuo adiungitur: vt, Doctior hic, quàm ille.

SERVIVS

COMPARATIONIS *gradus sunt tres: positiuus, ut doctus: cõparatiuus, ut doctior: superlatiuus, ut doctissimus.*

Plerique nolunt comparatiuum esse doctior: dicentes non esse comparationem quando doctior dicimus, quia nõ comparet, sed præferat. Sed errant. Nam omnis comparatio id agit ut alterum præferat. Illa enim quæ æquat, similitudo potius est quàm comparatio.

Positiuus autem omnia recipit genera. masculinum, ut hic doctus: fœmininum, ut hæc docta: neutrum, ut hoc doctum: commune, ut docilis: omne, ut docens. Comparatiuus uerò gradus duo tantum suscipit genera: commune, ut doctior: neutrum, ut doctius. Superlatiuus tria tantum: masculinum, ut doctissimus: fœmininum, ut doctissima: neutrum, ut doctissimum.

Præterea, nomina recipiunt cõparationem: sed ea quæ sunt qualitatis & quantitatis. Qualitas autem, & quantitas aut ab animo dicitur, ut doctus: aut à corpore, ut candidus, niger: aut à fortuna, ut miser: aut à mẽsura, ut longus. Quare quæsitum est utrum Latinior diceretur. quod tunc dicitur, cum pro diserto ponitur, ut sit Latinior quomodo disertior. cum autem gentem significat, non potest comparari: ita enim non possumus dicere Latinior, quomodo nec Græcior.

Comparatiuus autem gradus iungitur casibus tribus:

ablatiuo, septimo, & nominatiuo interposita particula QVAM. *Ablatiuo, ut doctior ab illo: septimo, ut doctior illo: nominatiuo, ut doctior quàm ille. Sed frequenter utimur septimo, ablatiuo pene nunquam.*

Superlatiuus uerò gradus, genitiuo tantum plurali iungitur: ut Doctissimus illorum: quanquam & singulari cohæret, quoties nomen est enuntiatione singulare, intellectu plurale: ut -ô Danaûm fortissime gẽtis Tydide. Illud sanè seruandum est, quod & postea tractatum est, comparatiuum gradum nos & nostro & extraneo generi coniungere: superlatiuum autem tãtum nostro. Dicimus enim, Velocior homo hominibus, & Velocior homo canibus: quoniam comparatiuus est gradus. Superlatiuum uerò gradum, tantum nostro præferimus generi: ut Velocissimus homo hominum. nemo enim dicit Homo equorum.

SERGIVS.

SED COMPARATIVVS *gradus generis est semper communis, excepto uno quod est senior. hoc enim (ut Probus dicit) tantum generis masculini est.*

Cõparantur autem) Non *omnia, quæ qualitatis sunt aut quantitatis recipiunt comparationem: sed omnia quæ recipiunt comparationem, qualitatis sunt & quantitatis: sicut puta, Nõ omnes qui student, causas agunt: Quisquis autem causas agit, studuit sine dudio.*

Extra hanc formam.) Recta comparatio est, quæ primam syllabam integram per omnes gradus seruat, ut doctus, doctior, doctissimus. Si autem integram non seruat, inæqualia efficit nomina: quæ sunt tantum tria, bonus, malus, magnus.

Cum constet comparatiuum gradum minus significare superlatiuo, uidetur tamen eo plus interdum significare: ut clarior clarissimo, doctior doctissimo. Praeterea ipse comparatiuus nonnunquam positiuum significat: ut quando dicimus senior, significamus tantum senex. At cum Sallustius dicit, Mare Ponticum dulcius est quàm caetera: modo comparatiuus non solum comparatiuus non est, sed nec positiuus. Nam mare non modo dulcius non est, sed ne dulce quidem.

Donatus dicit quinque tantum aduerbia positiuo esse iungenda, tam, magis, minus, maxime, minime: ea scilicet ratione, quoniam uim in se habent comparandi: atque ideo non debent comparatiuis casibus iungi, ne uideatur comparatio geminata. Qui enim dicit, Tam doctior: pene dicit hoc Doctior doctior: quod Latinitas nō patitur. Probus autem dicit, omnia aduerbia quae uim augentis aut minuentis in se habent, non debere coniungi nec superlatiuo, nec comparatiuo: ut sunt ista, ualde, multum, plurimum, per, & similia. nam ista omnia tantum positiuis gradibus debemus adiungere.

Quòd superlatiuum dicit genitiuo tantum plurali iungi, non adeo uerum est: nam inuenimus eum etiam singulari genitiuo posse coniungi tunc, quando nomina sunt enuntiatione singularia, intellectu uerò pluralia. ut est, O Danaûm fortissime gentis.

GENERA nominum sunt quatuor: masculinū, foemininum, neutrū, cōmune. Masculinū, est cui numero singulari, casu nominatiuo, pronomē vel articulus praeponitur HIC: vt hic magister. Foemininum est

cui numero ſingulari, caſu nominatiuo, pronomen vel articulus præponitur HAEC: vt hæc muſa. Neutrũ, eſt cui numero ſingulari, caſu nominatiuo, pronomen vel articulus præponitur HOC: vt hoc ſcamnum. Commune, eſt quod ſimul maſculinum fœmininúmque ſignificat: vt hic & hæc ſacerdos. Sed ex his vel principalia, vel ſola genera duo ſunt: maſculinum & fœmininũ. Nam neutrum & commune, de vtroque naſcuntur. Eſt etiam trium generum commune, quod omne dicitur: vt hic & hæc & hoc fœlix. Eſt & epicœnum, id eſt promiſcuum: quod ſub vna ſignificatione * marem ac fœminam comprehendit: vt paſſer & aquila.

: ſub v- genere

Sũt præterea alia ſono maſculina, intellectu fœminina: vt, Eunuchus comœdia, Oreſtes tragœdia, Centaurus nauis. Alia ſono fœminina, intellectu maſculina: vt, Feneſtella ſcriptor, Aquila orator. Alia ſono neutra, intellectu fœminina: vt Phroneſium, Glycerium, Sophronium: quæ mulieres ſunt. Alia ſono fœminina, intellectu neutra: vt poema, ſchema. Alia ſono maſculina, intellectu neutra: vt pelagus, vulgus.

Sunt præterea nomina in ſingulari nu-

mero alterius generis, & alterius in plurali: vt balneum, tartarus, cælum, porrum, cæpe, loca, fori nauium.

Sunt item nomina incerti generis inter maſculinum & fœmininum: vt cortex, radix, ſilex, finis, ſtirps, pinus, pampinus, dies.

Sunt incerti generis inter maſculinum & neutrũ: vt frænus, clypeus, vulgus, ſpecus.

Sunt nomina incerti generis inter fœmininum & neutrum: vt buxus, pyrus, pinus, malus. Sed neutro genere, fructum: fœminino ipſas arbores ſæpe dicimus.

Sunt etiam genera nominum fixa, ſunt mobilia. Fixa, ſunt quæ in alterum genus flecti non poſſunt: vt pater, mater, frater, ſoror. Mobilia autẽ, aut propria ſunt, & duo genera ex ſe faciunt: vt Caius Caia, Martius Martia. aut appellatiua ſunt, & tria genera faciunt, vt bonus bona bonum, malus mala malum.

Sunt item alia, nec in totum fixa, nec in totum mobilia: vt draco dracæna, leo leæna, gallus gallina, rex regina.

Sunt diminutiua quæ non ſeruant genera, quæ ex nominibus primæ poſitionis acceperunt: vt ſcutum, ſcutella: piſtrinum, piſtrilla: canis, canicula: rana, ranunculus: ſta-

tua, ſtaticulus.

Nomen in A vocalem deſinens nominatiuo caſu, numero ſingulari, aut maſculinũ eſt, vt Agrippa: aut fœmininum, vt Martia. aut neutrum, vt toreuma, ſed tãtum Græcum eſt. aut commune, vt aduena. aut epicœnum, vt aquila.

Nomẽ in E vocalẽ deſinẽs nominatiuo caſu, numero ſingulari, aut fœmininũ, Græcum eſt, vt Euterpe: aut neutrum, vt ſedile.

Nomen in I vocalem deſinẽs nominatiuo caſu, numero ſingulari, aut neutrum, Græcum eſt, vt gummi, ſinapi: aut trium generum & aptôton, vt frugi, nihili.

Nomen in O vocalem deſinens nominatiuo caſu, numero ſingulari, aut maſculinum eſt, vt Scipio: aut fœmininum, vt Iuno: aut commune, vt homo.

Nomen in V vocalẽ deſinens nominatiuo caſu, numero ſingulari, tantum neutrũ eſt, vt cornu, genu, gelu, veru. Sed hæc nomina, & quæ in conſonantes deſinunt, diuerſas regulas & multiplices habent.

SERVIUS.

GENERA *dicta ſunt ab eo, quòd generant: atque ideò tantum duo ſunt genera principalia, maſculinum & fœmininum: hi enim ſexus tantum generant. Genera autẽ aut naturalia ſunt, aut ex authoritate deſcẽdũt: ut hic*

paries, hæc fenestra. In his enim naturalem nullum intelligimus sexum: sed eum sequimur quem firmauit authoritas. Cætera uerò genera à superioribus ueniunt: ut est neutrum, quod neque masculinum est, neque fœmininum. commune, quod est masculinum & fœmininum. omne, quod omnia suprà dicta continet genera. Epicœnum uero, quod confusum continet sexum. Nam inter commune & epicœnum hoc interest: quòd commune est, ubi uisu secernimus sexum, ut canis: epicœnum est è contrario, ubi uisu non secernimus sexum, ut piscis. Item inter epicœnum & commune hoc interest: quòd in communi, articulari secernimus sexum, ut hic canis, uel hæc canis: in epicœno uerò, unus articularis sumitur, & utrunque sexum intelligimus, ut hæc aquila. Eum autem sumemus articularem quē authoritas dederit. Nā cum naturaliter non possumus in epicœnis sexum deprehendere, debemus authoritate firmari.

SERGIVS.

QVOD DICIT enuntiatione masculinum, intellectu esse neutrum pelagus, uerum est: uulgus, falsum est. nā uulgus & neutro, & fœminino genere, legimus apud Virgilium. fœminino, In uulgum ambiguam. neutro, Ignobile uulgus.

Balneum generis neutri est in numero singulari: in plurali, fœminini generis quidem secundum usum, ut Occisus ad balneas publicas: tamen & neutraliter legimus, ut, Balnea utantur, in Horatio.

Cælum in numero singulari, generis neutri est: in numero autem plurali, generis masculini. Habemus enim in Lucretio, Quis totidem uertit cælos.

Cæpe in numero singulari, neutri est generis: ut —tunicatũ cum sale mordens Cæpe. & hoc nomen tres hos solos habet casus: hoc cæpe, hoc cæpe, ab hoc cæpe. In numero autem plurali, genere fœminino simpliciter declinatur.

Loca & ioca, similia nomina sunt. Nam in numero plurali, & masculino & neutro genere declinantur: dicimus enim & loca & ioca, & loci & ioci. In numero autem singulari, tantum masculini: ut locus & iocus.

QVOD *dicit genera incerta esse inter masculinum & fœmininum, ut puta pãpinus: non ita intelligimus quasi sacerdos. nam sacerdos, si masculus est, hic sacerdos dicitur: si fœmina, hæc sacerdos. nec possumus hoc pro nostra uoluntate confundere: sed pro naturæ qualitate discernimus. Pampinus uerò, & dies, & similia, pro nostro arbitrio, uel masculino uel fœminino genere proferuntur.*

NOMEN *nec in totum fixum, nec in totum mobile. At fixum, leæna secundum Virgilium, Torua leæna lupum sequitur. secundum Ouidium mobile est, qui dixit, Vt lea sæua sitim multa compescuit unda.*

Eiusdem generis debent esse diminutiua, cuius generis sunt principalia: utputa, Ideo hæc domuncula, generis est fœminini, quia & hæc domus generis fœminini est. Exceptis scilicet paucis istis, scutum, pistrinum, canis, rana, uerna, scutra: nam scutra, scutrini facit: beta, betaculus.

NVMERI sunt duo: singularis, vt hic sapiens: pluralis, vt hi sapiẽtes. Est & dualis numerus, qui singulariter enuntiari non potest: vt hi ambo, & hi duo.

Sunt etiam nomina numero commu-

nia:vt res,nubes,dies.

Sunt ſemper ſingularia,generis maſculini:vt,puluis,ſanguis.

Sunt ſemper pluralia:vt manes,Quirites.

Sunt ſemper ſingularia,generis fœminini: vt pax,lux.

Sunt ſemper pluralia: vt Calendæ, nundinæ,feriæ,quadrigæ,nuptiæ,ſcalæ,ſcopæ.

Sunt ſemper ſingularia, generis neutri: vt pus,virus,aurum,argentum,oleum, ferrum,triticum. Hæc & ferè cætera quæ ad menſuram pondúſve referuntur: quanquā multa,conſuetudine vſurpata ſunt,vt vina, mella,hordea.

Sunt ſemper pluralia, eiuſdem generis:vt arma,mœnia,Floralia,Saturnalia.

Sunt quædam poſitione ſingularia, intellectu pluralia: vt populus,conuentus,concio,plebs,multitudo.

Sunt quædam poſitione pluralia,intellectu ſingularia: vt Athenæ,Cumæ,Thebæ, Mycenæ.

SERVIVS.

NVMERVS, *aut ſingularis eſt, aut pluralis. Dualis uerò Græcus, nõ uſurpatur niſi in nominibus duobꝰ, quæ ſũt, duo & ambo: atque ideo etiam inæqualiter declinantur.*

SERGIVS.

PVLVIS) *Dicit quòd numeri ſingularis eſt tantũ: ſed*

d.i.

legimus apud Horatium, Nouẽdiales dissipare pulueres.

Item pax,lux,dicit numero singulari: sed legimus apud Sallustium,paces,& luces.

Item Quirites dicit numero tantum plurali, sed legimus apud Horatium,hunc Quiritem. uetus nominatiuus hic Quiris. Item idẽ Horatius, -quis te redonauit Quiritem Dijs patrijs? cuius nominatiuus erit hic Quirites,ut dicit Petronius.

Quadrigas dicit numero tantum plurali:sed Varro dicit numero singulari.

Virus generis neutri est.& declinatur quemadmodum doctus,hoc uirus,huius uiri.Legimus enim apud Lucretium Tetri primordia uiri.

FIGVRAE nominibus accidunt duæ:simplex & cõposita.simplex,vt doctus, prudẽs: composita,vt indoctus,imprudens.

Componuntur autẽ nomina modis quatuor.ex duobus integris, vt suburbanus: ex duobus corruptis, vt efficax,municeps: ex integro & corrupto,vt ineptus,insulsus: ex corrupto & integro, vt omnipotens, nugigerulus. componuntur etiam ex pluribus, vt inexpugnabilis,imperterritus.

In declinatione compositorum nominũ animaduertere debemus, quòd ea quæ ex duobus nominatiuis cõposita fuerint, per omnes casus ex vtraque parte declinari possunt: vt eques Romanus, prætor vrbanus. quæ ex nominatiuo,& ex quolibet alio ca-

ſu compoſita fuerint, ea parte declinari tãtum, qua fuerit nominatiuus caſus: vt præfectus vigilum, ſenatus conſultum.

Prouidendum eſt autem, ne eà nomina componamus, quæ aut compoſita ſunt, aut componi omnino non poſſunt.

SERVIVS.

FIGVRA aut ſimplex eſt, aut cõpoſita. ſimplex, quæ unam rem continet, atque naturalis eſt. ut doctus. compoſita uerò, quæ ex arte fit, & duas res habet: ut indoctus.

Compoſita uerò fit figura quatuor modis, qui in Arte *ſunt poſiti. Quòd autem dixit ex corruptis, ita intelligere debemus, ut tunc intelligamus corrupta eſſe in compoſitione, quoties reſoluta integrari poſſunt. ut ſiquis dicat Concipio, iure dicitur corruptum. quia ſi ſoluatur, facit capio quod eſt integrum: & conficio, facit facio & ſimilia.*

SERGIVS.

DICIT nomina iam compoſita, non debere componi: & idem paulò antè dixit, de compluribus potuiſſe componi. ne contrarium ſit, ita intelligi debet: ut liceat nobis nomen componere bis: ſed ita, ut primæ compoſitionis ſenſum ſecunda in contrarium non uertat: ut territus, imperterritus. Illud enim nobis non licet facere, ut per compoſitionem primam conuerſum in contrariam ſignificationem nomen, per ſecundam compoſitionem uelimus reuocare ad primam ſignificationem: ut eſt doctus, indoctus, inindoctus. quod utique nulla ratione dicitur.

Præfectus uigilum ſic dicitur, quemadmodum tribunus

militum: id est, si pro uno nomine accipitur, uterque sermo in priore parte tantummodo declinatur. Si autem uoluerimus elocutionem facere, dicemus, Præfectus uigilibus. quo tempore licet nobis etiam in hæc duo nomina aliquem afferre sermonem: ut Præfectus est uigilibus.

CASVS nominũ ſunt ſex: nominatiuus, genitiuus, datiuus, accuſatiuus, vocatiuus, & ablatiuus. Ex his duo recti appellantur: nominatiuus & vocatiuus. reliqui autẽ, obliqui. Ablatiuum Græci non habent. Hunc quidam ſeptimum, nõnulli ſextum caſum appellant. Eſt autem nominatiuus, vt hic Cato: genitiuus, huius Catonis: datiuus, huic Catoni: accuſatiuus, hunc Catonẽ: vocatiuus, ô Cato: ablatiuus, ab hoc Catone.

Quidam etiam aſſumunt ſeptimum caſum, qui eſt ablatiuo ſimilis: ſed ſine præpoſitione à vel ab. vt ſit ablatiuus caſus, Ab oratore venio: ſeptimus caſus, Oratore magiſtro vtor.

Sunt autem formæ caſuales ſex: ex quibus ſunt nomina alia monoptôta, alia diptôta, alia triptôta, alia tetraptôta, alia pentaptôta, alia hexaptôta.

Sunt præter hæc, aptôta quæ neque per caſus, neque per numeros declinantur: vt frugi, nihili, nequam, fas, nefas, nugas. In

qua forma ſunt etiam nomina numerorũ à quatuor vſque ad centum . Nam ab vno vſque ad tres, per omnes caſus numeri declinantur . Item à ducentis & deinceps,præter mille.

Sunt & nomina,quorum nominatiuus in vſu non eſt : vt ſiquis dicat,hunc laterẽ, ab hac ditione.

Itẽ per cæteros caſus nomina multa deficiunt : vt ſponte,tabo.

Sunt præterea nomina,quorum alia genitiuum caſum trahunt : vt ignarus belli, ſecurus amorum. Alia datiuum : vt inimicus malis, congruus paribus. Alia accuſatiuum, ſed figuratè: vt exoſus bella,præſcius futura. Alia ablatiuum : vt ſecundus à Romulo,alter à Sylla.Alia ſeptimum caſum:vt dignus munere,mactus virtute.

Omnia nomina ablatiuo caſu,numero ſingulari, quinque literis vocalibus terminantur:ſed ea duntaxat quæ non ſunt aptôta.in illis enim regula non tenetur.

Quæcunque nomina ablatiuo caſu ſingulari, A litera fuerint terminata , genitiuum pluralem in RVM ſyllabam mittunt: datiuum & ablatiuum in IS: vt, ab hac muſa, harum muſarum, his & ab his muſis .

Necesse est autem contra hanc regulam, vt declinētur ea nomina in quibus genera discernenda sunt : vt ab hac dea, harum dearū, his & ab his deabus. ne si diis dixerimus, deos, non deas, significare videamur.

Quæcunque nomina ablatiuo singulari, E litera correpta fuerint terminata, genitiuum pluralē in VM syllabam mittunt, datiuum & ablatiuum in BVS : vt ab hoc pariete, horum parietum, his & ab his parietibus. Cōtra hanc regulam inuenimus: vt ab hoc vase, horum vasorum, his & ab his vasis.

Si verò E producta fuerint terminata, genitiuum pluralem in RVM syllabam mittunt, datiuum & ablatiuum in BVS : vt ab hac re, harum rerum, his & ab his rebus. Sed hæc regula proprie fœminini generis putatur.

Quæcunque nomina ablatiuo casu singulari, I litera fuerint terminata, genitiuū pluralem in IVM mittunt, datiuum & ablatiuum in BVS: vt ab hac puppi, harum puppium, his & ab his puppibus.

Huiusmodi nomina casum accusatiuum pluralem propter differētiam melius in IS, quàm in ES syllabā terminãt: vt has puppis,

nauis,clauis:quia puppim, nauim, clauim: & non puppem,nauem,clauem dicimus.

Eorum autem nominum quæ genitiuo casu plurali in IVM syllabam exire possunt, trina regula est.

Prima eorum est quæ nominatiuo casu singulari, N & S literis terminantur: vt mons montium.

Altera,eorum quæ ablatiuo casu singulari, E correpta finiūtur,& fœminina sunt: vt ab hac clade, harum cladium, his & ab his cladibus: & ab hac cæde, harum cædiū, his & ab his cædibus.

Tertia, eorum quæ ablatiuo casu singulari, I litera terminantur: vt ab hac resti,harum restium,his & ab his restibus.Sed hæc regula,etiam accusatiuum singularem interdum per IM syllabam terminat: vt hanc restim,& hanc puppim.Horum multa cernimus consuetudine commutata.

Quæcunque nomina ablatiuo casu singulari, O litera fuerint terminata, genitiuum pluralem in RVM syllabam mittunt, datiuum & ablatiuum in IS: vt ab hoc docto, horum doctorum, his & ab his doctis. Contra hāc regulam inuenimus:vt ab hac domo,harum domorū, his & ab his domi-

bus: & ab hoc iugero, horum iugerum, his & ab his iugeribus. Sed ſcire debemus, multa quidem veteres aliter declinaſſe: vt ab hac domu, harum domuum, his & ab his domibus: &, ab hoc iugere, horum iugerum, his & ab his iugeribus. Verum meminerimus euphoniam in dictionibus plus interdum valere, quàm analogiam, & regulam præceptorum.

Quæcũque nomina ablatiuo caſu ſingulari, V litera fuerint terminata, genitiuum pluralem in VM ſyllabam mittunt, geminata V litera: datiuum & ablatiuum in BVS: vt ab hoc fluctu, horum fluctuum, his & ab his fluctibus. nam nihil neceſſe eſt retinere V literam, & fluctubus dicere: cum artubus neceſſitate dicamus, nequis nos artes, non artus ſignificare velle exiſtimet.

In has regulas non veniunt, vt dictũ eſt, aptôta nomina: vt fas, nefas, nequam, nihili. Non veniunt tantùm pluralia: vt Saturnalia, Vulcanalia, Compitalia. Non veniunt quæ à Græcis ſumpſimus: vt emblêma, epigrãma, ſchema, poema, ſtemma. Nam huius formæ nomina veteres etiam fœminino genere declinabant. In his regulis analogia vel ex collatione poſitorum nominum,

vel ex diminutione cognoſcitur. Meminerimus hæc Græca nomina ad Græcam formam melius declinari, etſi illa nonnulli ad Latinos caſus conantur inflectere.

Duodecim autem literis omnia nomina Latina, caſu nominatiuo, numero ſingulari terminantur: vocalibus quinque, A, E, I, O, V: ſemiuocalibus ſex, L, M, N, R, S, X: muta vna, T. A, vt tabula: E, vt ſedile: I, vt frugi: O, vt ratio: V, vt genu: L, vt mel: M, vt ſcamnum: N, vt flumen: R, vt arbor: S, vt flos: X, vt nox: T, vt caput. Quidam adiiciunt c, vt lac & halec.

SERVIVS.

ABLATIVVS ſingularis regit genitiuum, datiuum, & ablatiuum pluralē, ſecūdum regulas in Arte poſitas. Sed illud quod dicit, Ablatiuo E producta uel correpta terminato: ita intelligendum eſt, ut tunc producta ſit, quoties genitiuus ſingularis EI terminatus ſit: tū uerò correpta, cum IS fuerit terminatus idem genitiuus ſingularis: ut huius patris, ab hoc patre. Ideo autem Latini uoluerūt ab ablatiuo ſingulari regulas ſumere: quoniam hic caſus Latinus eſt, nec eum habent Græci: & ille utique caſus debuit regulas Latinis nominibus dare. qui proprius Latinorum eſt.

Omnia nomina quæ in rerum natura ſunt, quinque regulis continentur: quæ regulæ apud Donatum non ſunt propter compendium, tamen tenendæ ſunt. Colliguntur autem iſtæ regulæ de genitiuo ſingulari. Nam hic caſus

quinque finibus terminatur. aut AE *diphthōgo, ut musa musæ: aut* I, *ut doctus docti: aut* IS, *ut pater patris: aut* VS, *ut fluctus huius fluctus: aut* E I, *ut hic uel hæc dies, huius diei.* Ergo *cum inuenerimus aliquod nomen, de cuius declinatione dubitatur, quærendus nobis erit præcipue genitiuus: qui inuentus, si* AE *fuerit terminatus, ad similitudinem* Musæ *declinabitur. ita & in reliquis fiet.* Sed *constat* Græca *nomina etiam* Græcè *posse declinari.*

Planè *duos præcipue casus in his regulis, solicite proferre debemus.* Vocatiuum *secundæ declinationis, & ablatiuum tertiæ: in quibus contra regulas plurimum sibi assumpsit authoritas.* Vocatiuus *enim singularis secundæ declinationis, tum in* I *exibit, cum nominatiuus singularis in* IVS *fuerit terminatus, in genere masculino in proprio nomine: ut hic* Mercurius, *ô* Mercuri: *hoc enim nomen in* IVS *terminat nominatiuum, & masculinum est, & proprium.* Si *autem nominatiuus,* VS *terminatur, ut hic doctus, uocatiuum facit ô docte: etsi appellatiuum sit: licet* IVS *terminatur, ut hic impius, ô impie: hic egregius, ô egregie.* At *huic regulæ contrarium est hic filius, ô fili.* Quare *maiores nostri timentes, ipsum uocatiuum similem fecerunt nominatiuo: ut* Virgilius *dicit,* Corniger Hesperidum *fluuius regnator aquarum.* Et Lucilius, O Fabius *iudex.*

Ablatiuus *uerò tertiæ declinationis, qui &* I *&* E *terminatur, multum confusus est, tamen hoc seruare debemus, ut cum nomen fuerit generis communis, quòd in* IS *mittit nominatiuum & genitiuum, ablatiuum* I *terminemus: ut hic & hæc docilis, ab hoc & ab hac docili.*

Item *neutra omnia quæ* E *terminantur in nominatiuo: ut hoc mare, ab hoc mari.* Ea *uerò quæ* X *litera termi-*

nantur, in E *exeunt:ut hic calix,ab hoc calice:hæc pellex, ab hac pellice:hæc lex,ab hac lege:& similia.*

I*tem omnia participia* E *terminantur: ut ab hoc calente,ab hoc furente. quæ si nomina fuerint,* I *magis terminabuntur.*

I*tem quæ* O R *terminantur in nominatiuo:ut doctior, clarior,minor,maior:facit enim à doctiore, clariore,minore,maiore.*Reliqua *uerò sic ambigua sunt,ut uix etiam authoritate firmentur.* Nam *& ab hac naui, & ab hac naue,legimus: & ab hac puppi,& ab hac puppe: & ab hoc igni, & ab hoc igne.*I*n quibus omnibus, meliorum authoritas sequenda est.*

SERGIVS.

C A S V S,*plerique quatuor esse dicunt,auferentes nominatiuum & uocatiuum: nominatiuum, qui similis est uocatiuo.* Ideo *autem auferunt nominatiuum : quoniam cum casus sit ab eo,quòd faciat nomen cadere, nominatiuus econtrario rectum nomen ostendit.* A*lij quinque docent:ut* Græci *qui ablatiuum non habent.*A*lij sex:ut* La*tini qui ablatiuum addunt.*A*lij septimum etiam addunt casum, qui ablatiuo similis inuenitur.* Nam *quando dico,* Do*ctior illo, &, doctior ab illo: re uera eadem inuenitur elocutio. quando autem dico,*I*llo præsente suscepi, &,ab illo præsenti suscepi: non est similis ab utroque casu elocutio. nam, illo præsente suscepi, inter duas tantummodo res geri uidetur.* Nonnulli *adiungunt octauum casum: qui fit, cum quod per accusatiuum cum præpositione possumus dicere, dicimus per datiuum sine præpositione: ut* Clamor *it in cælum, &,* It *clamor cælo: ut* Subeunt *ad murum,&,*Subeunt *muro.*

Inflexionum autem uarietates sex sunt. Aliquando enim omnes casus, uarios exitus sumunt: ut est unus: quae dicitur forma hexaptôta. Itẽ pentaptôta dicitur, ubi quinque sunt uarietates. Item tetraptôta, ubi quatuor: ut est species. Triptôta, ubi tres sunt: ut est templum. Diptôta, ubi duae: ut cornu, genu. nam nominatiuus, accusatiuus, & uocatiuus corripiuntur: alij tres producuntur, id est genitiuus, datiuus, ablatiuus. Est etiam monoptôta: quam non bene monoptôtam, sed aptôtam dicimus: ut nequam. nam monoptôta illa sunt, quibus unus tantum casus est: ut spõte. Aptôta uerò illa sunt, ubi omnes quidem sunt casus, sed nulla ratione uariantur: ut est frugi.

Inueniuntur autem nomina unum casum habentia, ut tabo: aut duo tantum, ut hic Iupiter, ô Iupiter: aut tres tãtum, ut hoc nefas: aut quatuor tantum, ut huius ditionis, huic ditioni, hanc ditionem, ab hac ditione. Sed horum nõ minũ reliquos casus in usu quidem non esse, manifestum est: in authoritate autem saepius reperiuntur.

Inimicus datiuum regit: quanquam usus uendicet nominatiuum. Inimicus enim est mihi, dico: non, meus.

Item, secundus ab illo est, dicimus: non, secundus illi. Et quanquam ista nomina suis casibus seruiunt, etiam alijs alia authoritate iunguntur. Nam & pactus illam rem dicimus: &, illa re.

Quòd dicit, ab his malabus, filiabus, deabus, nos dicere debere: sciẽdum est id fieri propter testamẽtorum necessitatem. Nam haec pauca dicit Probus contra artem esse suscepta: nec nos debemus ad istorum similitudinem alia declinare. EA ENIM QVAE *arte carent, sola authoritate firmantur.*

Vas in numero singulari, tertiae declinationis est: in

numero plurali, secundæ.

Dies, secundum regulam, tantum fœminini generis est. Nullum enim nomen est producto ablatiuo E *terminato, quod alterius possit generis inueniri. Quod autem dicimus genere masculino, id ratio persuasit aduerbij. Nam* Hodie *dicentes, quasi hoc die significamus: nec tamen dicimus* Hadie, *quasi hac die.*

Nam quoties nominatiuus singularis N *&* S *terminatur, ablatiuus in* E: *etiã genitiuus pluralis in* I V M *exit à supradictis regulis.*

Accusatiuus singularis tunc in I M *exit, cum ablatiuus singularis indubitabiliter* I *terminatur: ut ab hac ui, & ab hoc* Tyberi: *facit enim, hanc uim, hunc* Tyberim.

Si *autem* E *terminatur ablatiuus, tunc uariatur accusatiuus: ut ab hac puppe: hanc puppem.*

Domus & iugerum, ab antiquis aliter declinabantur, quàm hodie declinamus. Nam domus erat quartæ declinationis, iugerum tertiæ. Nos autem in hoc nomine domus, tres casus usurpamus à secunda declinatione: id est ablatiuum, à domo: genitiuum pluralem, harum domorũ: accusatiuum pluralem, has domos. In nomine autem iugeris unũ tantũmodo usurpamus ablatiuũ: ab hoc iugero.

V *litera tunc retinetur in datiuo plurali, ut ipse dixit, cum aliqua discernenda sunt: ut artubus & arcubus. cui regulæ tamen inuenimus duo nomina contraria, id est nulla discretione interueniente,* V *retinentia: ut specubus & tribubus, quæ ab istis regulis discrepant.*

Nomina tantũ pluralia, ut Vulcanalia, Minerualia, *non ueniũt in has regulas, ideo quia illæ regulæ ablatiui sunt singularis: hæc autem nomina sunt numeri tantum pluralis: quæ licet regulas non habeant, tamen ad similitu-*

dinem nominum declināda ſunt, quæ nomina regulis con tinentur: id eſt ut ſic declinemus, hæ Calendæ, quemadmodum hæ tenebræ: hi manes, quemadmodum hi agiles: hæ Idus, quemadmodum hæ manus. quanquam nonnulli dixerunt, ut quemadmodum regulis carent, ita uariè declinentur. Nam inuenimus apud authores, & ancilium & anciliorum, & Vulcanalium & Vulcanaliorum.

Item nomina Græca, à ſupradictis regulis ſegregantur, ut emblêma, poêma: & hoc iuſte. nam ſi Græca ſunt, ablatiuo carent: illæ autem ab ablatiuo originem ſumunt, quas non poſſunt ſuſcipere nomina ablatiuo carentia. Sed hæc maiores noſtri aut tertia declinatione declinabāt, ſi fuiſſent generis neutri, ut poema poematis: aut prima declinatione declinabant, ſi fuiſſent generis fœminini: ut hæc poema poemæ. quanquam inuenimus aliquos caſus nec ab illis, nec ab iſtis regulis declinatos: id eſt genitiuum pluralem, & datiuum & ablatiuum pluralē. legimus enim apud Ciceronem horum poematorum, his poematis, ablatiuo ab his poematis. ſimiliter & emblematorū, & emblematis: peripetaſmatorum, peripetaſmatis.

Analogia, dicitur ratio declinationis nominum inter ſe, omni parte ſimilium: Latine proportio uocatur. Nomina autem ſimilia ſunt omni parte, ſi octo rebus ſint ſimilia: id eſt ſex illis quæ accidunt nomini, qualitate, comparatione, genere, numero, figura, caſu: deinde exitu ſyllabarum, deinde conſonantium ratione penultimarum. Atque ſi una res ex iſtis octo defuerit ſimilibus, dicimus nomen nulla ratione declinari ſimiliter. cuius rei exemplum eſt ut lupus & lepus. nam ſeptem partibus conſentiunt: tamen quaſi genere diſſentiunt. Lupus enim in aliud genus tranſit: ut lupus lupa: lepus, lepa non facit.

DE PRONOMINE.

PRONOMEN est pars orationis, quæ pro nomine posita, tantundem penè significat, personámque interdum recipit.

Pronomini accidunt sex: Qualitas, Genus, Numerus, Figura, Persona, & Casus.

SERVIVS.

PRONOMEN *dictum est, quia ponitur pro nomine: ut si quis dicat,* Virgilius *scripsit* Bucolica, *ipse scripsit* Georgica. Nec *tamē uidentur pronomina quoniā nominū funguntur officio, esse nomina.* Nam *etsi nominum uim exprimunt, non tamen plenè exprimunt.* Nomina *enim per se posita, plenas faciunt elocutiones: pronomina, semiplenas.* Item, Nomina *per se posita, uelut inchoant elocutiones: pronomina autem, uelut complent.*

QVALITAS pronominū duplex est, aut enim finita sunt pronomina, aut infinita. Finita sunt, quæ recipiunt personas: vt ego, tu, ille. Infinita sunt, quæ non recipiunt personas: vt quis, quæ, quod. Sunt etiam pronomina minus quàm finita: vt ipse, iste. Sunt præpositiua: vt quis, hic. Sunt subiunctiua: vt is, idem.

Sunt alia gentis: vt cuias, nostras: cuiatis, nostratis. Alia ordinis: vt quotus, totus. Alia

numeri: vt quot, tot. Alia ad aliquid dicta infinita, quæ nec personam, nec locũ, nec tempus designãt: vt cuius, cuia, cuium. Alia ad aliquid dicta finita: vt meus, tuus, suus. hæc etiam possessiua dicuntur. Sunt item alia qualitatis: vt talis, qualis. Alia quantitatis: vt quantus, tantus. Sunt alia demonstratiua, quæ rem præsentem notãt: vt hic, hæc, hoc. Alia relatiua, quæ rem absentem significant: vt is, ea, id.

Sunt alia magis demonstratiua: vt eccum eccam, ellum ellam.

SERVIVS.

QVALITAS *pronominũ principaliter bipertita est. Omnia enim pronomina aut finita sunt, aut infinita. Finita sunt, quæ recipiunt personas: id est quæ definiunt personas. & sunt tantum tria, ego, tu, ille: sed Ille plerunque uariatur. Nam si ad præsentis personam refertur, tunc recte finitum est: si de absente dicatur, minus quàm finitum est.*

Infinita autem pronomina uarias habent species. nam licet omnia quæcunque non recipiunt personas, infinita sunt, tamen alia dicitur generaliter infinita: alia minus quàm finita: alia articularia, uel demonstratiua: alia possessiua.

Generaliter infinita sunt, quæ unicuique personæ aptari possunt: ut est quis. & sunt hæc septem tantum: quis, talis, qualis, quantus, tantus, quotus, totus.

Minus quàm finita dicuntur, quæ cõmemorationem habent notarum personarum: ut est ipse. hæc sunt sex tãtum: ipse, iste, is, hic, idem, sui. Sed ex his, *alia sunt quæ absentes personas significant, alia quæ præsentes. absentes, reliqua omnia: præsentes, hæc tantum: iste ista istud, & hic hæc hoc. quæ nonnulli etiam pronomina articularia uocant, eo quòd more Græcorũ cum nominibus declinãtur.*

Possessiua dicuntur pronomina, quæ nos aliquid possidere ostendunt: ut est meus, tuus. Hæc *in quatuor partes diuidũtur: aut enim utraque parte singularia: aut utraque pluralia: aut intrinsecus singularia, extrinsecus pluralia: aut extrinsecus singularia, intrinsecus pluralia.*

Vtraque parte singularia sunt, ubi & persona possidentis, & possessio una est: ut meus.

Vtraque parte pluralia, ubi sunt multi qui possidẽtur, & multi sunt qui possident: ut est nostri.

Intrinsecus singularia, extrinsecus pluralia, sunt quæ possidentis unam personam ostendunt, possessorum plurimas: ut est mei. uel econtrario: ut est noster.

Intrinsecus autem dicitur, quod pertinet ad personam possidentis: extrinsecus, quod pertinet ad personam possessi. Sunt autem possessiua pronomina quinque tantum: meus, tuus, suus, noster, & uester.

Absque his pronominibus (quæ omnia sunt uiginti & unum) nullum aliud, quod suam originem habeat, poterit reperiri: sed si qua sunt, compositione fiunt.

SERGIVS.

PROBVS *autem pronomẽ in quatuor partes diuidi putauit: id est pronomen infinitum, finitũ, minus quàm finitũ, & possessiuum: quod non uidetur habere rationem. unde Donatus melius, qui*

in duas partes in primo diuisit. Nã si ea sunt finita pronomina,quæ recipiunt personas:alia omnia quæ non recipiunt personas,infinita dicẽda sunt. Vnde apparet quòd infinita,& minus quàm finita sunt,& possessiua. In illis enim non accidit certa persona.

CVIAS & nostras,uel Cuiatis & nostratis(nam utrunque dicimus secundum Plauti authoritatem) gentem significãt:ut est,Cuiatis optime? nostræ gẽtis. Plerique accẽtum in ultima syllaba ponũt,quãdo cuias est:sed prauè. nã nulla pars orationis est Latina absque prædictis, & quæ possit in ultima accẽtũ tenere:id est ponè,& aliás.

GENERA pronominibus,ita vt nominibus,accidunt penè omnia: masculinum, vt quis: fœmininum,vt quæ: neutrum, vt quod:commune, vt qualis,talis: trium generum,vt ego,tu,sui.

NVMERVS accidit pronominibus vterque:Singularis,vt iste: pluralis,vt isti. Sunt etiam numero cõmunia: vt qui, quæ.dicimus enim qui vir, & qui viri: quæ mulier, & quæ mulieres.Sunt pronomina tota singularia:vt meus,tu⁹,suus.Sũt tota pluralia: vt nostri,vestri. Sunt ex parte singularia:vt mei,tui. ex parte pluralia:vt noster,vester.

FIGVRA etiam in pronominibus duplex est.aut enim simplicia sunt pronomina, vt quis:aut cõposita, vt quisquis. Nã cõposita pronomina, secũdum formã nominũ, ex ea parte declinantur,qua pronomen fuerit

casus nominatiui. cuius rei exempla sunt hæc:quisquis, quisnam, quispiã, aliquis,& cætera. Nam IDEM quod constat ex duobus corruptis, cum producitur, masculinũ pronomen est: cum corripitur, neutrum. HIC correptum, pronomen est: HIC productum, aduerbium loci.

PERSONAE finitis pronominibus accidũt tres. Prima, vt ego: secunda, vt tu: tertia, vt ille. Sed prima persona & secũda, generis sunt omnis: & persona prima in hoc pronomine, cũ est numeri singularis, non habet vocatiuũ casum: pluralis verò habet.

CASVS item pronominum sex sunt, queadmodum nominum: nominatiuus, vt hic: genitiuus, vt huius: datiuus, vt huic: accusatiuus, vt hunc: vocatiuus, vt ô: ablatiuus, vt ab hoc.

Sunt pronomina, quæ nõ per omnes casus declinantur: vt eccum eccam, ellum ellam, cuius cuia cuium, cuiatis, nostratis.

Sunt etiam alia sine nominatiuo & vocatiuo: vt sui, sibi, se, à se. hæc etiam numeri sunt communis.

Sunt item sine vocatiuo: vt ego, mei vel mis, mihi, me, à me.

Nullum autem pronomen recipit com

parationem, quanuis qualitatem aut quantitatem significet.

Inter pronomina & articulos hoc interest: quòd pronomina ea putãtur, quæ cùm sola sunt, vicem nominis complẽt: vt quis, ille, iste. Articuli verò, cum pronominibus, aut nominibus, aut participiis adiũguntur: vt hic, huius, huic, hunc, hoc. hi, horũ, his, hos, his. Hæc eadem pronomina, & pro articulis, & pro demonstratione ponuntur. Neuter, vter, vnus, omnis, alter, alius, vllus, ambo, vterque, sunt qui nomina, sunt qui pronomina existimãt, ideò quòd articulis in declinatione non indigent.

SERVIVS.

SCIRE *autem debemus, in declinatione pronominum, plerunque sub una significatione, casus uariè proferri: ut est quis uel qui. Nam possumus dicere, mei causa te peto, &, mis causa te peto: &, tui causa te peto, &, tis causa te peto. sed mis & tis, de usu recesserunt.*

Item ablatiuus singularis aliquando uariè terminatur: ut à quo uel à qui. Nam dicimus, à quo uenisti, &, à qui uenisti. sed à qui, in usu esse desijt.

Datiuus etiam & ablatiuus plurales plerunque uarij sunt: dicimus enim, à quîs, uel à quibus. qui quidem uidentur hac ratione uariari, quoniam ablatiuus singularis inuentus est uarius. Scimus enim quia omnia quæ O terminantur, in IS mittunt: quæ I, in BVS. Ergo sicut dicimus, ab hoc docto, ab his doctis: ita dicimus, à quo, à

quîs. Item sicut dicimus, à puppi, à puppibus: ita dicimus, à qui, à quibus.

Sed pronomina queadmodum in declinatione duplicat casus, ita plerunque minuunt. Nam *sunt pronomina ubi tantúmodo genitiui sunt: ut cuius cuia cuiũ.* Sunt *ubi tantum accusatiui: ut eccum eccam, ellum ellam.* Sunt *ubi nominatiuus & uocatiuus deest: ut sui, sibi: se, à se.* Sunt *ubi uocatiuus tantum deest: ut in pronomine quod est ego.*

SERGIVS.

SVNT *aliqua pronomina quæ casibus crescunt. nominatiuo singulari, ut quis uel qui: genitiuo singulari, ut mei uel mis, tui uel tis: ablatiuo singulari, ut à quo uel à qui: plurali datiuo uel ablatiuo, ut à quîs uel à quibus. qua ratione id fiat, superius diximus.* Sunt *ecõtrario quæ casibus decrescunt.* Nam *uocatiuus non inuenitur in pronomine ego.* Aliquando *nominatiuus & uocatiuus: ut in pronomine sui, sibi, se, à se.* Aliquãdo *tantum accusatiuus: ut eccum eccam, ellum ellam.* Aliquando *tantum genitiuus, ut cuius cuia cuium.*

Q*uòd autem dicimus sui aliquid, esse pronomen, uerũ est. non enim de possessiuo nascitur, cuius nominatiuus est suus. nam si inde nasceretur, datiuum in* O *mitteret, ut suo: non in* I. Præterea *est alia differentia: quòd hoc pronomẽ sui uel sibi, utriusque numeri est. illud uerò possessiuum suum, & singularem habet numerũ & pluralem.*

Q*uæsitum est apud* Græcos, *an* (ὦ) *uocatiuus esset articulus: & probatur non esse.* Omnes *enim articuli, cum de numero singulari ad pluralem transeunt, uariè proferuntur: ut hic & hi, huius & horum, & reliqui.* Q*uando autẽ dicimus ô docte & ô docti, utroque numero eundem articulum ponimus. quæ res non articulus uidetur,*

quia non mutatur in numero plurali: sed potius aduerbium uocatis, ut quemadmodum dicimus, heus uos docti: sic dicamus, ô tu docte, & ô uos docti.

INTER *articulos & pronomē, hoc interest: quòd pronomina tunc, cum sine nominibus sunt, & absentium nominū uidentur explere personas: ut hic & hæc & hoc. quando autem dico, hic* AE*neas, huius* AE*neæ, iam non possunt pronomina dici, cum non funguntur eorum nominum, quæ præsentia sunt officio. Ipsa enim nomina per se posita, significationem implent.*

Neuter, alius, & reliqua, cōstat esse nomina: quoniam Probus uiginti & unum dicit esse pronomina, in quibus ista non computantur.

Ea pronomina quæ utraque parte nominatiuum habent, secundum formam nominum declinantur. Nam sic declinamus Quisquis, utraque parte. Sicut autem priore parte non declinamus Aliquis, quemadmodum nec Iurisperitus: sic posteriore parte nō declinamus Quispiam, quemadmodum nec Tribunus militum.

DE VERBO.

VERBVM est pars orationis, cum tempore, & persona, sine casu: aut agere aliquid, aut pati, aut neutrū significans. Verbo accidunt septem: qualitas, cōiugatio, genus, numerus, figura, tempus, persona.

SERVIVS.

VERBVM *est pars orationis, cū tēpore, & persona, sine casu. Quòd dixit cum tēpore, & persona, conne-*

xè intelligẽdum est. neutrum enim potest in uerbo ab altero separari. Nam si solam personam uelis intelligere, pronomen est: si solum tempus, participium est: si utrunque simul, tunc uerbum est. Quòd autem adiecit, casu carere: uelut superflue est positũ. Quis enim nescit uerbum carere casu? Sed timuit propter illas elocutiones, quæ sic formãtur, quasi casum habeant: ut Da mihi bibere. sic est enim, Da mihi bibere, ut si dicas, Da mihi uinũ: quod utique casum habet. Nequi ergo propter similitudinem elocutionũ putarent casum modo infinito attribui, ideò dixit penitus casum à uerbo deponi. Nã illæ elocutiones casum non recipiunt, sed Græcam elocutionem sequuntur.

QVALITAS verborũ in modis & formis est. Modi autẽ sunt, vt multi existimãt, septem, Indicatiuus qui & pronuntiatiuus dicitur, vt lego. Imperatiuus, vt lege. Promissiuus, vt legam: sed nos hunc modum non accipimus. Optatiuus, vt vtinam legerem. Subiunctiuus, vt cum legam. Infinitiuus, vt legere. Impersonalis, vt legitur. sed hunc modũ quidã pro genere ac significatione verbi accipiunt. cuius verba, aut in TVR exeunt, aut in IT, aut in ET. Sed quæ in TVR & in IT exeunt, hæc ab indicatiuo oriuntur: vt lego, legitur: contingo, cõtingit. Quæ autem in ET exeunt, duas formas habent. alia enim ab indicatiuo veniunt: vt misereor, miseret. alia à se oriuntur: vt pudet, tædet, pœnitet, libet: quãuis veteres

dixerint pudeo, pœniteo, & tædeo.

SERVIVS.

QVALITAS *uerborum diuiditur in modos & formas.* Modi *omnes sunt octo: indicatiuus, imperatiuus, promissiuus, optatiuus, coniunctiuus, infinitiuus, impersonalis, gerundiuus.* Sed *ex his, quinque uolunt esse legitimos: de tribus uerò dubitatur, de promissiuo, impersonali, gerundiuo.*

Indi*catiuus dicitur modus, quoniam per ipsum quod agimus indicamus: ut est, lego.*

I*mperatiuus, quoniã per ipsũ imperamus: ut est, lege.*

O*ptatiuus, quoniam habet aduerbium optandi: ut est, utinam legam.*

Coniun*ctiuum uerò modum, non ideo coniunctiuum dicimus, quia habet aliquid cõiunctum, id est* CVM. *nam & optatiuus, inciperet esse coniunctiuus, quia habet aduerbium coniunctum* VTINAM. *sed ideò dictus est cõiunctiuus, quia in loquendo, cum solus elocutionem implere non possit, cõiungit sibi indicatiuum: ut* Cum *scripsero, faciam: &,* Cum *dixero, legam.*

I*nfinitiuus dicitur modus, quia non definit personas: sed omnes tres uno uerbo profert: ut est, legere.* C*æteri uerò modi in personis differentiam faciunt. quod probatur hac elocutione,* L*egere uolo, legere uis, legere uult.* N*am quoniam uolo uis uult, indicatiuus est modus: differentia facta est personarum. quoniam uerò* L*egere, infinitus est: uno omnes modo sunt prolatæ.* Hi *sunt generales modi.*

I*lli uerò tres, de quibus dubitatur, ita explicandi sunt.* Q*ui negant promissiuum modum esse, hoc asserunt, superfluum hunc putari modum, quoniam indicatiui mo-*

di sit tempus futurum: id est legam, scribam. Qui autem dicunt proprium modum esse, negant indicatiuum modũ tempus futurum per rerum naturam habere posse. Nam si indicatiuus modus ideò dictus est, quòd per ipsum indicamus: nemo autem indicat, nisi quæ nouit: futurum habere non potest, quia nemo futura nouit.

De impersonali autem modo hæc loquuntur. Plerique hunc, modum dicunt. quia sic de uerbo nascitur, quemadmodum cæteri modi: ut lego, legis, legitur. Sed tamen non probatur modus esse, sed uerbum: cum unusquisque modus nõ possit currere per modos. nam habet indicatiuum, legitur, imperatiuum legatur, coniunctiuum cum legatur.

Item gerundiuum, quem dicunt modum, plerique negãt eum modum esse: sed dicunt participiorum à passiuo futuri & præteriti esse declinationem. Sed est modus, quia in o desinit ultimo tempore suo: in quam literam nullum desinit participium, & significationem habet tam agentis quàm patientis: quod utique non haberet, si participiũ passiuum esset. Etenim cum dicimus Cãtando, & agẽtis et patiẽtis habet significationẽ. quod probatur teste Virgilio. Nam ubi dicit, Cantando tu illum? agentis significationem ostendit. ubi dicit, Cantando rumpitur anguis: patientis.

Qualitas verborum etiam in formis est constituta: quas formas, alii verborum generibus, id est significationibus admiscent.

Formæ igitur quatuor sunt: perfecta, meditatiua, inchoatiua, frequentatiua: nam & in his Græca lingua deficit. Perfecta, vt lego: meditatiua, vt lecturio: frequẽtatiua, vt lectito: inchoatiua, vt feruesco, calesco.

Sed frequentatiua verba ſemper primæ coniugationis ſunt. Inchoatiua nō per omnia tempora declinantur: quia quæ inchoantur, præteritum tempus non habent, & oriuntur à neutralibus verbis.

Sunt etiam frequentatiua, de nomine venientia: vt patrizat, græcizat.

Sunt quaſi diminutiua, quæ à perfecta forma veniunt: vt ſorbillo, ſugillo.

Sunt ſine origine perfectæ formæ: vt pitiſſo, vacillo.

Frequentatiua ſæpe in tres gradus deducunt verbum: vt curro, curſo, curſito. ſæpe in duos tantum: vt volo, volito.

Sunt verba inchoatiuis ſimilia, quæ inchoatiua non eſſe, temporum conſideratione dignoſcimus: vt compeſco, compeſcui.

Sunt item alia inchoatiua, quæ à perfecta forma veniunt: vt horreo, horreſco.

Sunt quæ originem ſui non habent: vt conſueſco, quieſco.

SERVIVS.

FORMAE *ſunt quatuor, per quas non declinatio, ſed ſignificatio uerborum explicatur: quæ ideò quatuor ſunt, quoniam omne quod agimus, quatuor temporum officio continetur.* Nam *aut cogitamus utrum agendum ſit: aut quod placuit, inchoamus: aut inchoata cōplemus: aut cōpleta iteramus. idcirco ipſæ formæ hæc nomina acceperūt.*

Vna enim meditatiua, quæ non agere nos aliquid, ſed adhuc uelle agere oſtendit: ut eſt lecturio: ſignificat enim non lego, ſed legere uolo.

Secunda eſt inchoatiua, quæ aliquid nos initiare oſtendit: ut eſt caleſco: quod ſignificat calere incipio.

Tertia eſt perfecta, ut eſt lego: quæ plenũ oſtendit actũ.

Quarta eſt frequentatiua, quæ nos ſæpe agere aliquid oſtendit: ut lectito: ſignificat enim ſæpe lego. Quas formas plerique ueluti inutiles refutare uolunt: ſed conuincuntur ſecundum rationem naturalẽ. multa enim ſunt quæ proprie non niſi iſtis poſſunt explicari.

Meditatiua autem forma in RIO *deſinit: ut ſcripturio, lecturio.*

Inchoatiua autem uerba quinque regulis continentur: quarũ ſi una defuerit, inchoatiua non erunt. debent enim in SCO *ſyllabam exire, & originẽ ducere à naturali uerbo, & tertiæ eſſe coniugationis correptæ, & carere tempore præterito perfecto & plus quàm perfecto: carere etiã participio futuri temporis. Ideò autem inchoatiua carent tempore perfecto: quia omnia quæ inchoantur, nihil perfectum habere debent.*

Frequentatiua forma in TO *quando exit, ſemper primæ coniugationis eſt: ut lectito lectitas, curſito curſitas, ſcriptito ſcriptitas. Si autẽ in* SO *exeat, etiam tertiæ eſſe poteſt: ut laceſſo laceſſis, faceſſo faceſſis.*

CONIVGATIONES verbis accidũt tres: prima, ſecunda, tertia. Prima eſt, quæ indicatiuo modo, tempore præſenti, numero ſingulari, ſecunda perſona, verbo actiuo & neutrali, A productam habet ante nouiſ-

ſimam literam:paſſiuo communi & deponenti, ante nouiſſimam ſyllabam : vt voco vocas,vocor vocaris.Et futurum tempus eiuſdem modi,in BO,& in BOR ſyllabã mittit:vt voco vocabo,vocor vocabor.

Secunda eſt,quæ indicatiuo modo,tempore præſenti, numero ſingulari, ſecunda perſona,verbo actiuo & neutrali, E productam habet ante nouiſſimam literam:paſſiuo,communi, & depoenti, ante nouiſſimã ſyllabam:vt moneo mones,moneor moneris. Et futurum tempus eiuſdem modi, in BO & in BOR ſyllabã mittit:vt moneo monebo,moneor monebor.

Tertia eſt,quæ indicatiuo modo,tempore præſenti,numero ſingulari,ſecunda perſona,verbo actiuo & neutrali,I literam interdum correptam, interdum productam habet ante nouiſſimam literam:paſſiuo,cõmuni,& deponenti,E correptã,vel I productã habet ante nouiſſimã ſyllabam: vt lego legis,& legor legeris:audio audis, & audior audiris.Et futurum tempus eiuſdem modi in AM & in AR ſyllabam mittit:vt lego legã,legor legar : audio audiã,audior audiar.

Eſt altera ſpecies tertiæ coniugationis, quæ I producta enuntiatur. hanc nonnulli

quartã esse coniugationẽ putant, quòd futurum tempus eiusdem modi & in AM & in AR, & in BO & in BOR syllabam mittit: vt seruio seruis, seruiam seruibo: vincio vincis, vinciam vincibo: vincior vinciris, vinciar vincibor. Quod quidam refutantes negant in BO & in BOR rite exire posse tertiam cõiugationem: nisi in eo verbo, quod in prima persona indicatiui modi, temporis præsentis, numeri singularis, E ante O habuerit: vt eo, queo: eam, queam, ibo, quibo. & passiuo queor, quear, quibor. & siqua sũt similia.

SERVIVS.

CONIVGATIONES *tres sunt, nomina habentes ab ordine literarum. Quæruntur autem in quinque rebus, id est indicatiuo modo, tempore præsenti, numero singulari, secunda persona, ante literas, uel ante syllabas. Ante literas, in uerbis actiuis & neutralibus: ante syllabas, in cæteris, id est in passiuis, communibus, deponentibus.* Ergo *ubi* A *fuerit, prima coniugatio est: ut amo amas.* Vbi E, *est secunda: ut doceo doces.* Vbi I, *tertia: ut lego legis. Sed tertia plerũque & correpta est, & producta: quod deprehenditur hac ratione,* Si *correpta fuerit, in passiuo penultima syllaba* E *habebit: ut lego legis, legor legeris. si autem producta fuerit,* I *reseruabit in passiuo: nutrio nutris, nutrior nutrîris. Quæ uarietas etiam de imperatiuo modo colligitur. nam tertia correpta, in* E *exit, ut lege: tertia producta in* I, *ut nutri.* Item *infinitiui modi penultima*

ſyllaba: quæ ſi longa fuerit, productam coniugationem eſſe demonſtrat: ut nutrîre. ſi breuis, correptam eſſe demõſtrat: ut legere.

Hæ autem coniugationes futurum tempus indicatiui modi uariè mittunt. Nam prima & ſecunda coniugatio in B O *mittunt: ut amo amas, amabo: doceo doces, docebo. Tertia uerò correpta in* A M *tantum mittit: ut lego legis, legam. Tertia producta, duas habet regulas requirendas in indicatiui modi tempore præſenti. Si ante* O *ultimum* E *fuerit correptum, in* B O *tantum mittit: ut exeo, exibo. Si autem* I *habuerit ante* O, *futurum tempus & in* B O *mittit: ut ſeruio ſeruis, ſeruiam ſeruibo: quas regulas probus artifex tuetur.*

GENERA verborum, quæ ab aliis ſignificationes dicuntur, ſunt quinque: actiua, paſſiua, neutra, communia, deponentia.

Actiua ſunt, quæ o litera terminantur: & accepta R litera, faciunt ex ſe paſſiua: vt lego legor.

Paſſiua ſunt, quæ R litera terminãtur: & ea amiſſa, redeunt in actiua: vt legor lego.

Neutra ſunt, quæ o litera terminantur: & accepta R litera, Latina non ſunt: vt ſto, curro. Sunt & neutra, quæ I litera terminãtur: vt odi, noui, cœpi, memini. Sunt item quæ in V M ſyllabam deſinunt: vt ſum, proſum, obſum. Sunt item quæ in T literam exeunt, & imperſonalia dicuntur: vt pudet,

tædet, pœnitet, libet, oportet. ſed hæc & ſimilia, defectiua exiſtimãda ſunt. Sunt præterea neutropaſſiua: vt gaudeo gauiſus ſũ, ſoleo ſolitus ſum, audeo auſus ſum, fio factus ſum, fido fiſus ſum.

Deponentia ſunt, quæ R litera terminãtur: & ea amiſſa, Latina non ſunt: vt conuitior, collučtor.

Communia ſunt, quæ R litera terminãtur: & in duas formas cadunt, patientis & agentis: vt ſcrutor, criminor. dicimus enim ſcrutor te, & ſcrutor à te: criminor te, & criminor à te.

Sunt verba extra hanc regulam, quæ inæqualia dicuntur: vt ſoleo, facio, fio, fido, audeo, gaudeo, veſcor, fero, medeor, edo, pando, mando, nolo, volo, malo, eo. Sunt quæ declinari rite non poſſunt: vt cedo, aue, ſalue, faxo faxis, infit, inquam, quæſo, aio.

Sunt item monoſyllaba, quæ etiam extra regulam ſola ſunt producta: vt ſto, do, flo, no.

Sunt verba incertæ ſignificationis: vt tõdeo, labo, fabrico, punio, munio, partior, muneror, populor, aſſẽtior, adulor, luctor, auguror. Hæc enim omnia verba, & in o, & in R literas finiuntur: & his verbis tem-

pora participiorum accidunt penè omnia.

SERVIVS.

VERBORVM *genera ſunt quinque:* Actiua, *Paſſiua,* Neutra, Communia, & Deponentia.

Quæcunque illæ ſint definitiones, quæ hîc lectæ ſunt uariæ: tamen quantum ad ſignificationes id pertinet, omnia iſta quinque duas habent ſignificationes: id eſt aut agentis, aut patientis. Hinc *eſt quòd in neutrali uerbo & agentis & patientis inuenimus ſignificationem.* Agentis, *ut nato: & patientis, ut uapulo.* Item *in deponenti uerbo, ubi ſola utique debuit eſſe paſſiua ſignificatio, & agentis nonnunquam inuenitur: ut eſt loquor.*

Confuſio *autem communis uerbi, caſibus ſegregatur.* Nã *ſi accuſatiuum caſum iungas, agentis eſt: ut criminor illũ. ſi ablatiuum, patientis: ut criminor ab illo.*

SERGIVS.

ODI, *noui, cœpi, memini, quæritur cuius ſint temporis, quum conſtet eſſe perfecti.* Nam *& perfectum in i ſemper exit: ut legi, ſcripſi: & præſens tempus nunquam in i, ſed in o exit.* Illa *enim uerba ſignificationem habent præſentis temporis, regulas autem præteriti.*

SVM, *defectiuum uerbũ eſt in coniugatione.* Nam *quãdo dicimus es, nõ poteſt eſſe ſecũda cõiugatio: quia & E correptam habet, & in prima perſona E ante O non habet.*

Pudet *& tædet, quaſi defectiua poſuit.* In *ſuperiore autem parte imperſonalia non contrariè ſunt poſita.* Nam *hoc ipſum uerbum imperſonale, defectiuum eſt: ſublatis enim de primo uerbo duabus perſonis, prima & ſecunda, tertia utique ſupereſt.* Quæ *ſi non ſibi adiungat pro-*

nomen, defectiuum dicitur esse uerbum: si autem adiungat, impersonale.

Gaudeo & audeo, à plerisque neutropassiua: ab alijs, supina uerba dicuntur: quæ in tempore perfecto & plus quàm perfecto passiuam habent declinationem, in reliquis autem actiuam.

SVNT *alia inæqualia, quæ suam habent declinationem, & contraria sunt: ut placeo. nam & placui facit, & placitus sum.*

Sunt item alia inæqualia, quæ ideo sunt inæqualia, quoniam primam syllabam non reseruant: ut nolo, uolo. faciunt enim nolo, non uis, nō uult: non, nolo nolis nolit. Item, uolo uolis uolit, non dicimus: sed uolo uis uult.

Sunt aliqua penitus anomala, de quibus nihil possumus dicere: nisi quod lectione declaretur, eas tantum debere usurpari personas, quæ authoritate firmantur. Et sunt hæc, faxo faxis, inquit, infit, inquam, & reliqua.

NVMERI verbis accidunt duo: singularis & pluralis. singularis, vt lego: pluralis, vt legimus. Itẽ secũdũ quosdã, dualis: vt legêre.

FIGVRAE verborum sunt. aut enim simplicia sunt verba, vt scribo: aut composita, vt describo.

Componũtur etiam verba quatuor modis, sicut & cæteræ partes orationis. ex duobus corruptis, vt officio: ex duobus integris, vt obduco: ex corrupto & integro, vt alligo: ex integro & corrupto, vt defringo.

Sunt verba composita, quæ simplicia fie-

ri possunt:vt repono,distraho.sunt quæ nõ possunt:vt suspicio,compleo.

Sunt item verba quæ cõponere possum⁹: vt pono,traho : repono,retraho. Sunt quæ non possumus:vt aio,quæso.

TEMPORA verbis accidunt tria:præsens, præteritum,& futurum . præsens, vt lego: præteritum,vt legi:futurum,vt legam.

Præteriti temporis differentiæ sunt tres: imperfecta, perfecta, plus quàm perfecta. Imperfecta,vt legebã: perfecta,vt legi: plus quàm perfecta,vt legeram.Ergo in declinatione verborũ,quinque tempora numeramus:præsens,præteritum imperfectũ,præteritum perfectum,præteritum plus quàm perfectum,& futurum.

SERVIVS.

TEMPORA *sunt quinque.Præsens,quod agit:ut lego.Præteritum imperfectum,quod omissum est,& nõ completum: ut legebam. Præteritum perfectum,quod completum est paulò antè : ut legi.Præteritum plus quàm perfectum,quod completum est olim:ut legeram.Futurum,quod imminet : ut legam. Vnde uitiose loquuntur qui dicunt, Expecta,modo egrediar.nam iungunt significationem futuram:& præsens tempus.*

Item qui dicunt,Cras lego lectionem,uitiose loquuntur. nam cum LEGO, *temporis præsentis sit,* CRAS *uerò, aduerbium futurum:utique hæc locutio non cohæret.Tractandum est illud,an sana sit locutio hæc,Cras legam,an*

Cras lego. Cras lego, ut diximus, uitiosum est. Cras autem legam, ideò nonnulli uitiosum iudicant, quoniam duo futura quasi in aliud futurum nos deferunt.

MODI, *uaria tempora recipiunt. Indicatiuus enim omnia quinque habet supradicta tempora. Imperatiuus uerò duo tantum: præsens & futurum. Optatiuus tria, sed geminata. nam præsens & imperfectum, pro uno est: item perfectum & plus quàm perfectum: habet & futurum. Coniunctiuus tot tempora habet, quot & indicatiuus. Infinitiuus tria habet tẽpora: Præsens, præteritum, & futurũ.*

Sed scire debemus, in omnibus passiuis uerbis præterita tempora, id est perfectum & plus quàm perfectum, habere ulteriora præterita.

PERSONAE verbis accidunt tres: prima, secũda, tertia. Prima, est quæ dicit: vt lego. Secunda, cui dicitur: vt legis. Tertia, de qua dicitur: vt legit.

Sed prima persona non indiget casu, sed admittit plerunque nominatiuum: vt verberor innocens, liber seruio.

Secunda persona trahit casum vocatiuũ: vt verberaris innocens, seruis liber.

Tertia trahit nominatiuum: vt verberatur innocens, & seruit liber.

Quinetiam verba impersonalia, quæ in TVR exeunt, casui seruiunt datiuo & ablatiuo: vt geritur à me, à te, ab illo: dicitur mihi, tibi, illi. Quæ verò in IT exeunt, casui seruiunt datiuo: vt contigit mihi, tibi, illi.

Quæ verò in ET exeunt, ea modo datiuo, modo accusatiuo casui seruiunt: datiuo, vt libet mihi, tibi, illi. accusatiuo, vt decet me, te, illum.

Sunt verba præterea, quorum alia genitiui casus formulam seruant: vt misereor mei, tui, sui. Alia, datiui: vt male dico tibi, suadeo illi. Alia, accusatiui: vt accuso illum, inuoco illum. Alia, ablatiui: vt discedo ab illo, auertor ab illo. Alia, septimi casus: vt fruor agro, potior auro.

Omnia verba modi indicatiui, temporis præsentis, numeri singularis, primæ personæ, aut E, aut I, aut V ante O habent. Si autem vocalem ante O literā non habuerint, exceptis F & K & Q, cæteras omnes Latinas consonantes recipiunt. E, vt sedeo. I, vt iacio. V, vt ruo. B, vt bibo. C, vt voco. D, vt vado. G, vt ago. H, vt traho. L, vt impello. M, vt amo. N, vt cano, P, vt scalpo. R, vt curro. S, vt lasso. T, vt peto. X, vt texo. His accedunt I & V pro consonantibus: vt aio, adiuuo. Nam triūpho per P & H scribitur. K, O literæ non præponitur. Itē Q sine V præferri O literæ non potest.

Sunt verba defectiua, alia per modos: vt cedo. alia per formas: vt facesso. alia per cō-

iugationes: vt adſum. alia per genera: vt gaudeo. alia per numeros: vt faxo. alia per figuras: vt impleo. alia per tempora: vt fero. alia per perſonas: vt cædo, faceſſo, adſum, ſoleo, faxo, impleo, fero, cedo. Verba quoque imperſonalia cum per omnes modos declinari poſſint, inueniuntur quædam defectiua: vt liquet. miſeret.

SERVIVS.

PERSONAS *omnes modi ſegregatas habent abſque infinito, ubi confuſæ ſunt, ut diximus, id eſt tres.*

Modus autem imperatiuus habet difficultatem perſonarum, quæ talis eſt. prima perſona in tempore præſenti deficit, ſed in numero ſingulari: cæterum in numero plurali non deficit. Ideò autem deficere creditur tam in perſona, quàm in numero: quoniam omne imperatiuum, in alium procedit, id eſt, à ſecunda perſona naſcitur. In tempore uero futuro tam in numero ſingulari: quàm in numero plurali, prima perſona deficit. Secunda uerò & tertia in numero ſingulari, uno modo proferuntur: ut legito tu, legito ille. ut eſt apud Virgilium. *Tertius* Argolica *hac galea contentus abito. Nam ſi dicam legito legat, legito quidem erit tempus futurum: legat uerò, præſens.*

Item tertia perſona, numeri pluralis, his regulis continetur. Indicatiuo modo, tempore præſenti, tertia perſona, numero plurali, O *accipit, & facit hanc perſonam imperatiui modi per omnes coniugationes, amant amanto, docent docento, legunt legunto, nutriunt nutriunto. quod ſeruauere maiores, ut ait* Horatius: Et *quocunque uolent, animum auditoris agunto. Nam ſi diceret agant, tempus præ*

sens ostenderet, non futurum.

Prima coniugatio, & tertia correpta, tot syllabas habere debet in secunda persona, quot in prima habet in indicatiuo modo: ut amo amas, lego legis. Quod autem aliter fecerit, anomalum est: ut edo es, comedo comes.

SERGIVS.

PRIMA *persona in indicatiuo modo semper corripitur: ut lego, absque monosyllabis, ut do, flo, sto. quae quidem si fiant polysyllaba, ut reddo, reflo, resto, corripiuntur.*

Verba, quorum declinatio in nostra potestate est, sunt haec: tondeo, lauo, fabrico, punio, & reliqua. Veruntamen debemus secundum naturam actiuum uel passiuum praesumere: ut ego lauor, balneum lauo. quando ego capillos depono, ut dicam, tondeor: quando alteri capillos detraho, ut tondeo.

Prima persona non debet ita proferri, lego ego. Quoniam LEGO *iam habet in se significationem pronominis: nisi tamen sic tunc possumus dicere. quando nos magis uolumus ostendere lecturos quàm alios: ut sit lego ego, quasi ego magis quàm caeteri.*

Maledico tibi, non te, dicimus.

Prima persona ante ultimam O, *septem literas non habet:* A, O, F, K, Q, Y, Z. *Caeteras uerò habet.* E, *ut sedeo:* I, *ut audio:* V, *ut annuo:* B, *ut bibo: & caeteras sicut in* Arte *scriptae sunt.*

K *ideò non potest praeponi* O *literae, quia nunquã anteponitur, nisi* A *sequente.* Y *&* Z *Graecae sunt, ideò non possunt praeponi. Vnũ tamen uerbum est, quod* O *ante* O *habet: ut reboo.* Reboant, *syluaeque, & magnus* Olympus. *ideò contra regulam uenit, quia* Graecum *est. caetera in* Arte *conscripta sunt.*

DE ADVERBIIS.

ADVERBIVM eſt pars orationis, quæ adiecta verbo, ſignificationem eius aut complet, aut mutat, aut minuit: vt iam faciam, vel non faciam, parum faciam.

Aduerbia aut à ſe naſcuntur: vt heri, hodie, nuper. aut ab aliis partibus orationis veniunt. Veniunt autem à nomine appellatiuo: vt doctus, docte. A proprio: vt Tullius, Tulliane. A vocabulo: vt oſtium, oſtiatim. A pronomine: vt meatim, tuatim. A verbo: vt curſim, ſtrictim. A nomine & verbo: vt pedetentim. A participio: vt indulgens, indulgenter.

A nomine venientia, aut in A exeunt: vt vnà. aut in E productam: vt docte. aut in E correptam: vt rite. aut in I: vt veſperi. aut in O productam: vt falſo. aut in O correptam: vt modo. aut in V: vt noctu. aut in L: vt ſemel. aut in M: vt paulatim. aut in R: vt breuiter. aut in VS: vt funditus.

Aduerbia quæ in E exeunt, produci debẽt. Præter illa quæ aut non comparantur: vt rite. aut cõparationis regulã nõ ſeruant: vt bene, male. faciũt enim, bene melius optime: male peius peſſime. aut ea quæ à nomi-

ne,verbóve non veniunt: vt impune, sæpe. Ceterũ facile & difficile,quæ aduerbia ponũtur, nomina potius dicẽda sunt esse pro aduerbiis posita:vt est,toruum clamat,horrendum resonat.

Ergo aduerbia quæ in E productam exeunt, ab eo nomine veniunt, quod datiuo casu singulari O litera terminatur: vt huic docto,docte.& huic sedulo,sedule. Quæ in R literã exeunt,ab eo nomine veniũt quod datiuo casu singulari I litera terminatur: vt huic agili,agiliter.Cõtra hanc regulam multa sæpius vsurpauit authoritas.Nã quædam vt diximus,&in datiuo casu in O permanent,& aduerbium faciunt: vt falsò,sedulò.quædam contrà faciunt: vt huic duro,non dure,sed duriter.

Aduerbio accidunt tria:significatio,comparatio & figura,

SERVIVS.

ADVERBIVM *dictum est,eò quòd necesse habet hanc partem orationis uerbum sequi: ut Cras faciam,hodie legam,quotidie scribo.Sed ut non necesse est uerba sequi aduerbium:ita necesse est aduerbium sequi uerbum. Nam quando dico, facit orator: est elocutio plena, quanquam sine aduerbio. Potest ergò uerbum sine aduerbio poni: aduerbium autem sine uerbo nunquam ponitur.*

SERGIVS.

A DVERBIVM *dictũ est, quia necesse habet semper uerbum sequi, Verbo tamen non necesse est egere semper aduerbio. nam possumus dicere sic, legit. hic enim & plena est elocutio, & aduerbiũ tamen non inuenitur. Nam cum dico, cras, hodie: non erit integra locutio, nisi addam uerbũ: utputa dico, uel facio. Aduerbiũ plerunque confirmat uerbũ, plerunque destruit. confirmat: ut, iam faciam: destruit: ut non faciam.*

Aduerbia aut à se oriuntur, aut ab alijs partibus orationis ueniunt, sicut in arte positum est. nam ibi sunt exempla uariè posita.

Horno autem, nihil aliud est nisi hoc anno. Vnde deriuatio duplex inuenitur. Nam Cicero dicit hornotinas fruges: Horatius dicit hornas fruges. Item meatim, nihil est aliud, nisi meo more: tuatim, tuo more.

Quod dicit de participio aduerbium posse deduci, uerum non est. etenim illud exemplum quod protulit. id est indulgens: non tantum participium est, nam recipit comparationem: facit enim indulgentior indulgentissimus. Ergo quando dicimus indulgenter, non uidemur à participio transtulisse in aduerbium, sed à nomine.

Omnia aduerbia E terminata in positiuo, semper producuntur: ut doctè. Exceptis tribus regulis eorum aduerbiorum, quæ aut non comparantur: ut rite. nemo enim dicit ritius, ritissime. Vel quæ male comparantur: ut bene. nemo enim dicit, benius, benissime. Vel quæ à se oriũtur: ut impune, impunius. Hoc scilicet in positiuo: cæterum superlatiuus gradus semper producitur.

Facile & difficile non quæritur utrũ aduerbia sint, an nomina. cõstat autem esse nomina tantum, quia sem-

per correpta sunt. si enim aduerbia essent, ut suprà diximus, producerētur. Deinde quia neutri generis formam sequuntur. sicuti enim dicimus & facilis, & facile: sic difficilis, difficile. Deinde si aduerbia essent, in TER *exirent. datiuus enim nominis* I *terminatus, aduerbium in* TER *syllabā mittit: ut huic forti, fortiter: sic huic facili, faciliter: huic difficili, difficiliter diceremus. Ergo constat esse nomina. Sic autem posita sunt pro aduerbijs, quēadmodum ferè inuenimus apud poetas pro aduerbijs constituta: ut toruum clamat, pro eo quod est torue: horrendum sonat, pro est quod est horrēde. qua figura, oratores omnino uti non debent. genus enim est solœcismi, sicut ipse Donatus paulò pòst de solœcismi ratione monstrauit.*

Scire enim debemus quòd datiuus singularis O *terminatus, aduerbium in* E *mittit: ut huic docto doctè.* I *terminatus in* TER: *ut huic agili, agiliter. quas regulas semper corrumpit authoritas. Nā inuenimus plerūque id esse aduerbium, qui datiuus est casus: ut est, falso. Hæc autem ambiguitas, elocutione discernitur. quando enim dicimus, Falsò homini dedi: erit nomen. quādo, Falsò loqueris: erit aduerbium. ita plerūque in cōtrarium cedunt. Nam Terentius ait Duriter: cum dure dicere debuerit. & Virgilius Lugubre: cum lugubris extensa dicamus.*

SIGNIFICATIO aduerbiorum in hoc secernitur, quia sunt aduerbia loci: vt hîc, vbi, ibi. Temporis: vt hodie, nuper. Numeri: vt semel, bis. Negandi: vt non, nihil. Affirmandi: vt etiā, quidni. Demōstrandi: vt en, ecce. Optandi: vt vtinam. Hortandi: vt eia. Ordinis: vt deinde. Interrogan-

di: vt cur, quare, quamobrem. Similitudinis: vt quaſi, ceu. Qualitatis: vt docte, pulchre. Quantitatis: vt multũ, parum. Dubitandi: vt forſan, fortaſſe. Perſonalia: vt mecum, tecum, ſecum, nobiſcũ, vobiſcũ. Vocandi: vt heus. Reſpondendi: vt heu. Separãdi: vt ſeorſum. Iurandi: vt ædepol, caſtor, hercle, mediuſfidius. Eligẽdi: vt potius, immó. Congregandi: vt ſimul, vnà, pariter. Prohibendi: vt ne. Euẽtus: vt forte, fortuitu. Cõparandi: vt magis & tam.

Sunt etiam aduerbia infinita: vt vbi, quando.

Sunt finita: vt hîc, modo.

Aduerbia loci duas ſpecies habent, in loco & ad locum ſignificantes. In loco: vt intus, foris. Ad locum: vt intrò, foras. Dicimus enim, intus ſum, foris ſum: intrò eo, foras eo. Adiiciunt quidam de loco, quod ſic dicitur quaſi in loco: vt intus exeo, foris venio. Adiiciunt quidam etiam per locum: vt hac, illac. Heus & heu, interiectiones multi, non aduerbia putauerunt, ideò quia non ſemper ſubſequuntur verbum.

SERVIVS.

IN SIGNIFICATIONIBVS *aduerbiorum localia aduerbia diligẽter animaduertẽda ſũt, quæ habẽt*

quatuor ſpecies: In loco, de loco, ad locum, & per locum.

In loco ſunt hæc: hic, illic, ibi, intus, foris.

De loco ſunt hæc: hinc, illinc, inde, aliunde. Vno modo tam de loco, quàm in loco proferuntur: id eſt, ſine coniunctione præpoſitionis.

Ad locum ſunt hæc: huc, illuc, iſtuc, illò, intrò, foras.

Per locum ſunt hæc: hac, illac, iſtac.

Ergo animaduertere debemus, ut quoties fuerint aduerbia in loco, iungamus uerba quæ habeant hanc ſignificationem in loco: utputa, ibi ſum, illic ſedeo, intus, & ſimilia.

Quoties autem ſunt aduerbia quæ ſignificant ad locũ, iungemus his uerbis ſimiliter quæ habeant ſignificationem euntis: ut Pergo illuc, uado illò, proficiſcor intrò, & ſimilia. nam ſiquis dicat, Venio ibi, uitioſum eſt. uenio enim ſignificationis eſt ad locum: ibi uerò, in loco eſt: & duo hæc diuerſa nunquam cohærent.

COMPARATIO accidit aduerbio: quia huic quoque cõparationis gradus ſunt tres. Poſitiuus, comparatiuus, ſuperlatiuus. Poſitiuus, vt docte: cõparatiuus, vt doctius: ſuperlatiuus, vt doctiſſime.

Et quoniam aduerbia quoque ſunt, quæ per omnes gradus ire non poſſunt: ideò his ad augendam ſignificationem, pro comparatiuo & ſuperlatiuo (magis) & (maxime) coniungimus: ad minuendam, (minus) & (minime.) Quemadmodum enim comparantur, ita & minuũtur aduerbia à poſitiuo: vt primũ primule, longe lõgule. à com-

paratiuo:vt melius meliuſcule, longius longiuſcule. à ſuperlatiuo autē gradu, vel nulla exempla, vel perrara ſunt.

SERVIVS.

NON OMNIA *aduerbia recipiunt cōparationē: ſed ea tantū quæ ducunt originē à nominibus recipiētibus comparationem: ut doctus docte. iure enim dicimus, doctius doctiſſime, quoniam & nomen ipſum facit doctior doctiſſimus.*

Aduerbia autem quæ comparantur, in poſitiuo gradu duas habent regulas, E *&* ER*: ut docte, fortiter.* In *cōparatiuo unā: ut doctius, & fortius.* In *ſuperlatiuo autē unā,* E*: quod ſemper productum eſt: ut doctiſſime, fortiſſime.*

Quando autē poſitiuus E *terminatur, & quando* ER*, datiuus ſingularis oſtēdit. Nam* E *tum terminatur aduerbium in poſitiuo, quādo datiuus ſingularis* O *fuerit terminatus: ut docto, docte: claro, clare. Tunc autem aduerbium* ER *terminatur, quando datiuus ſingularis* I *fuerit terminatus: ut huic agili, agiliter: & huic forti, fortiter. Quæ has regulas nō ſeruāt aduerbia, anomala ſunt.*

SERGIVS.

EA ADVERBIA *cōparanda ſunt quæ ducunt originem à nomine recipienti comparationem: ut eſt doctus. ideò enim dicimus, docte doctius doctiſſime: quoniam dicere poſſumus, doctus doctior doctiſſimus.*

Ab eo quod eſt Tullius, *cum ſit aduerbium, non recipit comparationem: quia nec nomen recipit.*

Sunt alia aduerbia, quæ ſemper per ſe comparantur. ſunt autem quæ non egent comparatione: ut eſt mane. nemo enim dicit manius, nemo maniſſime. Veruntamen

hanc, quam per se inflexionem non habemus, possumus facere adiectione illarum particularum (magis) & (maxime): utputa, sit positiuus (mane) comparatiuus (magis mane) superlatiuus (maxime mane).

FIGVRAE aduerbioru duæ sunt. aut enim simplicia sunt aduerbia, vt docte, prudenter: aut composita, vt indocte, imprudenter. Componuntur etiam aduerbia modis quatuor.

Sunt autem multæ dictiones dubiæ inter aduerbium & nomen, vt falso: inter aduerbium & pronomen, vt quomodo: inter aduerbium & verbum, vt pone: inter aduerbium & participium, vt profecto: inter aduerbium & coniunctionem, vt quando: inter aduerbium & præpositionem, vt propter: inter aduerbiu & interiectionem, vt heus. Horum quædam accentu discernimus, quædam sensu.

Sunt etiam aduerbia loci, quæ imprudentes putant nomina: in loco, vt Romæ sum. de loco, vt Roma venio. ad locum, vt Romam pergo. His præpositio non anteponitur: quæ prouinciis, locis, regionibúsve adiici solet ideò, quia de significatione nominis non recedut: vt De Africa venio, ad Siciliam pergo, in Italia sum.

SERVIVS.

NOMINA PROVINCIARVM *semper recipiũt præpositiones: ut* Ad Campaniam *pergo: de* Campania *uenio: in* Campania *sum.*

Ecõtrario, nomina ciuitatum nunquam recipiunt præpositiones, quando funguntur uice aduerbiorum. Veruntamen si ad locum significant, accusatiui forma sequenda est: ut Carthaginem *uado. si de loco, secundum septimum loquimur: ut* Carthagine *uenio. Si in loco, duplex regula est. nam si nomen fuerit secundæ declinationis, aduerbium in loco fit secũdum formam genitiui. dicimus enim* Deli *fui,* Beneuenti *fui: quoniam huius* Deli, *huius* Beneuenti *genitiuus est. Sin autem nomen erit alterius cuiuscũque declinationis, tunc formam sequimur datiui casus. dicimus enim* Carthagini *fui,* Tyburi *fui: quoniam huic* Carthagini, *huic* Tyburi *datiuus est.*

Sciẽdum est sanè pauca nomina his regulis repugnare: ut est Narbone. *In* Philippicis *Cicero, Cum tu* Narbone *mensas hospitum conuomeres. Debuerat enim dicere* Narboni. *Item* Virgilius *ait, -Tyria* Carthagine *qui nunc Expectat.* Carthagine *inquit, nõ* Carthagini, *quod erat regula. Sed* Cicero *antiptôsin facit.* Virgilius *uerò metri necessitatem mutata regula seruauit.*

SERGIVS.

OMNIS PARS *orationis cum desierit esse quod est, nihil aliud est nisi aduerbiũ. Idcirco si nomẽ desierit esse nomen, nõ faciet pronomen aut participium, sed solum aduerbium: ut est sedulò. nam si dicas, sedulo homini dedi, nomen est: si dicas, sedulò feci, aduerbium est.*

Item pronomẽ aliquãdo & aduerbiũ est. cũ enim dico, qui est, erit pronomen. cum dico, quî scit? erit aduerbium.

Item uerbum plerunque & aduerbium est. quando enim dico, Pône, prima syllaba accentum habente, erit uerbum. quãdo ultimæ syllabæ do accentum, erit aduerbium. Hoc autem est discretionis causa. Nam ultimo loco uerbi, acutus accentus nunquam ponitur.

Item participium aliquãdo aduerbium est. cum enim dico, Me ad uillam profecto contigit: participium est (profecto). cum dico, Profectò queritis: aduerbiũ est (profectò).

Item ANTE *præpositio nõnunquam & aduerbium est. Præpositio in hac elocutione erit, Ante templum: casum enim habet iunctum. si autem dicas, Antè feci, erit aduerbium: quoniam sequutur uerbum.*

VT *coniũctio est: sed plerũque & pro aduerbio ponitur cum dicimus, -ut te fortissime Teucrûm Accipio.*

Heus, si dolorem significet, interiectio est: Heus etiam mensas cõsumimus, inquit Iulus. Si autem uerbum sequitur, aduerbium est: Heus (inquit) iuuenes. monstrate, &c.

Erit nomen: cum nominibus pro aduerbijs utimur, ut antè dictum est.

Præpositio separatim aduerbiis non applicabitur: quãuis legerimus desursum, desubito, derepente, & exinde, & abusque, & dehinc: sed hæc tanquam vnam partem orationis sub vno accentu pronuntiabimus.

SERVIVS.

GENERALITER *tenẽdum est quòd aduerbijs per se, id est solis positis, non debet coniũgi præpositio separatim. Nemo enim dicit, de sero, de modo: unde nec de mane, dicere debemus, quod plerũque in usu habetur. Sed quoniam legimus, Dum mane nouum: id est,*

quoniam hoc ipſum MANE *iam nomen effectum eſt (genus enim non recipit niſi nomen) uidemur ei adijcere poſſe præpoſitionem.*

Qui tutius loquuntur, ſolum aduerbium ſine præpoſitione ponunt: ut mane uenit. Et *quando uolunt addere præpoſitionem, genus coniungunt: ut de primo mane uenio. iam enim non uidetur iungi ei parti orationis, quæ eſt* MANE, *ſed quæ eſt* PRIMO.

SERGIVS.

Illud fideliter tenere debemus, nunquam ſeparatim præpoſitionem aduerbijs poſſe coniungi: ueluti de mane, de nocte. Quod autem inuenimus indocte & infrequenter, ſunt quidē præpoſitiones, ſed nō ſeparatim: ſicut ſunt etiā particulæ, quas ipſe ponit Artigraphus, *déſurſum, deſúbito, & démceps. ita enim cōſtat duas eſſe partes orationis, ut uno ambæ nitantur accentu.* Nec *duæ præpoſitiones, interueniente aduerbio, ſociandæ ſunt.* Præpoſitio *etiā ideo non poteſt adiungi nomini, interueniēte aduerbio: ut de trans* Tyberim *uenio quēadmodū illinc uenio.*

DE PARTICIPIO.

PARTICIPIVM eſt pars orationis, dicta eo quòd partem capiat nominis, partémque verbi. recipit enim à nomine genera & caſus: à verbo, tempora & ſignificationes: ab vtroque, numerum & figuram.

Participio accidūt ſex: Genus, caſus, tempus, ſignificatio, numerus & figura.

g.i.

SERVIVS.

P *Articipium dictum est, quasi particapiũ. habet enim partes à nomine duas, genus & casum: à uerbo duas, tẽpus & significationẽ: ab utroque duas, numerum & figuram. Ideò ab utroque: quoniam numerus & figura tam nomini accidunt quàm uerbo. illa enim bina ijs tantum accidunt, à quibus trahuntur.*

SERGIVS.

P *Articipium, est quasi particapium. habet enim à nomine genera & casus: à uerbo autem, tempora & significationes: ab utroque numerũ & figuram: & cætera quæ suprà dicta sunt.*

GENERA participiis accidũt quatuor: Masculinum, vt lectus: fœmininum, vt lecta: neutrum, vt lectum: commune duûm, vt legens. Nam omnia participia præsentis temporis, generis sunt communis.

SERVIVS.

GENERA *participiorũ sunt hæc:* Masculinum, *fœmininũ, neutrum, & omne.* Masculinum *participium in* VS *syllabam terminatur: fœmininum, in* A: *neutrum, in* VM: *ut lectus lecta lectum, lecturus lectura lecturũ, legendus legenda legendum.* Nam *hæc sunt duo tempora, præteritum & futurum, quæ genera secundum regulas, quas diximus, diuidunt.* Præsens *autem participium semper generis est omnis, & duabus clauditur consonantibus: ut est legens.*

CASVS totidẽ sunt participiorũ quot & nominum. nam per omnes casus etiam participia declinantur.

SERVIVS.

CASVS *totidem sunt in participijs, quot in nomine & pronomine. Participia autem masculina & neutra, secundæ sunt declinationis: fœminina, primæ: omne, tertiæ: in quo ablatiuus & I & E terminatur: ut amanti & amãte. Sed scire conuenit, quòd ars exigit ut E litera terminetur: I autem ubi fuerit terminatus ablatiuus huius participij, necessitas est aut metri, aut euphoniæ.*

TEMPORA participiis accidunt tria: præsens, præteritum, & futurum: vt luctãs, luctatus, luctaturus.

SERVIVS.

TEMPORA *in participijs Latinis tria sunt: præsens, præteritum, & futurum. Regulæ tamen quatuor sunt. nam præsens unam habet, quam diximus,* NS: *ut legens. Præteritũ unam,* VS: *ut lectus. Futurũ uerò duas habet regulas,* RVS & DVS: *ut lecturus & legẽdus. Ideò autem neutrale uerbum tot & eadem habet participia, quæ & actiuum: quoniã sic declinatur ut actiuum. nam participia declinatione uerborum noscuntur.*

Deponens autem uerbum, participium futuri in RVS *mittit: ut auxiliaturus. nam ideò dictum est deponens, non quòd* R *litera non deponat, (nam & commune, deponens esset, & hoc enim* R *literam non reliquit) sed ideò deponens dicitur, quòd deponit participium declinationis suæ, id est futurum, quod* DVS *syllaba terminatur. Nemo enim potest dicere (loquendus) licet inueniamus apud poetas hanc usurpationem.*

Commune uerò uerbum ideò habet quatuor participia, quia commune est, id est, agentis & patiẽtis habet si-

gnificationem. & nouimus quòd duo participia ueniunt ab actiuo, & duo à passiuo.

Sanè scire debemus, quòd licet Latinitas non habeat neque præteritum participium ab actiuo, neque præsens à passiuo: inuenitur tamẽ apud poetas talis elocutio, ubi alterius tẽporis pro hac significatione ponatur. ut est apud Virgilium, *Et qua uectus* Abas, *& qua grandæuus* Alethes. *Vectus enim dixit, pro eo quod est, uehebatur.*

Regulæ participiorum ita se habent, ut participium futuri temporis à passiuo regat participium præsentis temporis ab actiuo: id est, ut de participio futuri tẽporis à passiuo, sublata DVS *syllaba, & addita* S *litera, faciamus participium præsentis temporis ab actiuo, uel econtrario.*

Item participium præteriti temporis à passiuo, sublata S *litera, & addita* RVS *syllaba, facit participium futuri temporis ab actiuo: ut lectus, lecturus, uel ecõtrario.*

Sed his regulis repugnant pauca participia, noua ratione usurpata: ut est moriturus, quod nulla ratione dicitur, sublata enim RVS *syllaba, & addita* S *litera, moritus facit: quod Latinitas nõ habet: nam mortuus dicimus.*

SIGNIFICATIONES participiorum à generibus verborum sumuntur. veniũt enim participia à generibus verborũ.

Veniunt autem participia à verbo actiuo duo, præsentis temporis, & futuri: vt legẽs, lecturus. A passiuo duo, præteriti tẽporis, & futuri: vt lectus, & legẽdus. A neutro duo, sicut ab actiuo, præsentis temporis, & futuri: vt stans, & staturus. A deponẽti tria,

præſentis, præteriti,& futuri: vt luctãs, luctatus,& luctaturus. A communi, quatuor, præſens, præteritum,& duo futura: vt criminans, criminatus, criminaturus, & criminandus.

Inchoatiua participia, præſentis temporis ſunt tantum: vt horreſcens, tepeſcens, caleſcens.

Defectiua interdum alicuius temporis ſunt: vt ſoleo, ſolens, ſolitus.

Interdum nullius: vt ab eo quod eſt memini, nullum participium reperitur.

Interdũ à non defectiuo verbo participia defectiua ſunt: vt ab eo quod eſt ſtudeo, ſtudẽs: & futurum tẽpus non habet in vſu.

Ab imperſonali verbo participia, niſi vſurpata fuerint, non veniunt.

SERGIVS.

IN poſterioribus illud adducit, inchoatiua uerba non habere niſi præſentis temporis participiũ: futuro autem carere. Ideò *autẽ futuro carent, quoniam regulam futuri participia à præterito ducit participio. præteritũ autem participium à tempore perfecto originem ſumit.* Et ideò *cum inchoatiua uerba tempus perfectum non habeant, non poſſumus habere quod oritur à tempore perfecto.*

PRAETEREA *dicit participia ab imperſonalibus uerbis, niſi uſurpata, non uenire: quare pœnitens Latinũ non erit, & ſimilia: & ſimiliter ab arte diſcedit.* Etenim *participia à prima poſitione uerbi originẽ trahũt.* Cũ *igi-*

tur impersonalia primā personam non habeāt, participia iure ex se non faciūt: sed tamen, ut dixi, usurpare nobis licet. inuenimus enim apud uarios authores. Quod puto ideò fieri, non quòd de impersonalibus usurpentur participia, sed quòd ipsa impersonalia fiant uerba plenissima. Nam hoc quod dicimus pudet & tædet, tamen dici inuenimus in authoribus & pudeo & tædeo: unde fiunt & pudens & tædens: quod participium non ab impersonali uidetur, sed à uerbo integro.

Odi uerbū, participiū habet osus: quod licet in usu non sit, tamen componitur, & in usu erit, exosus, perosus.

Ab eo quod est memini, artis nullum participium reperitur. si ad usum, uerum est: si ad authoritatem, falsum. Nam inuenimus in Plauto, meminens.

NVMERVS participiis accidit vterque: singularis & pluralis. singularis, vt hic legēs: pluralis, vt hi legentes.

FIGVRA item participiorū duplex est. aut enim simplicia sunt participia, vt scribens: aut cōposita, vt describens. Cōponuntur autem participia modis quatuor.

Sunt nomina speciē participiorū habentia: vt tunicatus, galeatus: quæ quia à verbo non veniūt, non sunt participia appellāda. Ex quib⁹ sunt etiā illa quæ cū participia videātur, verborū tamē significatione priuata sunt: vt prāsus, cœnatus, placita, nupta, triūphata, regnata. nā prādeor, cœnor, placeor, nubor, triūphor, regnor, nō dicitur.

Sunt etiam alia participia, quæ accepta præpoſitione,& à verbis, & à participiis recedunt:vt nocens innocens.nam noceo dicitur,innoceo non dicitur.

Sunt veluti participia, quæ à verbo veniunt:&.quia tempus non habent,nomina magis quàm participia iudicantur: vt furibundus,moribundus,ludibundus.

Sunt multa participia eadem nomina:vt paſſus,viſus,cultus,ſapiens, indulgens:quæ tamen & caſibus diſcrepant, & temporibus dignoſcuntur,& comparata mutantur.

Sunt alia participia defectiua, quæ per omnia tẽpora ire non poſſunt, quæ à verbo veniunt:vt eſt cœptus,vrgendus.

Sunt participia, quæ accepta comparatione fiunt nomina: vt acceptus acceptior, intenſus intenſior.

Aduerbia de participiis fieri poſſe nonnulli negant: ſed hos plurimæ lectionis reuincit authoritas.

SERVIVS.

Et illud ſciẽdũ eſt,maiores noſtros ſæpe à uerbis neutralib⁹,præteriti tẽporis uſurpaſſe participia. ut eſt regnata, triũphata,placita,nupta,prãſus,cœnatus,& ſimilia. Quibus nos ideò utimur,quoniã authoritate firmãtur.nõ tamẽ poſſumus de alijs uerbis neutralib⁹ ſimiliter,quæ nõ lecta ſũt,uſurpare:ſed debemus ea tãtũ quæ lecta ſũt dicere.

SVNT *nomina similia participijs præsentis temporis, ut demẽs, legens: quæ hac ratione discernũtur.* Si *enim nomen fuerit, comparationem recipit: ut dementior, dementissimus. si autem participium fuerit, non recipit comparationem.* Nemo *enim dicit, legentior, legentissimus.*

Q*uòd si sit nomen non simile participio, sed quod sit & participium, aliam recipit discretionem, ut est amans: quod & nomẽ est & participiũ.* Nam *si sit nomen, genitiuo iungitur: ut amans tui. si autem participium sit, accusatiuo iungitur: ut amans te. quemadmodum colens te.*

Si *autem inueniantur nomina similia participijs præteriti tẽporis, uel potius eadem & participia: discernuntur in declinatione.* Nã *participia si fuerint, secundæ sunt declinationis: ut hic uisus, huius uisi: hic auditus, huius auditi.* Si *autem nomina fuerint, erũt quartæ declinationis: ut hic uisus, huius uisus: hic auditus, huius auditus.* Q*uanquam hæc quæ diximus, etiam illa ratione discernimus: quòd participium tunc est cum tẽpus habet: utputa,* Ille *auditus est. cum autem non habet tempus, nomen est: ut* Auditus *meus obtusus est: & uisus meus breuis.*

SERGIVS.

TVNICATVS, *galeatus, dicit participia non esse, sed nomina: eo quòd à uerbis nõ trahũtur. sed si diligẽter attendas aduertẽs, à similibus participia cõprobabis.* Nam *licet non faciat tunico, galeo: tamen quoniam tẽpus habẽt, sine dubio participia sunt. etenim* Armatus *incedit, uestitus incedit, cum dico: hoc significo iam armatum, iam uestitum esse.* Sic *etiam dicimus, tunicatus incedit, galeatus incedit: id est, & iam tunicam habet, iam galeam habet. quæ res tempus ostendit: & si tempus est, participiũ est.*

Pransus, *cœnatus, & reliqua, cõstat non esse participia*

ſi à uerbo non ueniunt. Conceſſum eſt enim regulariter, ut à neutralib' uerbis liceat nobis uſurpare præterita participia Sed quoniam & has artes defendere debemus, uel authoritate firmare, neque ad iſtorum ſimilitudinem alia fingere, licet illis tantum uti quæ lecta ſunt.

Nomina ſimilia participijs præteriti temporis, quartæ ſũt declinationis: ipſa autẽ participia, ſecũdæ. ut hic uiſus, huius uiſus, nomẽ eſt: hic uiſus, huius uiſi, participiũ eſt.

Furibundus & moribundus quid eſſent, niſi nomina eſſent? manifeſtum enim eſt, quòd ſubtracta DVS *ſyllaba, & addita litera* S, *non redeunt in participia præſentis tẽporis: quod regulariter dictum eſt.*

Noua ratione, participia quæ conſtat eſſe participia, poſitiuum gradum poſſunt recipere: quoniã participia nullam recipiunt comparationem: tamen comparatiuum gradum plerunque ſuſcipiunt, acceptior & intentior: quæ res ſola ſenſus ratione ſecernitur.

Aduerbium de participijs naſci Donatus *aſſerit: plurimi negant. At conſtat apud maiores quidem lecta: in uſu tamen eſſe non poſſunt, ut dictum eſt in aduerbio.*

DE CONIVNCTIONE.

CONIVNCTIO eſt pars orationis, adnectens, ordinánſque ſententiam.

Coniunctioni accidunt tria: poteſtas, figura, & ordo.

POTESTAS coniunctionum in quinque ſpecies diuiditur: ſunt enim copulatiuæ, diſiunctiuæ, expletiuæ, cauſales, rationales.

Copulatiuæ hæ ſunt: &, quoque, at, at-

que,ac,aſt.

Diſiunctiuæ ſunt:aut,ve,vel,ne,nec,an, neque.

Expletiuæ ſunt:quidem,equidem,ſaltē, videlicet,quanquam, quanuis, quoque, enim,autem,porro,licet,tamen.

Cauſales:ſi,tametſi,etſi,ſiquidē,quando, quandoquidē,quin,quinetiā, quatinus,ſin, ſeu,ſiue,neu,nam,nāque,ni,niſi,enim,etenim,ne,ſed,interea,quāobrem,præſertim, item,itemque,cæterū,alioquin,præterea.

Rationales:ita,itaque, enim, enimuero, quia,quare,quapropter,quoniam, quādoquidem,quippe,ergo, ideo, igitur, ſcilicet, propterea,idcirco.

SERVIVS.

CONIVNCTIONES *dictæ ſunt ab eo quòd coniungant elocutionē. Nam ſiquis dicat,*Ego *tu eamus:diſſidet elocutio. ſi interponas* ET,*& dicas,*Ego *& tu eamus:incipit cohærere.*

*Copulatiuæ dicuntur eo quòd & uerba,& ſenſum copulant.ut ſi quis dicat,*Ego *& tu eamus.* Nam *in hac elocutione,& uerba coniuncta ſunt,& ſenſus:utrunque enim iturum ſignificat.*

Di*ſiunctiua uerò penitus contra naturam ſermonis fuiſſet inuenta, niſi uerba coniungeret.* Nam *quid tam contrarium coniunctioni,quàm habere ſpeciem diſiunctionis?* Sed *ideò diſiunctiua dicitur,quòd ſenſus diſiungat : nam*

uerba coniungit. ut ſiquis dicat, Ego aut tu eamus. nunc enim elocutio eſt coniuncta, ſed ſenſus disiūctus: non enim utrunque, ſed alterum iturum ſignificat.

Expletiuæ dicuntur coniunctiones, eo quòd illud quod minus fuerat, explere contendunt. ut ſiquis dicat negligenti, lege: dicendo lege, in eo eum arguit, quòd non legit. At ſi dicat, ſaltem lege: in eo arguit, quòd nihil omnino agit.

Inter cauſales & rationales hoc intereſt, quòd tunc utimur cauſalibus, quando de cauſa loquimur: tunc rationalibus, quādo de ratione. Cauſa eſt autem, quæ nos impellit ad aliquid faciendū: ratio autem, qua utimur in faciēdo.

Sed planè fatendum eſt, quòd pro rationalibus cauſales ponere poſſumus: at pro cauſalibus nunquam ponimus rationales. Etenim cauſa non ſtatim rationem recipit. Vbi autem ratio eſt, iam cauſa præceſſit.

FIGVRAE coniunctionum duæ ſunt: ſimplex, vt nam: compoſita, vt nanque.

ORDO coniunctionum in hoc eſt, quia aut præpoſitiuæ ſunt coniunctiones, vt at, aſt: aut ſubiunctiuæ, vt que, autem: aut cōmunes, vt ergo, igitur.

Sunt etiam dictiones, quas incertum eſt vtrum coniunctiones, an præpoſitiones, an aduerbia nominemus: & niſi ſententiam conſiderauerimus, incertæ ſunt: quæ tamen omnes ſenſu facile diſcernuntur. Nam & coniunctiones pro aliis coniunctionibus poſitæ inueniuntur poteſtate mutata.

SERVIVS.

IN *ordine autem hoc seruãdum est, quòd sunt aliquæ quæ semper præponuntur: ut ast, at. dicimus enim* Ast *ego quæ diuûm incedo regina. non, ego ast.* Et *item,* At *pater* Anchises. *non enim, pater at. Postponuntur uerò, que) & autem). dicimus enim,* Primúsque Machaon. *non, que primus* Machaon. Et, Hoc *autem fac: non, autem hoc fac.*

IGITVR *uerò, & primo, & medio, & ultimo conuenit loco. dicimus enim,* Igitur *patres conscripti censuerũt. &,* Patres *igitur conscripti censuerunt.*

SERGIVS.

IN *coniunctione nihil penitus noui posuit: sed ita hîc, sicut in superiore parte tractauit.* Illud *planè adiecit, quòd liceat nobis cõiunctiones pro alijs coniunctionibus ponere. quod non mirum est, cum liceat & alias partes orationis pro alijs ponere: ut nomen pro aduerbio, pronomẽ pro aduerbio, & multa alia, significatione tamen mutata.*

DE PRAEPOSITIONE.

PRAEPOSITIO est pars orationis, quæ præposita aliis partibus orationis, significationem earum aut mutat, aut complet, aut minuit. Nam aut nomini præponitur, vt inualidus: aut pronomini præponitur, vt per me: vel supponitur, vt mecũ, tecũ, secũ, nobiscũ, vobiscum: aut verbũ præcedit, vt præfero: aut aduerbium, vt expresse: aut participium: vt præcedens: aut coniunctionem, vt absque: aut semetipsam, vt circuncirca.

Præpositiones aut casibus seruiũt, aut loquelis, aut æquè casibus & loquelis. hæ aut coniungũtur, aut separãtur, aut & cõiungũtur & separãtur. Quæ loquelis seruiũt, coniunguntur: vt di, dis, re, se, an, con. Dicimus enim diduco, distraho, recipio, secubo, amplector, congredior. Separantur: vt apud, penes. Coniunguntur & separantur cæteræ omnes. Ex quibus (in) & (con) præpositiones, si ita compositæ fuerint, vt eas statim S vel F literæ consequantur, plerunque producũtur: vt insula, infula, consilium, confessio.

Præpositioni accidit casus tantum. Casus nanque in præpositionibus duo sunt, accusatiuus & ablatiuus. Aliæ enim præpositiones accusatiuo casui seruiũt, aliæ ablatiuo, aliæ vtrique casui.

SERVIVS.

PRAEPOSITIO *dicta est, quòd in loquẽdo præponitur. dicimus enim, Apud amicum suum. Excepta una præpositione quæ nunquam præponitur, sed postponitur, sicut* TENVS: *dicimus enim, pube tenus, & non, tenus pube. & excepta altera præpositione, id est* CVM: *scilicet in pronominibus nonnullis: ut mecum, tecum, secum, nobiscum, uobiscum: quod contra artem ex aperto dicitur. nemo enim dicit cum me, cum te. propter cacephaton. natura enim præpositionis exigebat ut præponeretur.*

SERGIVS.

PRAEPOSITIO *est pars orationis, dicta quòd in loquẽdo præponitur: & hæc est eius natura, puta, Ante templum. nemo enim dicit, templum ante. Sed tamen una est præpositio, quæ pro arbitrio nostro ponitur: ut tenus. dicimus enim, pube tenus, & tenus pube.*

Item cũ plerũque postposita inuenitur, ut præponi omnino nõ possit: quod utique contra artem fieri uidemus. ut cum dicimus, mecum, tecum, secum, nobiscum, uobiscum.

Præpositio autem aut cohæret, aut separatur, aut utrũque efficit. Cohærent CON *&* DIS. *ita enim loquimur, condico tibi, distraho.*

Separantur autem (apud) & (penes). Etenim cum dicimus, Apud amicum, duæ orationis sunt partes: Penes arbitros, similiter duæ.

Aliæ uerò & cohærent, & secerni possunt: ut PRAE. *nam quum dico, prætulit, utique cohærẽs inuenitur: quum autem, præ metu, segregata est.*

Illud uehementissime obseruare debemus, ut CON *&* IN, *quotiescunque habent post* S *&* F *literas, uideamus quemadmodum pronuntiantur. plerunque enim non obseruantes, barbarismos incurrimus. Nam cum ipsorum natura breuis sit, tamen si sequantur supradictæ literæ, plerunque in longitudinem transeunt: ut cum dicimus confit, confessio: item consilium, consulit. his enim locis pronuntiandæ sunt ut longæ. similiter insula, infula. quod magis aurium iudicio, quàm artis ratione colligimus.*

Accusatiui casus præpositiones sunt hæ: ad, apud, ante, aduersum, cis, citra, circum,

circa,contra,erga,extra,inter, intra,infra, iuxta,ob,pone,per,prope,ſecundum, propter,poſt,trans,vltra,præter,ſupra,circiter, vſque,ſecus,penes.

Dicimus enim,ad patrem, apud villam, ante ædes, aduerſum inimicos, cis Rhenũ, citra forum,circum vicinos,circa templũ, contra hoſtem,erga propinquos,extra terminos,inter naues, intra mœnia, infra tectum,iuxta macellum,ob augurium,pone tribunal , per parietem , prope feneſtram, propter diſciplinam, ſecundum fores, poſt tergum,trans ripam,vltra fines,præter officium,ſupra cælum,circiterannos,vſque Oceanum,ſecus viam,penes arbitros.

Ex his,Ad & apud, cum vnius caſus ſint, diuerſo modo ponũtur.Dicimus enim Ad amicum vado.Apud amicũ ſum. nam neque Apud amicum vado,recte dicitur: neque Ad amicum ſum.

Vſque,præpoſitio plurimis non videtur: quia ſine aliqua præpoſitione proferri recte non poteſt: vnde adiungitur vtrique caſui pro qualitate præpoſitionis eius cui fuerit copulata : vt vſque ad,& vſque ab.

SERVIVS.

ACCVSATIVAE *præpoſitiones ſunt* XXX,*quæ ac*

cusatiuo tantum iũguntur uel singulari uel plurali. Ex his, A D & A P V D, diuersas habēt significationes. Nã A D, ad locum significat: ut Ad patrem uado. A P V D uerò in loco: ut Apud parentes sum. Sed A D, nonnunquam autho ritate etiam in loco reperitur: ut Decem fiscos ad senatorem illum relictos. Et apud Maronẽ, Ad Troiam pro charis gesserat Argis.

Tentauerũt plerique facere discretionẽ & in hac elocutione quæ fit de A D & de I N: ut Ad forum uenio: & in forum uenio. Etenim, ad forum uenio, est ad forum accedo: in forum uenio, forum ingredior. ut sit illud potius propinquantis ad locum: hoc autem locum ipsum tenentis. sicut uidetur locutus esse Sallustius dicendo, Ire utique imperatores ad urbem. erãt utrique impediti ne triumpharent, calumnia paucorum. Nam si necdum triumphauerant, urbem ingressi non fuerãt. Ergo Ad urbẽ quod dixit, propinquantis significatio habetur, non ingredientis.

V S Q V E etiam præpositio, nouo modo sibi aliam con iungit præpositionem. si dicimus enim, ut Virg. aduſque columnas Exudat. Nec sequi debemus quod nonnulli dicunt, V S Q V E aduerbium esse. multo minus enim sibi iũgeret præpositionem, si aduerbium fuisset. Aduerbio enim præpositio separatim non cohæret.

S E R G I V S.

A C C V S A T I V Æ præpositiones sunt triginta tantum. Illæ duæ possunt in quæstionem uocari, A P V D & A D: eo quòd A P V D semper in loco est: ut Apud amicũ sum. A D uerò secundum artem semper ad locum: ut Ad amicum uado. quanquam & secundum authoritatem inuenitur in loco: ut Ad M. Leccam te habitare dixit.

V S Q V E non uidetur plurimis præpositio: quoniam

ſine alia præpoſitione non poteſt poni. etenim non dicimus, uſque forum uado. Iam, ſi habeat alterã præpoſitionem, ipſa præpoſitio eſſe non poteſt. Nunquam enim præpoſitio alteri præpoſitioni cohæret. ut Virgilius, -adusque columnas Exulat. Si autem uolueris ut coniunctim cohæreat, non iam aduerbium erit, ſed potius recipit naturam ſuam. nam & præpoſitionem præpoſitioni ſic cohærentem, ut pro una parte præpoſitionis habeatur, inuenimus ſæpe apud Catonem: ut circuncirca, id eſt circa.

Ablatiui caſus præpoſitiones ſunt hæ: à, ab, abs, cum, corã, clam, de, è, ex, pro, præ, palam, ſine, abſque, tenus.

Dicimus enim, à domo, ab homine, abs quolibet, cum exercitu, coram teſtibus, clã cuſtodibus, de foro, è iure, ex præfectura, pro clientibus, præ timore, palã omnibus, ſine labore, abſque iniuria, tenus pube. ſed hæc præpoſitio, propter euphoniam ſubiici tur, & facit pube tenus. Clam præpoſitio, ca ſibus ſeruit ambobus.

SERVIVS.

E & EX *præpoſitiones, habent differẽtiã. nam ſi pars orationis ſequatur à uocali inchoans,* EX *præponimus: ut* Ex *animo. ſi autem à conſonante inchoet,* E: *ut è foro. ecõtrario autem poſitæ, aut hiatum faciunt, aut aſperitatem: hiatum, è animo: aſperitatem, ex foro.*

CLAM *præpoſitio, quam Donatus inter ablatiuas poſuit, ſcire debemus quòd indifferenter pro arbitrio dicen tis & ablatiuo iungitur & accuſatiuo. dicimus enim, Clã patre, & clam patrem.*

SERGIVS.

In ablatiuis præpositionibus, E *&* EX, *hāc habēt obser uationē: ut si uocalis sequatur, ex præponamus: ut ex amico audiui. si autē consonās,* E *præponatur: ut* E *foro uenio.*

Vtriusque casus præpositiones sunt hæ, In, sub, super, & subter. quarum (in) & (sub) tunc præpositiones accusatiui casus sunt, cum aduersum vel ante significant: vt Ibat in Euryalum. &, Sub ipsum Arcturum: pro ante. Tunc ablatiui casus, cum vim rectè retinent, nec pro accusatiuis præpositionibus ponuntur.

Item accusatiui casus sunt, cum ad locū, vel nos, vel quoslibet ire, isse, ituros esse significamus. cuius rei exempla sunt hæc. In, accusatiui casus: vt Itur in antiquā syluā. In, ablatiui casus: vt Stans celsa in puppi. Sub, accusatiui casus: vt -postésque sub ipsos Nitūtur gradibus. Sub, ablatiui casus: vt Arma sub aduersa posuit radiantia quercu.

Super verò & subter cum accusatiuo casui naturaliter præponantur, & ablatiuo tamen plerunque iunguntur: vt Gemina super arbore sidunt. &, Ferre iuuat subter dēsa testudine casus. Quanquam multi sunt, qui non putāt ambiguas esse præpositiones nisi duas, in, & sub.

Cæterum super & subter cum locum si-

gnificant, figuratè ablatiuo iunguntur. extra quam formã, super præpositio cũ DE significat. hoc est, mentionem de aliquo fieri, ablatiui casus est tantum: vt Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa: hoc est, de Priamo & de Hectore.

IN, sub, super, & subter, & accusatiuæ sunt, & ablatiuæ. Sed apud maiores nostros indifferenter ponebãtur, id est nulla lege seruata. Nam & Virgilius dixit, Rapuítque in fomite flammam: pro, in fomitem. & Horatius, Districtus ensis cui super impia Ceruice pendet. pro, super ceruicem. Cic. Fortes in eo Quirites: pro, in eum. & similia. Aetas posterior (super) & (subter) accusatiuas fecit. (In) uerò, & (sub) coniũguntur accusatiuis casibus cum commutatio est loci: ut in forum uado, sub basilicam uado. Tunc iũgitur ablatiuus, cum permansio est. Verborum quæ elocutioni præponenda sunt ratione colligitur. Nam pergo, proficiscor, & huiusmodi, motum significant: Sto, sedeo, dormio, & huiusmodi, permansionem.

Et illud sciẽdum est, præpositiones utriusque casus, quoties pro alijs præpositionibus ponuntur, illis eas casibus iũgi, quibus iunguntur illæ pro quibus ponuntur: ut in alterum. Nam quoniam IN modo (contra) significat, tantum accusatiuo iũgenda est. Contra enim, accusatiui casus est. Item, Multa super Priamo rogitãs: quoniã SVPER (de) significat, tantum ablatiuo iungenda est. DE enim ablatiui casus est.

SERGIVS.

Ambiguæ præpositiones quatuor fuerunt: in, sub, super, & subter: quibus maiores indifferenter utebãtur: sed ho-

die tantum duæ sunt (in) & (sub). nam (super) & (subter) accusatiuæ habentur. (In) autem & (sub) qua ratione esse ferantur, in superiore tractatum est.

Separatæ præpositiones acuuntur, cõiunctæ verò casibus aut loquelis vim suam sæpe commutant, & graues fiunt.

Præpositiones aut verba ipsa, cũ quibus cõponuntur, corrumpunt: vt conficio. aut ipsæ corrumpuntur: vt affero. aut ipsæ corrumpunt & corrumpuntur: vt suscipio.

Antiqui præpositiones etiam genitiuo casui iungebant: vt crurum tenus.

Item, post, & ante, & circum, vtrique casui iunctas inuenimus.

Sed scire nos cõuenit, præpositiones vim suã tunc retinere, cũ præponuntur: suppositas verò, & significationẽ suã & vim nominis, & legẽ propriam nõ habere: & aduerbia fiunt, siquando illas non subsequitur casus.

Separatæ præpositiones, separatis præpositionibus, non cohærent.

Sunt qui putãt accidere præpositioni & figurã & ordinem. Figuram, quia sunt præpositiones simplices, vt abs: cõposita, vt absque. Ordinem, quia sunt præpositiones præpositiuæ, vt sine: sunt subiunctiuæ, vt tenus. Sed hæc nos, & similia his adnumeramus, quæ inæqualia nominantur.

SERVIVS.

LOQVELARES *præpositiones ideò dicitur, quia semper cohærēt: ut cōduco, recipio. Cohærere autē eas, res illa significat, quòd nō patiūtur in significatione interpositionē.* Nemo enim dicit, con tibi duco: aut, re illum cipio.

Præpositiones cum postpositæ fuerint, si casum suum reseruent, adhuc præpositiones sunt: ut Transtra *per, & remos. si autem casum mutēt, fiunt aduerbia : ut longo tempore pòst.* Sed *plerunque metrorum ratione, etiam præpositæ, idem faciunt: ut* Longo *pòst tempore uenit.*

SERGIVS.

Præpositiones aut ipsa uerba corrūpunt, ut cōficio: nam erat integrū facio, aut utrūque & corrūpunt & corrūpūtur: ut afficio. nā quod scribebatur per A *& per* D, *incipit scribi per* A *& per* F. *& item quod erat facio, fit ficio.*

Præpositio & quādo præponitur, & quando postponitur, si casum suum retineat, præpositio est: ut Trāstra *per & remos: si autem casum mutauerit, fit aduerbium: ut* Lōgo *pòst tempore uenit.*

Plerūq; eadē est præpositio quod est & aduerbiū: ut ANTE *&* POST. *sed quod magis dictū est, hac ratione colligimus.* Etenim *si pars orationis sequatur, quæ casib⁹ seruit, præpositiones erūt: ut* Ante *templū, propter aquā, templū enim & aqua, casuales partes orationis sunt.* Quādo *autē dicimus,* Antè *fecit, pòst dixit: aduerbia sunt, si sequātur uerba.* Nouimus *itaque aduerbia semper uerbis egere.*

DE INTERIECTIONE.

INTERIECTIO est pars orationis interiecta aliis partibus orationis, ad exprimendos animi affectus, aut

metuentis:vt en,atat,aut optantis:vt ô. aut dolentis:vt heu.aut admirantis:vt papæ.aut lætantis:vt euax.

Sed has Græci aduerbiis applicant, quod ideo Latini non faciũt,quia huiusmodi voces non statim subsequitur verbum.

Licet autem pro interiectione, etiã alias partes orationis singulas, pluresve suppone re:vt nefas,prò nefas.

Accentus interiectionibus certi esse non possunt, vt ferè in aliis vocibus quas incon ditas inuenimus.

SERVIVS.

INTERIECTIONES *propriè sunt affectus,uoce incognita inconditáque expressi. Sed & plenus frequenter sermo pro interiectione habetur, si affectum significet: ut prò dolor, & similia.*

SERGIVS.

INTERIECTIO *nihil habet nisi solum mentis affectum: quæ tunc interiectio dicitur, quando uoce incondita profertur. O, heu, & similia, cum plenas adhibemus ad exprimendos animi affectus, tam interiectiones dicuntur, quàm pro interiectionibus. ut -prò* Iuppiter *ibit,* Hic *ait. & hæc pars, non potest proprium nomen utrius tenere: eo quòd uariæ interiectiones sunt. nam (ô) dolentis legitur: ut* O *mihi præteritos referat si* Iuppiter *annos.* Et *irascentis: ut* O *callidos homines, & similia.*

AELII DONATI BARBARISMVS.

BARBARISMVS, eſt vna pars orationis vitioſa in cõmuni ſermone: in poemate verò, Metaplaſmus. Item Barbariſmus in noſtra loquela, in peregrina Barbaralexis dicitur. vt ſiquis dicat Maſtruga, Cateia, Magalia, Acinacis.

Barbariſmus autẽ fit duobus modis: ſcripto & pronuntiatione.

His bipertitis quatuor ſpecies ſupponũtur: additio, detractio, immutatio, trãſmutatio literæ, ſyllabæ, temporis, toni, aſpirationis.

Per additionẽ literæ fiũt barbariſmi: vt relliquias Danaûm, quũ reliquias per vnũ l, dicere debeam⁹. ſyllabæ: vt nos abiiſſe rati, pro abiſſe. tẽporis: vt Italiã fato, cũ Italiam correpta prima ſyllaba dicere debeamus.

Per detractionẽ literæ: vt Infantibu paruis, pro infantibus. ſyllabæ: vt ſalmentũ, pro ſalſamentum. temporis: vt únius ob noxã, correpté, pro vnîus productè.

Per immutationem literæ: vt olli, pro illi. ſyllabæ: vt pernucies, pro pernicies tẽporis: vt féruere Leucaten. quũ feruêre ſit ſecundæ coniugationis, & productè dici debeat.

Per trãſmutationẽ literæ: vt Euãdre, pro

Euāder.ſyllabæ:vt diſplicina, pro diſciplina. temporis : vt ſi quis DEOS, producta priori ſyllaba,& correpta poſteriori pronuntiet.

Toni quoque ſimiliter per has quatuor ſpecies cōmutantur.nā & ipſi adiiciūtur,detrahuntur,mutātur,& tranſmutātur.quorum exēpla vltro ſe offerūt ſiquis inquirat.

Totidem etiam modis per aſpirationem deprehenditur barbariſmus:quam quidam ſcripto,quidam pronuntiationi iudicant aſcribendam,propter H ſcilicet,quam alii literam,alii aſpirationis notam deputant.

Fiunt autē barbariſmi per hiatus & colliſiones.

Sunt etiam malæ pronuntiationis vitia, quæ nonnulli barbariſmos eſſe putant . in quibus ſunt metaciſmi,labdaciſmi,iotaciſmi,hiatus,colliſiones:& omnia quæ plus æquo, minúſve ſonantia ab eruditis auribus reſpuuntur. Nos cauenda hæc omnia vitia prælocuti,controuerſiam de nomine pertinacibus relinquamus.

SOLOECISMVS.

Solœciſmus,eſt vitium in contextu partium orationis,contra regulam artis grammaticæ factum.

Inter ſolœciſmū & barbariſmū hoc intereſt:quòd ſolœciſmus diſcrepātes aut incōſe

quentes inter ſe dictiones habet. Barbariſmus autẽ, in ſingulis verbis fit, vel ſcriptis, vel pronũtiatis. Quãquam multi errãt, qui putãt etiã in vna parte orationis fieri ſolœciſmũ, ſi aut demõſtrantes virũ, HANC: aut fœminam, HVNC dicamus: aut interrogãti quò pergamus, reſpondeamus ROMAE: aut vnum ſalutãtes, ſaluete dicamus: cũ vtique præcedẽs demõſtratio, vel interrogatio, vel ſalutatio, vim cõtextæ orationis obtineat. Multi etiam dubitauerũt, quadriga, ſcopa, ſolœciſmus an barbariſmus eſſet: cũ ſcilicet id genus dictiones barbariſmum eſſe, vel ex ipſius vitii finitione poſſit agnoſci facile.

Solœciſmus fit duobus modis, aut per partes orationis, aut per accidẽtia partium orationis.

Per partes orationis fit, cum vna pars pro alia ponitur: vt toruúmq; repẽte Clamat. pro toruè: nomen pro aduerbio ponitur.

Fit etiã in eadem parte orationis hoc vitiũ, cum ipſa pro ſe, nõ in ſuo loco, neque vt cõuenit ponitur: vt cui tãtũ de te licuit. pro in te. & Eo apud amicũ, pro ad amicũ. & Intro ſũ, pro intus. & Foris eo, pro foras.

Per accidentia partiũ orationis fiunt tot modis ſolœciſmi, quot ſunt accidẽtia partium orationis. Sed in his propter compen

dium, exempli causa pauca monstrabimus.

Nam per qualitates nominũ fiũt solœcismi: vt Hauriat hũc oculis ignem crudelis ab alto Dardanus? pro Dardanius. proprium pro appellatiuo posuit.

Per genera: vt Validi silices, pro validæ: & Amaræ cortices, pro amari: & collus collaria caret.

Per numeros: vt Pars in frusta secãt, pro secat.

Per comparationem: vt Respondit Iuno Saturnia sancta dearum, pro sanctissima.

Per casus: vt Vrbem quam statuo vestra est, pro vrbs.

Per modos verborum: vt Itis, paratis arma quamprimum viri: pro ite, parate arma. indicatiuum pro imperatiuo posuit.

Per significationes verborũ: vt Expoliãtur eos, & corpora nuda relinquũt. pro expoliãt

Per tempora: vt Et omnis humo fumat Neptunia Troia. pro fumauit.

Per personas: vt Danai qui parẽt Atridis, quamprimũ arma sumite: pro qui paretis.

Per aduerbia: vt Intus eo, pro intro: &, Italia venio, pro de Italia: &, ad Romã vado, pro Romam: cum præpositio separatim nominibus addenda sit, & non aduerbio.

Per præpositiones, cum vna pro alia ponitur: vt Sub lucem ibant, pro ante lucem.

aut necessariò subtrahitur: vt Syluis te Tyrrhene feras agitare putasti. pro in syluis.

Per coniunctiones: vt Subiectísque vrere flammis. pro ve.

Per ordiné cõiunctionũ: vt Auté fieri nõ debet: cũ dicendũ sit, Fieri auté non debet.

Fiunt preterea solœcismi pluribus modis, quos reprehendẽdo potius, quàm imitando possumus annotare. Solœcismus, est in prosa: in poemate schema dicitur.

DE DECEM VITIIS.

Cum barbarismo & solœcismo decem vitia nominantur, hoc modo: Acyrologia, Cacephaton, Pleonasmos, Perissologia, Macrologia, Tautologia, Eclipsis, Tapinosis, Cacosyntheton, Amphibologia.

Acyrologia, est impropria dictionis positio: vt Hunc ego si potui tantum sperare dolorem. pro timere.

Cacephaton, est obscœna pronuntiatio, vel in composita dictione, vel in vno verbo: vt Numerum cum nauibus æquat: &, Arrige aures Pamphile.

Pleonasmos, est adiectio superuacua ad plenã significationẽ: vt Sic ore loquuta est.

Perissologia, est adiectio verborum superuacua, sine vlla vi rerum: vt Ibant, qua poterant: quà non poterant, non ibant.

Macrologia, est longa sententia, res non necessarias cōprehēdens: vt Legati, nō impetrata pace, retro, vnde venerāt, reuersi sunt.

Tautologia, est eiusdem dictionis repetitio vitiosa: vt Egometipse venio.

Eclipsis, est defectus quidam necessariæ dictionis, quam desiderat præcisa sententia: vt Hæc secum. deest loquebatur.

Tapinosis, est humilitas magnæ rei, non id agente sententia quod demonstrat: vt -penitusq́ue cauernas Ingētes, vterúmque armato milite complent. id est, multæ legiones armatorum militū implerūt multas cauernas. &, Dulychias vexasse rates. &, Pelidæ stomachum cædere nescii.

Cacosyntheton, est vitiosa dictionū cōpositio: vt -versáque iuuencum Terga fatigamus hasta.

Amphibologia, est ambiguitas dictionis, quæ fit aut per accusatiuū: vt siquis dicat, Audio secutorem retiarium occidisse. Aut per verbum commune: vt criminatur Cato, vadatur Tullius: nec addatur quem, vel à quo. Aut per participium: vt Video statuam auream hastam tenentem.

Fit etiam per homonyma: vt siquis dicat aciē, nec addat oculorū, aut exercitus, aut ferri. Fit præterea plurib⁹ modis, quos recē

ſere omnes(nã nimis lõgũ eſſet)nõ oportet.

METAPLASMVS.

METAPLASMVS, eſt trãſformatio quædã recti ſolitíque ſermonis in alteram ſpeciẽ, metri, ornatus, neceſſitatíſve cauſa.

Huius ſunt ſpecies quatuordecim: Prothesis, Epenthesis, Paragoge, Aphæreſis, Syncope, Apocope, Ectaſis, Syſtole, Diæreſis, Synæreſis, Synalœphe, Ecthliſis, Antitheſis, Metatheſis.

Protheſis, eſt appoſitio quædam literæ vel ſyllabæ ad principium dictionis: vt gnate, pro nate: tetulit, pro tulit.

Epẽtheſis, eſt appoſitio quædã ad mediã dictionẽ literæ vel ſyllabæ: vt relliquias, pro reliquias: induperator, pro imperator: hãc autẽ alii epentheſin, alii parentheſin vocãt.

Paragoge, eſt appoſitio quædã ad finem dictionis literæ vel ſyllabæ: vt magis, pro mage: & poteſtur, pro poteſt. hãc alii proſparalepſin appellant.

Aphæreſis, eſt ablatio de principio dictionis literæ vel ſyllabæ, contraria protheſi: vt Mitte, pro dimitte: & Tẽno, pro cõtemno.

Syncope, eſt ablatio de media dictione, literæ vel ſyllabæ, cõtraria epentheſi: vt audacter, pro audaciter: & commôrat, pro commouerat.

Apocope, eſt ablatio de fine dictionis, literæ vel ſyllabæ: contraria paragogæ: vt Achilli pro achillis, & poſſis pro poſſitis, & potes pro poteſtis, & mutu pro mutuo.

Ectaſis, eſt extenſio ſyllabæ contra naturam verbi: vt Italiā fato profugus. cum (Italiā) prima ſyllaba correpta dicere debeam.

Syſtole, eſt correptio ſyllabæ contra naturā verbi facta, contraria Ectaſi: vt Aquoſus Oríon, pro Orion, producté.

Diæreſis, eſt diuiſio vnius ſyllabæ in duas: vt Olli reſpondit rex Albai longai, pro albæ longæ. &, Aulai in medio libabant pocula Bacchi, pro aulæ. &, Diues pictai veſtis & auri, pro pictæ.

Synæreſis, eſt cōglutinatio duarū ſyllabarum in vnam, cōtraria diæreſi: vt Phæton, pro Phaeton: æripedem, pro aeripedem.

Synalœphe, eſt per interemptionē concurrētium inter ſe vocalium lubrica quædam leníſque colliſio: vt Atque ea diuerſa penitus dum parte gerūtur. Hæc à quibuſdam Synæreſis, vel colliſio nuncupatur.

Ecthlipſis, eſt cōſonātiū cū vocalibus aſpere cōcurrētibus difficilis ac dura colliſio: vt Littora, multū ille & terris iactatus & alto.

Antitheſis, eſt literæ pro litera poſitio: vt Olli ſubridens, pro illi.

Metathesis, est transpositio literarum in alium locum, nulla tamen litera ex ea dictione sublata: vt Euandre pro Euander, & Tymbre pro Tymber.

SCHEMATA LEXEOS & dianœas, sunt quædã figuræ verborũ & sententiarũ. Sed schemata dianœas ad oratores pertinent: ad grãmaticos verò lexeos, quæ cum multa sint, ex omnibus ferè necessaria sunt sexdecim: Prolepsis, Zeugma, Hypozeuxis, Syllepsis, Anadiplosis, Anaphora, Epanalepsis, Epizeuxis, Paranomasia, Schesisonomatõ, Paromœon, Homœoteleutõ, Polyptoton, Irmos, Polysyntheton, Dialyton.

Prolepsis, est præsumptio rerum ordine secutarum: vt,

Interea reges: ingenti mole Latinus
Quadriiugo vehitur curru: bigis it Turnus in albis:
Tum pater AEneas Romanæ stirpis origo,
Et iuxtà Ascanius, magnæ spes altera Romæ: Procedunt castris.

Zeugma, est vnius verbi cõclusio, diuersis clausulis aptè coniuncta: vt

Troiugéa interpres diuũ, qui numina Phœbi,
Qui tripodas Clarii lauros, qui sydera sentis,
Et volucrum linguas, & præpetis omina pẽnæ,
Fare age.

Hypozeuxis, eſt figura ſuperiori contraria, vbi diuerſa verba ſingulis clauſulis reddũtur: vt Regem adiit, regi memorat noménque genúſque.

Syllepſis, eſt diuerſarũ clauſularum per vnum verbum conglutinata conceptio: vt
-hic illius arma, Hic currus fuit.

Hoc ſchema latè patet: vt fieri ſolet nõ ſolũ per partes orationis, ſed & per accidẽtia partiũ orationis. Item Syllepſis eſt in diſſimilibus clauſulis, quando dictio ſingularis verbo plurali adiungitur: vt
-ſunt nobis mitia poma,
Caſtaneæ molles, & preſſi copia lactis.

Anadiploſis, eſt geminatio dictionis, quæ ex vltimo loco præcedentis verſus, & principio ſequentis iteratur: vt
-ſequitur pulcherrimus Aſtur,
Aſtur equo fidens.

Anaphora, eſt relatio eiuſdem verbi per principium plurimorum verſuum: vt,
Nate meæ vires, mea magna potẽtia ſolus:
Nate patris ſũmi, qui tela Typhoea tẽnis.

Epanalepſis, eſt verbi in principio verſus poſiti, in eiuſdem fine repetitio: vt
Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa.
Ante etiam ſceptrum Dictæi regis, & ante.

Epizeuxis, eſt eiuſdẽ verbi in eodẽ verſu ſine aliqua dilatione geminatio: vt Meme adſum, qui feci, in me conuertite ferrum.

Paronomaſia, eſt veluti quædam denominatio, vel quoties aliud nomen efficitur de alio: vt Nam incœptio eſt amentium, haud amantium.

Scheſiſonomatõ, eſt multitudo nominũ cõiũctorũ, eodẽ habitu copulãdi: vt Marſa manus, Peligna cohors, feſtina virûm vis.

Paromœon, eſt quando ab eiſdem literis diuerſa nomina ſumuntur: vt O Tite tute Tati, tibi tanta tyranne tuliſti.

Homœoteleuton, eſt cum ſimili modo dictiones plurimæ finiuntur: vt Eos reduci quàm relinqui, deuehi quàm deſeri malui.

Homœoptoton, eſt cum in ſimiles caſus exeunt diuerſa verba: vt Mœrẽtes, flentes, lachrymantes, comitantes.

Polyptoton, eſt multitudo caſuum varietate diſtincta: vt
Littora littoribus cõtraria, fluctibus vndas
Imprecor, arma armis pugnẽt, ipſique nepotes.

Irmos, eſt ſeries orationis cõtinuæ, tenorẽ ſuũ vſque ad vltimũ ſeruãs: vt Principio cælum ac terras, campóſque liquentes, &c.

Polyſynthetõ, eſt dictio multis nexa cõ-

iunctionibus: vt
-Athamásque Thoásque,
Pelidésque Neoptolemus, primúsque Machaon.

Dialytô, siue Asynthetô est figura côtraria superiori, carens côiunctionibus: vt Ite, ferte citi flâmas, datè vela, impellite remos.

TROPI.

TROPVS, est dictio translata à propria significatione ad impropriam, ob similitudinem, ornatus, necessitatísve causa.

SVNT autê duodecim, Metaphora, Catachresis, Metalepsis, Metonymia, Antonomasia, Epitheton, Synecdoche, Onomatopœia, Periphrasis, Hyperbaton, Hyperbole, Allegoria.

METAPHORA, est rerû verborúmq; translatio. Hæc fit quatuor modis: ab animali ad animale: ab inanimali ad inanimale: ab inanimali ad animale: ab animali ad inanimale. Ab animali ad animale: vt Typhin aurigâ celeres fecere carinæ. nâ & auriga & gubernator nauis animâ habent. Ab inanimali ad inanimale: vt Pelagus tenuere rates. nam rates animam non habêt, neque pelagus. Ab inanimali ad animale: vt Atlantis cinctû assidue cui nubibus atris, Piniferû caput & vento quassatur & imbri.

nã mõs animã non habet cui mẽbra hominis attribuuntur. Ab animali ad inanimale:vt -ſi tantum pectore robur Cõcipis. nam robur animã nõ habet: cum Turnus,cui hæc dicũtur, animam habeat.

Scire autẽ debemus alias metaphoras eſſe reciprocas, alias autem eſſe partis vnius. Reciprocas:vt Altum mare, profundũ cælũ. poſſumus enim cõuertere altũ cælum, profundũ mare.Herbæ florẽt, iuuenes pubent.poſſumus enim cõuertere,herbæ pubent,iuuenes florent. Alias partis vnius:vt Segetes fluctuant,vites germinant.

Catachreſis, eſt vſurpatio nominis alieni: vt paricidam dicimus, qui occidit fratrem: & piſcinam, quæ piſces non habet. Hæc enim niſi extrinſecus ſumerẽt, ſuum vocabulum non haberent.

Metalepſis,eſt dictio pergẽs gradatim ad id quod oſtẽdit:vt, -ſpelũcis abdidit atris, Hoc metuens.Et,

Poſt aliquot mea regna vidẽs mirabor ariſtas.

Metonymia, eſt dictionis quædã veluti trãſnominatio. Huius autẽ multæ ſunt ſpecies. Aut per id quod cõtinet,id quod cõtinetur, oſtẽdit:vt, Nũc pateras libate Ioui. Aut contrà, Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.Aut pro inuentore,id quod

inuetum eſt: vt, Sine Cerere & Baccho friget Venus.aut contrà:vt, Vinúmque precamur.nam hic Deus adeſt præſens.Hæc exempli cauſa poſita addiſcentibus ſunt: reliquia demonſtrabit lectio.

Antonomaſia, eſt ſignificatio vice nominis poſita, quæ fit tribus modis: ab animo, à corpore, extrinſecus. Ab animo: vt Magnanimúſque Anchiſiades. A corpore: vt Ipſe arduus.id eſt Polyphem'.Extrinſec': vt Infelix puer, atq; impar cõgreſſus Achilli.

Epitheton,eſt appoſitio dictionis cũ proprio nomine. Differt autem Epitheton ab Antonomaſia .nam Antonomaſia vicem proprii nominis ſuſtinet: Epitheton nunquam eſt ſine proprio nomine: vt Dira Celæno:&,Diua Camilla. Fit etiã tribus modis: ab animo, à corpore, extrinſecus. His duobus tropis vel vituperamus, vel oſtendimus,vel laudamus.

Synecdoche,eſt ſignificatio pleni intellectus capax, cum plus minúſve pronuntiatur. Aut enim à parte totum oſtendit, vt, Puppéſque tuæ, pubéſque tuorum. Aut contrà,partem à toto:vt

Ipſius ante oculos ingens à vertice pontus
In puppim ferit:Et alibi, Fõtémq; ignémq; ferebãt. Meminiſſe autẽ debem',quãdo fit

à parte totū,faciēdū esse ab insigniori parte.

Onomatopœia,est nomen de sono factū: vt Clamórque virûm, clangórque tubarū. Et, Tinnitus æris.Et, Atque leuem stipulā crepitantibus vrere flammis.

Periphrasis, est circunlocutio quædam, quæ fit aut ornādæ rei causa, quæ pulchra est:aut vituperandæ,quæ turpis est:vt
Et iā prima nouo spargebat lumine terras,
Tithoni croceū linquēs Aurora cubile. Et,
Hoc faciunt,nimio ne luxu obtusior vsus
Sit genitali aruo , & sulcos oblimet inertes.

Hyperbaton, est trāscensio quædā,verborū ordinē perturbās. Cuius species sūt quinque: Hysterologia,siue hysteron proteron, Anastrophe,Parenthesis,Synthesis,Tmesis,

Hysterologia,siue hysteron proteron,est sententiæ cum verbis ordo mutatus : vt Et Cererem torrere parant flammis,& frangere saxo.

Anastrophe,est verborū tantū ordo præposterus:vt Italiā contra:pro,contra Italiā.

Parenthesis, est interposita formatio diuersæ sententiæ:vt AEneas (neque enim patrius cōsistere mentem Passus amor)rapidum ad naues præmittit Achaten.

Tmesis,est vnius verbi cōpositi vel simplicis sectio,vna dictione vel pluribus interie-

ctis: vt, Septē ſubiecta trioni. &, Saxo cere comminuit brum. &, Maſſili portant iuuenes ad littora tanas. pro cerebrum & Maſſilitanas.

Syntheſis, eſt hyperbaton obſcurum, & ex omni parte confuſum: vt,

Tris Not⁹ abreptas in ſaxa latētia torquet,
Saxa vocāt Itali mediis quæ in fluctib⁹ aras.

Eſt autē hic ordo, Tris naues abreptas Notus torquet in ſaxa, quæ ſaxa, in mediis fluctibus latentia, Itali vocant aras.

Hyperbole, eſt dictio fidē excedens, augēdi minuendíve cauſa. Augendi, vt Niue cādidior. Minuendi, vt Tardior teſtudine.

Allegoria, eſt tropus quo aliud ſignificatur, aliud dicitur: vt Et iā tēpus equûm fumātia ſoluere colla. hoc eſt carmen finire.

Huiuſmodi ſpecięs multæ ſunt, ex quibus ſeptem eminent: Ironia, Antiphraſis, AEnigma, Chariētiſmos, Parœmia, Sarcaſmos, Aſteiſmos.

Ironia, eſt tropus qui per contrariū conatur oſtēdere quod dicit: vt Egregiā verò laudē, & ſpolia ampla refertis, Túq; puérq; tuus. Hāc niſi grauitas pronūtiātis adiuuerit, cōfiteri videbitur, quod negare contendit.

Antiphraſis, eſt vnius verbi ironia: vt bellum, quòd minime bellum ſit: & lucus,

quòd minime luceat.

AEnigma, eſt obſcura ſententia per obſcuram ſimilitudinem rerum:vt Mater me genuit,eadem mox gignitur ex me. ſignificat enim aquam in niuem conuerti, & ex eadem rurſus aquam effluere.

Chariĕtiſmos,eſt tropus quo dura dicta gratius proferuntur:vt ſi interrogãtibus nobis, Num quis nos quæſierit:reſponſum detur,Bona fortuna:exinde intelligitur,neminem nos quæſiſſe.

Parœmia,eſt accommodatũ rebus,temporibúſque prouerbiũ:vt,Aduerſus ſtimulum calces.&,Lupus eſt in fabula.

Sarcaſmos, eſt plena odio atque hoſtilis deriſio:vt,En agros,& quam bello Troiane petiſti Heſperiam metire iacens.

Aſteiſmos, eſt tropus multiplex numero ſæque virtutis. Nã Aſteiſmos, eſt quicquid ruſtica ſimplicitate caret,& faceta ſatis vrbanitatę exprimitur:vt,

Qui Bauiũ nõ odit,amet tua carmina Meui
Atque idẽ iũgat vulpes, & mulgeat hircos.

Homœoſis,eſt minus notæ rei per ſimilitudinem eius,quæ magis nota eſt,demonſtratio.

Huius autem tres ſunt ſpecies:Icon, Parabola,Paradigma.

Icon, eſt perſonarum inter ſe vel eorum quæ perſonis accidunt, comparatio: vt Os humeróſque Deo ſimilis.

Parabola verò, eſt rerum genere diſſimilium comparatio: vt,

Qualis mugitus, fugit cum ſaucius aram
Taurus, & incertã excuſſit ceruice ſecurim.

Paradigma, eſt exẽpli hortãtis vel deterrentis enarratio. Hortantis: vt, Antenor potuit mediis elapſus Achiuis Illyricos penetrare ſinus, &c.

Deterrentis: vt,

At non ſic Phrygius penetrat Lacedæmona paſtor,
Ledæãmq; Helenã Troianas vexit ad vrbes.

EXCVDEBAT ROB. STEPHANVS TYPOGRAPHVS REGIVS, PARISIIS, AN. M. D. XLIII. XI. CAL. NOV.

W